

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

İZMİR'DE YAŞAYAN ROMAN ERGENLERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIKLARININ ALGILANAN SOSYAL DESTEK, MİZAH KULLANIMI VE SOSYAL BAĞLILIK DÜZEYLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ceren METE

DANIŞMAN: Doç. Dr. D. Yelda KAĞNICI

İZMİR – 2017

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı

İZMİR'DE YAŞAYAN ROMAN ERGENLERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIKLARININ ALGILANAN SOSYAL DESTEK, MİZAH KULLANIMI VE SOSYAL BAĞLILIK DÜZEYLERİNE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ceren METE

JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. D. Yelda KAĞNICI (Danışman)

Prof. Dr. Diğdem Müge SİYEZ

Doç. Dr. Mine ALADAĞ

İZMİR – 2017

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “İzmir’de Yaşayan Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlıklarının Algılanan Sosyal Destek, Mizah Kullanımı Ve Sosyal Bağlılık Düzeylerine Göre İncelenmesi” adlı yüksek lisans/doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Ceren METE

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Ceren METE
Numarası : 92150000175
Anabilim Dalı : Eğitim Bilimleri Psikolojik Danışma ve Rehberlik
Tez Başlığı (Türkçe) : İzmir’de Yaşayan Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlımlıklarının Algılanan Sosyal Destek, Mizah Kullanımı ve Sosyal Bağlılık Düzeylerine Göre İncelenmesi
Tez Başlığı (İngilizce) : Investigating Psychological Resilience of Roma Adolescents in Izmir according to Perceived Social Support, Sense of Humor, and Social Connectedness Levels

Tez Savunma Tarihi : 16. 06. 2017
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Yelda KAĞNICI
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Diğdem Müge SİYEZ
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Mine ALADAĞ
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

ÖNSÖZ

Lisans eğitimini aynı okulda tamamlamanın verdiği muhtemel kültürel geçmiş ortaklığı, mesleki deneyimi, ve/ya sezgisel yetileriyle, netlik ihtiyacımı ve sınırlarımı belirleyebildiğimde daha rahat çalışabileceğimi öngören, ne zaman bir sıkıntıyla karşılaşsam çok geçmeden ulaşabildiğim ve desteğini hissedebildiğim, hayatımda ilk defa deneyimlediğim bu süreçle başa çıkabilme yetim olduğunu gösteren ve kişiliğimle ilgili çok önemli ipuçları edinmemi sağlayan değerli tez danışmanım Doç. Dr. Dilek Yelda KAĞNICI'ya teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim sırasında öğrencisi olmaktan dolayı kendimi şanslı hissettiğim öğretmenlerim Öğr. Gör. Dr. Hanife PEHLİVAN, Yrd. Doç. Dr. Serkan DENİZLİ, Doç. Dr. Hakan ATILGAN, Doç. Dr. Mine ALADAĞ, Prof. Dr. Süleyman DOĞAN ve Doç. Dr. Zeynep CİHANGİR-ÇANKAYA'ya; aynı zamanda lisans ve diğer lisansüstü eğitimim sırasında bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım Doç. Dr. Türker ÖZKAN, Prof. Dr. Tülin GENÇÖZ, Yrd. Doç. Dr. Banu CİNGÖZ-ULU, Doç. Dr. Deniz CANEL-ÇINARBAŞ, Prof. Dr. Faruk GENÇÖZ, Prof. Dr. Sibel KAZAK-BERUMENT; Doç. Dr. Aysun DOĞAN, Prof. Dr. Sonia AMADO, Doç. Dr. Mert TEKÖZEL, ve hatalarımla büyüten Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca analizimde karşılaştığım pürüzleri gidermeme yardımcı olan Doç. Dr. Tahsin Oğuz BAŞOKÇU hocama şükran borçluyum.

Gerek RPD, gerek Sosyal Psikoloji yüksek lisansımda desteklerini sunan araştırma görevlileri ve dönem arkadaşlarıma, özellikle de bilgece sözleri kulağımda yankılanan Arş. Gör. Mehmet KARASU'ya çok teşekkür ederim: "Kervan yolda düzülür!"

Tezimin veri toplama aşamasında, soru işaretlerimi gidermeme yardımcı olan Psk. Dan. Mehmet Osman ÇETİNER'e, güzel bir başlangıç yapmama vesile olan ve her türlü yardımdan çekinmeyen Şehit Fazıl Bey Ortaokulu müdürü Ahmet Bey ve yardımcısı Tahir Bey'e, Ziya Gökalp Ortaokulu müdürü Engin Bey'e teşekkür ederim. Tüm yoğunluklarına rağmen emeklerini ortaya koyan okul psikolojik danışmanları ("rehber öğretmenleri") Müge hocam (Ziya Gökalp Ortaokulu), Erdal hocam (Mustafa

Kemal Atatürk MTAL), hoş sohbeti ve misafirperverliğiyle Yasemin (Gürçeşme Leman Alptekin Ortaokulu) ve Hatice (Kestane) hocam (Kestelli Şerife Eczacıbaşı Ortaokulu), önerileriyle yol gösteren Aliye (Mersinli MTAL) ve Aydan hocam (Rıdvan Nafiz Edgüer Ortaokulu), terapötik becerileri ile hayran bırakan Hatice (Erdemir) hocam (Beştepeler Lisesi), Türkan hocam (Barbaros Hayrettin Ortaokulu), Ayşen hocam (Mithatpaşa MTAL), Gülçin hocam (Ömer Zeybek MTAL) ve Ali hocam (Kazım Karabekir Ortaokulu) olmadan çalışmayı tamamlamamın imkansız olduğunu bilerek sonsuz şükranlarımı sunarım. Gültepe Ortaokulu Okul Aile Birliği ve Nevvar Salih İşgören Meslek Lisesi 3. Bina idari yetkililerine de katkıları için teşekkür ederim.

Ayrıca, somut olarak veri sağlayamamış olsam da, Tuğba (Ali Fuat Cebesoy Ortaokulu) ve Figen hocama (Karataş Lisesi) çalışmamı kendi çalışmalarımışçasına sahiplenip desteklerini esirgemedikleri için minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Bu süreçte tanımaktan onur duyduğum, dostane yaklaşımıyla Sevtap hocam (Gürçeşme Leman Alptekin Ortaokulu), bana mesleki açıdan büyük motivasyon sağlayan Ruhsar hocam (Kahramanlar Mustafa Öğütveren Ortaokulu) ve düşünsel desteği ile Aygen hocamı (Mersinli MTAL) da anmadan geçemeyeceğim ☺.

Onlar olmadan çalışmamın hiçbir anlam taşımayacağı ortaokul ve lise öğrencilerinin her birine ayrı ayrı teşekkür ederim. Kimileriyle detaylıca görüşme şansı bulduğum öğrencilerin yaşam deneyimleri ve önerilerinin bu çalışmaya ve ötesine sunduğu katkının ne denli değerli olduğunu belirtmek isterim.

Tezimi yazarken tüm sızlanmalarına katlanarak her defasında aştığım engelleri bana hatırlatıp direnme gücü sağlayan, ne olursa olsun yanımda olduğunu hissettiğim anne ve babamın, varlıklarından dolayı kendimi ne denli şanslı, mutlu hissettiğimi ve kendilerine şükran borçlu olduğumu bilmelerini isterim. Bana inanan ve gerçek anlamıyla da kefil olan, en mutlu ve hüzünlü günümde kilometrelerce yol tepip beni yalnız bırakmayan, ailemizin entelektüel emeklisi dayıma esirgemediği desteği için sonsuz teşekkür ederim.

Bu sürecin başlarında veya devamında, anlayışlı ve motive edici yaklaşımlarıyla desteklerini esirgemeyen, tahammülsüzleştiğim zamanlarda bana toparlanma gücü ve

kendi yaşamlarından örnekler verdikleri için sevgili arkadaşlarım Burcu, Sevda, Cansu, Fatma, Sevinç, Gülşah, Tuğçe, Melis ve Sevi'ye ayrıca teşekkür ederim. Zor anlarımda imkanları elverdiğince “fiziksel” olarak da yanımda olan Ilgın, Gizem, Burcu Irmak ve Hasibe'ye minnet borcumu ödeyemeyeceğim. Ta en başından uyarılmış oldukları halde pek dinlemediğimi itiraf edeceğim Esen ve Dilşat'a da sevgiler! ☺

Kararlarımda yol gösterici olan ve veri toplama sürecimde de tüm yoğunluğunun arasında bir de bana yardımcı olmaya çalışan Ezgi hocama, proje yollarında katkılarından dolayı Abdullah ve Halime'ye ayrıca teşekkür ederim.

Bursiyeri olduğum TÜBİTAK'a, gerek lisans, gerek yüksek lisansta sağladıkları büyük destek için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, zaman zaman sitem etsem de, zaman zaman meydan okuyup beni denesen de sonunda tünelin ucundaki ışığa ulaşmamı sağlayan hayat... korkma, “beni neden yoruyorsun” diye sormayacağım; ama sana teşekkürlerimi sunacağım!

İyi ki varsınız, iyi ki varız!

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Cümlesi.....	5
1.2 Alt Problemler.....	5
1.3 Sayılıtlar.....	5
1.4 Sınırlılıklar.....	6
1.5 Tanımlar.....	6
1.6 Araştırmanın Gereçesi ve Önemi.....	7
BÖLÜM II.....	9
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1 Psikolojik Sağlık.....	9
2.1.1 Risk faktörleri.....	13
2.1.2 Koruyucu faktörler.....	14
2.2 Algılanan Sosyal Destek.....	15
2.2.1 Algılanan Sosyal Destek ve Psikolojik Sağlık.....	16
2.3 Mizah.....	18
2.3.1 Mizah ve Psikolojik Sağlık.....	19
2.4 Sosyal Bağlılık.....	22
2.4.1 Sosyal Bağlılık ve Psikolojik Sağlık.....	23
2.5 Psikolojik Sağlık ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar.....	25
2.5.1 Romanlarda Psikolojik Sağlık ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar.....	25
2.5.2 Ergenlerde Psikolojik Sağlık ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar.....	28
2.6 Psikolojik Sağlık ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar.....	30
2.6.1 Romanlarda Psikolojik Sağlık ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar.....	32
2.6.2 Ergenlerde Psikolojik Sağlık ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar.....	34
BÖLÜM III.....	36
YÖNTEM.....	36
3.1 Araştırma Modeli.....	36

3.2	Evren ve Örneklem	36
3.3	Veri Toplama Araçları	41
	3.3.1 Ego Sağlamlığı Ölçeği.....	41
	3.3.2 Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ-R)	42
	3.3.3 Ergenlerde Mizah Kullanımı Ölçeği	44
	3.3.4 Sosyal Bağlılık Ölçeği.....	45
	3.3.5 Demografik Bilgi Formu	46
3.4	Verilerin Toplanması	46
3.5	Verilerin Analizi	46
BÖLÜM IV		48
BULGULAR.....		48
4.1	Betimsel İstatistikler	48
4.2	Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Algılanan Sosyal Destek, Mizah ve Sosyal Bağlılık Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulgular	51
BÖLÜM V		54
TARTIŞMA VE YORUM.....		54
5.1	Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	54
5.2	Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Mizah Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu.....	59
5.3	Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Sosyal Bağlılık Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu	60
BÖLÜM VI.....		64
SONUÇ VE ÖNERİLER.....		64
KAYNAKÇA		68
EK 1		87
EK 2		88
EK 3		90
EK 4		91
ÖZGEÇMİŞ		93
ÖZET		94
ABSTRACT		95

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3. 1	37
Tablo 4. 1	49
Tablo 4. 2	50
Tablo 4. 3	51
Tablo 4. 4.	52

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bireyler yaşamları boyunca kazalar, yaralanmalar, biten ilişkiler, bir yerden bir yere taşınma gibi pek çok olayla karşılaşmaktadır. Bunların hiçbiri olmasa dahi, doğal ölüm sırasından dolayı bir yakının kaybına tanıklık edilmektedir. Yetişkinlik döneminde böyle bir olay, beklenti dahilinde olacağından bireyleri pek etkileyemeyebilir; oysa kişiliğin inşa edildiği, gelişimin ilk yıllarında karşılaşılan olayların ciddiyeti ve çokluğunun bireyin gelecekteki psikolojik yapısını etkileyeceğine dair bulgular, davranışların altında yatan nedenleri inceleyen psikoloji biliminin temel varsayımlarındandır (Seligman, 2006; Werner ve Johnson, 2002). Bununla birlikte, bazı bireyler gelişimsel dönemlerinde sarsıcı deneyimler yaşamalarına karşın, beklenenin aksine, olumlu yönde gelişme gösterirler. Örneğin anne-babası boşanmış veya ebeveynlerinden şiddet gören bir çocuğun, yetişkinlik döneminde romantik ilişkiler kurmaya ilişkin olumsuz inançlarıyla ilişkilerinde sorun yaşamaması beklenebilirken, sağlıklı ilişkiler kurabilir. Bu durum psikoloji alanyazınında “*Psikolojik Sağlamlık (Resilience)*” kavramı ile açıklanmaktadır.

Psikolojik sağlamlık, bireyin gelişimini etkileyebilecek belirgin risk, tehdit veya travmaya maruz kalmasına karşın olumlu sonuçlara ulaşmasını sağlayan uyum gösterme yetisi, elastisite ve esneklik olarak tanımlanmaktadır (Luthar ve Cicchetti, 2000; Masten, 2001). Alanyazınında farklı tanımlamalar yapılsa da, ortak görüş, psikolojik sağlamlığın varlığından söz edebilmek için kişinin olumsuz koşullarda bulunması ve bu durumdan beklenmedik biçimde olumlu çıktılara ulaşması gerektiğidir (Gizir, 2007; Kararımak, 2006). Olumlu sonuçlar bulunsa da, bir psikolojik rahatsızlığa risk oluşturabilecek olumsuz bir durumun yokluğu halinde, kişiye “uyumlu”, “yeterli” denilebilirken, kişinin psikolojik sağlamlığından söz edilemez (Masten, Cutuli, Herbers ve Reed, 2009). Tanımın yanı sıra, Türkçeleştirilmesinde de farklı ifadeler bulunan

kavramı, Türk Psikologlar Derneği “(psikolojik) sağamlık” olarak terimleştirmiştir (2000). Özetle, ister “psikolojik dayanıklılık”, “kendini toparlama gücü”, ister “ego sağamlığı” biçiminde ifade edilsin, ister travma yaşanmış olsun veya olasılığından bahsedilsin, kavramın vurgusu hayatı değiştirebilecek mevcut risklere rağmen olumlu yönde gelişmedir (Kararımak, 2006; Terzi, 2008a).

Psikolojik sağamlık alanyazınında risk oluşturan etmenler açısından düşük sosyoekonomik düzey ve koruyucu etmenler açısından sosyal destek boyutlarından aile ve akran ilişkileri sıklıkla vurgulanmaktadır. Terzi'nin (2008b) üniversite öğrencilerinde algılanan sosyal desteğin psikolojik sağamlılığı anlamlı biçimde yordadığı çalışmasında da belirtildiği gibi, sosyal destek bireyin gerek fiziksel gerekse ruh sağlığını koruyan, yaşamda karşılaştığı güçlüklerle zarar görmeden veya en az zararla baş edebilmesini sağlayan bir tampon gibidir. Travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve diğer duygudurum bozukluklarında önleyici olan sosyal destek, bireyin ruh sağlığının yanı sıra kanser, multiple skleroz gibi fiziksel rahatsızlıklarıyla da doğrudan ilişkilidir (Ozbay, Johnson, Dimoulas, Morgan, Charney ve Southwick, 2007). Sosyal destek, psikolojik iyi oluş ve psikolojik sağamlık değişkenleri arasında aracı bir rol oynarken; olumlu sosyal ilişkiler kurmanın bireylerin mutluluk düzeyleriyle pozitif biçimde ilişkili olduğu görülmüştür (Diener ve Seligman, 2002; Malkoç ve Yalçın, 2015). Öte yandan, ergenlerle yapılan bir çalışmada, alanyazının aksine sosyal desteğin psikolojik sağamlık açısından çeşitli koruyucu faktörler bağlamında karşılaştırılan ergen gruplarında anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüş, çalışmada sosyal desteğin diğer değişkenlerle etkileşiminin incelenmesi gerektiği önerilmiştir (Dumont ve Provost, 1999). Bu noktadan hareketle çalışmanın amaçlarından biri de algılanan sosyal desteğin psikolojik sağamlılığı yordayıcı gücünü incelemektir.

Yukarıda da belirtildiği gibi algılanan sosyal destek, bireyin sosyal çevresi ile ilişkilerini temel alan bir kavram olarak açıklanmaktadır. Paralel, fakat bireyin kendi benliği ile ilişkili bir yapı olan sosyal bağlılık ise, kişinin sosyal ilişkilerinin “anlamlı bir parçası” olarak hissedebilmesi ve buna ilişkin öz-farkındalığıdır (Lee ve Robbins, 1998, akt. Duru, 2008a). Sosyal bağlılık kişinin çevresini olumlu algılamasını, sosyal ortamlara daha fazla dahil olma isteği taşımını sağladığından kişinin sosyal destek kaynaklarını artırabilir. Buna göre, sosyal bağlılık düzeyi, yalnızlık ve sosyal destek

arasındaki ilişkide aracı rol oynayabilir (Duru, 2008a). Sosyal bağlılık, aidiyet duygusu ile de ilişkilidir. Öyle ki, bireyler yüksek düzeyde aidiyet hissettikleri bir ilişkide bağlılık hissedebilirler (Hill, 2006). Bununla birlikte, sosyal bağlılık kültürleşme stresini yordayıcı bir faktör olup, kültürleşme, kültürlenme ve öznel iyi oluş arasında, yaşam tatmini ve olumlu duygulanım açısından köprü görevi görmektedir (Du ve Wei, 2015; Yeh ve Inose, 2003). Örneğin sosyal bağlılığın yüksek düzeyde olması, dışadönük bireylerin psikolojik iyi oluşunu artırıcı bir etken olarak rol oynamaktadır (Tantam, 2014). Sosyal bağlılığı yüksek olan kişilerin, şiddetin etkileriyle de daha güçlü biçimde baş edebildiği görülmüştür (Meredith ve ark., 2011). Benzer biçimde, Arslan (2015a), sosyal bağlılığın çocukluk istismarı geçmişine sahip bireylerde psikolojik sağlamlığı pozitif yönde yordadığını bulmuştur. Dolayısıyla sosyal bağlılığın, psikolojik sağlamlık açısından koruyucu bir faktör olarak, sosyal destek ile ilişkisi de gözetilerek incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Psikolojik sağlamlık alanyazınında sıklıkla koruyucu faktör olarak göze çarpan (Masten, 1986; akt. Gizir, 2007; Vanderpol, 2002; akt. Kararımak, 2006) mizah, gülünç olanın veya saçma biçimde uyumsuz olanın keşfi, ifadesi ve değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Strickland, 2001). Freud, mizahın potansiyel olarak zarar verici olayların etkisini azaltıcı bir işlev gördüğünü vurgularken, Maslow, kendini gerçekleştiren bireylerin karakteristik özellikleri arasında iyi bir mizah anlayışının bulunduğunu ifade etmiştir (Strickland, 2001). Paralel olarak, yapılan deneysel bir çalışmada, mizahın gerçekleştirilen etkinliklerde sebatkarlığı olumlu etkilediği bulunmuştur (Cheng ve Wang, 2015). Öğrenme süreçlerini, kişilerarası iletişimi olumlu etkileyen mizah duygusu, kaygı ve stresle başa çıkmayı da kolaylaştırmaktadır (Oral, 2004). Buna ilişkin yapılan bir çalışmada, ilköğretim okulu öğretmenlerinde kendini geliştirici ve katılımcı (ilişkisel) mizahın stresle başa çıkmada kendine güvenli ve iyimser bir yaklaşım sergilemelerinde yardımcı olduğu görülmüştür (Özdemir, Sezgin, Kaya ve Receptoğlu, 2011). Benzer biçimde Hong Kong'a gelen öğrencilerin kültürleşme streslerine gösterdikleri dayanıklılığı inceleyen bir çalışmada, kendini geliştirici ve katılımcı (ilişkisel) mizah tarzının kültürleşme stresini önleyici bir işlevi olduğu bulunmuştur (Cheung ve Yue, 2012). Bahsedilen mizah tarzları, sağlıklı ve uyumlu mizah tarzları olarak betimlenmekte, saldırgan ve kendini yıkıcı mizah tarzları ise olumsuz etkide bulunmaktadır (Aslan ve Çeçen, 2007). Mizah kullanımının

açıklanmasında sıklıkla tanımlanmış mizah tarzları üzerinden yapılmışsa da, psikoloji alanyazınındaki pek çok kavram gibi mizahın da farklı biçimlerde tanımlama ve sınıflandırılmaları bulunmaktadır (Miller, 1988; akt. Özdolap, 2015). Bu çalışmada da mizah duygusu genel anlamıyla bir başa çıkma yöntemi olarak ele alınmış ve psikolojik sağlamlık üzerine yordayıcı gücü araştırılmıştır.

Alanyazında sunulan bulgularla birlikte azınlıkların bulunduğu durumun karmaşıklığı düşünüldüğünde, azınlık topluluklarının çoklu risk faktörleri içerdiği görülebilir. Vatandaşı bulunulan ülkede sayıca az olma, başat (dominant) olamama, etnik, dini, dilsel ve benzeri kültürel etmenler açısından farklı olma gibi özellikler çerçevesinde tanımlanan azınlıkların (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, 2010) karşılaştığı durumlar arasında ayrımcılık, sosyal dışlanma, kültürel kimlikte belirsizlik, düşük sosyoekonomik düzeye sahip bölgelerde yaşama sonucu eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamama gibi çevresel ve psikososyal sorunlar bulunmaktadır (Başkurt, 2009; Çakır, 2009). Türkiye’de yaşayan azınlık toplulukları arasında kültürel yapısıyla özgün bir konuma sahip Romanlar da benzer sorunlarla karşılaşmaktadır. Genel anlamda maruz bırakıldıkları asimilasyon politikaları ile kültürel kimliklerini giderek yitirmekte olan Romanlar, düşük sosyoekonomik düzey bölgelerde, kendi içinde kendini tekrarlayan bir sınıfsal düzen içerisinde yaşamaktadırlar (Bayraktar-Akkaya, 2011). Barınma ve sağlıklı çevreden, istenilen alanda çalışma özgürlüğü bulamadıkları gibi işsizlik haklarından da yararlanamama gibi sosyal ve ekonomik haklardan yoksun bırakıldıklarını ifade eden Romanlar, yaşadıkları sosyal dışlanmaya karşı da direnç göstermekte, bir yandan kendi kimliklerini korumaya çabalamakta, bir yandan da yaşadıkları topluma bağlılıklarını sergilemektedirler (Genç, Taylan ve Barış, 2015; Öke ve Topuz, 2010). Öke ve Topuz’un çalışmasında da görüldüğü gibi alanyazında pek çok çalışmada Roman ve Çingene sözcüğünün birbirinin yerine kullanılması, ancak “Çingene” sözcüğünün damgalayıcı niteliğinden ötürü Romanların bu kimliği benimsemeyerek ötekileştirmeleri ve Türk kimliklerini vurgulayarak belirtmeleri buna bir örnektir (Marsh, 2008). Dolayısıyla Roman topluluklarının psikolojik sağlamlık açısından özellikle düşük sosyoekonomik durum ve beraberinde gelen risk faktörlerine yatkınlığı bulunduğu düşünülmektedir.

Belirtilen noktalardan hareketle ilgili araştırma, altı çizilen riskleri barındıran

Roman topluluğunda büyüyen ve döneme özgü nitelikleriyle ergenlik dönemindeki bireylerin psikolojik sağlamlığı üzerinde mizah kullanımı, algılanan sosyal destek ve sosyal bağlılığın olası yordayıcı etkilerini incelemeyi amaç edinmiştir.

1.1. Problem Cümlesi

İlgili araştırmanın problem cümlesi “Roman ergenlerde algılanan sosyal destek, mizah kullanımı ve sosyal bağlılık psikolojik sağlamlığı ne ölçüde yordamaktadır?” şeklindedir.

1.2. Alt Problemler

Araştırmanın alt problemleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Arkadaşlardan, aileden ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını ne ölçüde yordamaktadır?
2. Mizah kullanımı Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını ne ölçüde yordamaktadır?
3. Sosyal bağlılık düzeyi Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını ne ölçüde yordamaktadır?

1.3.Sayıtlar

Bu araştırmanın dayandığı sayıtlar şunlardır:

1. Bu araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin bağımlı ve bağımsız değişkenleri ölçtüğü, diğer kontrol edilemeyen değişkenlerin ölçme sonucunu etkilemeyeceği varsayılmıştır.
2. Araştırmanın örneklemini oluşturan öğrencilerin ölçek maddelerine

samimi bir şekilde yanıt verecekleri varsayılmıştır.

1.4.Sınırlılıklar

Bu araştırmanın sınırlılıkları şöyle sıralanabilir:

1. Bu araştırmanın sonuçları “Ego Sağlamlığı Ölçeği”, “Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, “Ergenlerde Mizah Kullanımı Ölçeği” ve “Sosyal Bağlılık Ölçeği”nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
2. Araştırmanın evreni İzmir Konak ilçesi ortaokul ve lise öğrencileriyle sınırlıdır.

1.5.Tanımlar

Psikolojik Sağlamlık: Bireyin gelişimini etkileyebilecek belirgin risk, tehdit veya travmaya maruz kalmasına karşın olumlu sonuçlara ulaşmasını sağlayan esneklik ve uyum gösterme yetisi (Luthar ve Cicchetti, 2000; Masten, 2001).

Risk Faktörleri: Bir grup bireye veya bireylerin durumlarına ilişkin olumsuz bir sonucu öngören, ölçülebilir nitelikler (Wright ve Masten, 2005).

Koruyucu Faktörler: Biyolojik, psikolojik, aile veya toplum düzleminde, bir sorun oluşma olasılığını veya bir risk faktörünün olumsuz etkisini azaltan nitelikler (National Research Council and Institute of Medicine, 2009).

Sosyal Destek: Bireyin başa çıkma becerisini, yeterliliğini, aidiyet hissini ve özsaygısını artıran etkileşimsel iletişim süreci (Mattson ve Hall, 2011).

Algılanan Sosyal Destek: Bireyin ihtiyacı olduğunda sosyal çevresinden desteğin sağlanacağına dair güvenini barındıran bilişsel değerlendirmesi (Kaniasty ve Norris, 2009).

Mizah: Gülünç olanın veya saçma biçimde uyumsuz olanın keşfi, ifadesi ve değerlendirilmesi (Strickland, 2001).

Sosyal Bağlılık: Sosyal dünya ile var olan kişilerarası yakınlığa ilişkin bilişleri içeren öz atıfların bütünü (Lee, Draper ve Lee, 2001).

1.6. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Doğum öncesi ve sonrasında, maruz kalınan veya genetik olarak taşınan risklerle büyüyen bazı çocukların yaşadıkları dezavantajlı durumlardan ne şekilde ve hangi etkenlerle sıyrıldığı, bireysel farklılıkların daimi ilgi alanı olduğu psikoloji biliminin merak ettiği sorulardan biridir. Aynı ailede büyüyen ikizlerin dahi farklı duygu, düşünce ve davranış geliştirmeleri, aradaki farkı yaratanın ne olduğuna dair inceleme yapmayı teşvik edicidir. Psikolojik sağlamlık, bu açıdan düşünüldüğünde, olumsuz bir durum içinde bulunulduğuna hemen hemen hemfikir olursa dahi, beklenenden farklı sonuçların gözlenebileceğinin altını çizen bir kavramdır. Bazı bireylerin, taşıdıklarına ve/ya yaşadıklarına “rağmen” hiçbir sağlıksızlık belirtisi göstermemesi, doğası gereği risklerle dolu olan yaşamda sağlam kalabilmek adına buldukları başa çıkma anahtarlarını sorgulatmaktadır. Bu “mucizevi” anahtarlara ilişkin bilgi artışının, insanın Gılgamış Destanı’na kadar uzanan ölümsüz olma çabasına, evrimsel açıdan bakıldığında ise hayatta kalma içgüdüsünün kendini gerçekleştirmesine bir adım daha yaklaşılmasını; dehşet yönetimi (terror management) kuramının da destekleyeceği üzere, ölümlülüğe dair bilginin yarattığı anksiyetenin üstesinden kültürel dünya görüşünün aktarımıyla literal bir ölümsüzlük yaratarak gelenebilmesini kolaylaştırmaktadır (Doğulu ve Uğurlu, 2015).

Bahsedilen içgüdü ve merakın yönlendirmesi doğrultusunda, psikolojik sağlamlık kavramına ilişkin araştırmaların son yıllarda artış kazandığı göze çarpmaktadır. Ancak bu çalışmaların birçoğunun, psikoloji çalışmalarının yoğunluklu olarak kurbanı olduğu üniversite öğrencileri örnekleminde uzaklaşmadığı görülmüştür (örn. Lakey ve Dickinson, 1994; Özbay, Palancı, Kandemir ve Çakır, 2012; Terzi, 2008a). Oysa psikolojik sağlamlığı yordayan koruyucu faktörlerin

belirlenmesinin erken gelişimsel dönemlerde gerçekleştirilebildiği ölçüde önleyici psikososyal müdahalelere en etkili biçimde kaynaklık edebileceği düşünülmektedir.

Özellikle kimlik arayışı ve beraberinde gelen riskli davranışların yoğun olduğu, ağırlıklı olarak akran ilişkileriyle sosyal çevrenin giderek önem kazandığı ergenlik döneminde psikolojik sağlamlık ile ilişkili faktörlerin incelenmesi önem taşımaktadır. Gelişimsel dönemin taşıdığı risklerin yanı sıra, azınlıkta bulunan bir topluluğun parçası olarak Roman ergen olmanın getirdiği özgün koşullar düşünüldüğünde, gerek ekonomik ve sosyal zorluklar, gerek kültürleşme stresi ile önerilen çalışmanın Roman topluluğunda yetişme döneminde ve bu riskler açısından daha fazla hassasiyeti bulunan ergenlerle gerçekleştirilmesi, psikolojik sağlamlık alanyazınına anlamlı bir katkı olacak ve ilgili önleyici uygulamaların geliştirilmesine ışık tutacaktır.

Bu noktadan hareketle ilgili araştırmanın amacı, düşük sosyoekonomik düzey ve bir azınlık grubu olarak Roman kültürü içerisinde büyüyen ergenlerde psikolojik sağlamlık üzerinde algılanan sosyal destek, mizah kullanımı ve sosyal bağlılığın rolünü incelemektir. Yapılan çalışmalar, alanyazında ilgili değişkenlerin sıklıkla psikolojik sağlamlığı besleyen, olumlu ve anlamlı yönde yordayıcıları olduğunu göstermektedir (örn. Açıkgöz, 2016; Carpiano, 2005; Dang, 2014; Şahin-Baltacı ve Karataş, 2015). Öte yandan, psikolojik sağlamlık açısından koruyucu olarak nitelendirilebilecek bu değişkenlerin Roman ergenler grubunda psikolojik sağlamlığı hangi yönde ve ne derecede yordadığı, şimdiye dek alanyazında açıklığa kavuşturulmamış bir soru olarak göze çarpmaktadır. İlgili çalışmada temel olarak bu sorunun yanıtı araştırılmakta ve farklı bir kültürde farklı değişkenlerin etkilerini inceliyor oluşuyla alanyazında öncü bir adım atılmaktadır.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde psikolojik sağlık kavramı açıklanarak, Romanlarda ve ergenlik döneminde psikolojik sağlık ile ilişkili araştırmalara yer verilmiştir. Bölümde ayrıca psikolojik sağlamlığı yordayıcı değişkenler olarak araştırmada incelenen algılanan sosyal destek, mizah ve sosyal bağlılığa ilişkin kuramsal bilgiler yer almaktadır.

2.1 Psikolojik Sağlamlık

Sözcük anlamı “elastikiyet”, “esneklik”, “çabuk iyileşme özelliği” olan “resilience” teriminin Türk psikoloji alanyazınında karşılıklarından biri olan psikolojik sağlamlık, çeşitli araştırmalarda farklı isimlendirmelerle karşımıza çıkmaktadır (Eminağaoğlu, 2006; Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009) Örneğin Eminağaoğlu (2006), tezinde terimin karşılığı olarak “dayanıklılık” sözcüğünü, Öğütölmüş (2001) ve Özcan (2005) “yılmazlık” sözcüğünü, Işık (2016) “kendini toplama gücü”nü uygun görmüş, Kararımak (2007) ise Block ve Kremen’in psikolojik sağlamlığı ölçme amacıyla geliştirilen ölçeğini, orijinalinden hareketle “Ego Sağlamlık Ölçeği” olarak ele alarak alanyazına “ego sağlamlığı” karşılığını da eklemiştir. Ülkemizde psikoloji biliminin gelişmesi konusunda öncü bir kuruluş olan Türk Psikologlar Derneği ise terimi “(psikolojik) sağlamlık” olarak Türkçeleştirmiştir (2000). Bu noktadan hareketle, “Resilience” teriminin karşılığı olarak ilgili araştırmada “Psikolojik Sağlamlık” kullanılmıştır.

Bireylerin sorunları yerine güçlü yönlerine odaklanan pozitif psikoloji akımının bir unsuru olarak düşünülebilecek psikolojik sağlamlık, 1970li yıllarda çocukların gelişimsel olarak riskli koşullarda dahi dayanıklı kalabildiğine yönelik araştırma bulgularından hareketle bu olguyu açıklamaya yönelik bir kavram ihtiyacı olarak ortaya

çıkıştır (Luthar, Lyman ve Crossman, 2014; Masten, 2001). Psikolojik sağamlık kavramı en kapsayıcı biçimde “Belirgin bir sıkıntı, riskli durum sırasında veya takiben gelişen olumlu uyum” olarak tanımlanabilir (Masten ve ark., 2009). Olguyu anlamaya ilişkin getirilen açıklamalar arasında, psikolojik sağamlığın, bireyin bir kapasitesi; bir karakter özelliği olduğu, gelişimsel bir süreç olduğu, veya yaşanan olumsuzluklara dair olumlu bir sonuç, bir çıktı olduğuna dair çeşitli tartışmalar bulunmaktadır (Block ve Kremen, 1996; Egeland, Carlson ve Sroufe, 1993; Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000; Wright ve Masten, 2005). Kavramın ele alınışına dair bu çeşitlilikler, psikolojik sağamlığın “ne olduğuna” ve bireylerde psikolojik sağamlık düzeyinin nasıl belirleneceğine yönelik bakış açılarını da geliştirmektedir.

Bireyin biyopsikososyal gelişiminde tarihsel, toplumsal ve kültürel beklentiler çeşitlilik gösterdiğinden psikolojik sağamlık kavramının tanımlanmasında farklılıklar oluşması doğallıkla karşılanmalıdır (Sipahioğlu, 2008). Ancak, alanyazındaki tanımlamaların ortaklaştığı noktalar, psikolojik sağamlığın varlığından söz edebilmek için temelde ciddi risk, stres veya sıkıntı yaratabilecek bir durumun varlığı ve buna rağmen geliştirilen bir olumlu çıktının (uyum gösterebilme yetisinin) bulunması gerektiğidir (Kararımak, 2006; Masten ve Coatsworth, 1998; Stewart, Reid ve Mangham, 1997). Araştırmalarda genellikle duygusal, davranışsal ve psikopatolojik problemlerin olmaması, akademik başarı ve olumlu sosyal ilişkiler kurabilmekle ilişkilendirilse de (Eminağaoğlu, 2006; Gizir, 2007), psikolojik sağamlığın varlığı, kişilerin çevrelerine gösterdikleri her türlü uyum ve yeterliliklerinin göstergeleriyle anlaşılabilir. Wright ve Masten’e (2005) göre, psikolojik sağamlık her durumda geçerli olmayabilir; kişi bazı durumların üstesinden gelebilirken, bazı durumlarda olumlu uyum gösteremeyebilir. Ayrıca psikolojik sağamlık sıradışı bir fenomen değil, herkeste bulunabilen bir özellik; “sıradan bir sihirdir” (“ordinary magic”) (Masten, 2001; Newman, 2005). Dolayısıyla, alanyazında sıklıkla kabul gören görüş, psikolojik sağamlığın sabit bir karakter özelliği olmaktan çok, geliştirilebilir ve değişim gösterebilir bir olgu olduğu yönündedir (Masten, 2001; Padrón, Waxman ve Lee, 2014).

Psikolojik sağamlık alanyazınında araştırmaların kişi ve değişken odaklı olarak iki farklı yaklaşım temelinde gerçekleştirildiği görülmektedir (Wright ve Masten, 2005). Kişi odaklı yaklaşımlar, psikolojik olarak sağlam bireylerin diğer bireylerden ne

şekilde farklılık gösterdiğini anlamaya yönelik olup, vaka incelemeleri ve boylamsal çalışmaları içerir. Değişken odaklı yaklaşımlar ise bireylerin karakteristik özellikleri ve çevreleri arasındaki ilişkilere odaklanarak olumlu sonuçlara nasıl etki ettiğini incelemektedir (Wright ve Masten, 2005). İlgili araştırma da, çok değişkenli istatistik yöntemlerinin kullanıldığı bu yaklaşımı temel alan örneklerden biridir.

Kavramın altyapısını hazırlayan öncü çalışmalara bakıldığında, Emmy E. Werner'in farklı disiplinlerden çalışma arkadaşlarıyla 1955'ten başlayarak 40 yıl süreyle Kauai, Hawaii'de gerçekleştirdiği boylamsal çalışma dikkati çekmektedir. Doğum öncesi stres, yoksulluk, ebeveyn psikopatolojisi ve parçalanmış aile gibi ciddi risklere maruz kalan çocukların olumsuz gelişimsel sonuçlara dair yatkınlıklarının incelendiği araştırmada, 1, 2, 10, 18 ve 32 yaşlarında veri toplanan bireylerin 3'te 1'inde hiçbir komplikasyon görülmemiş, 2 yaş dolaylarında bahsedilen risklerin çoğuna maruz kalan 3'te 2'sinde ise 10 ve 18 yaşlarda ergen gebeliği, riskli davranışlar gibi davranış problemleri ve zihinsel bozukluklar görülmeye başlanmıştır (Werner, 1993). Psikolojik sağlamlığı bulunan 3'te 1'in ortak özelliklerine bakıldığında, aile bireylerinden ve çevrelerinden olumlu biçimde dikkat çektikleri, olumlu mizaç özellikleri gösterdikleri, erkenden otonomi kazandıkları, iletişim becerileri bulunduğu, yeni deneyimlere açık ve iç denetim odağına sahip oldukları bulgusuna erişilmiştir. Yetiştikleri ailelerde 3 veya daha az kardeşleri ve kardeşler arasında en az 2 yıl olduğu, çoğunun yaşamlarının ilk yılında bakım veren kişiden ayrılmadığı, en az bir kişiyle güvenli bir bağlanma gerçekleştirdikleri, rol model aldıkları öğretmenleri ve destekleyici arkadaş çevreleri bulunduğu belirtilmiştir (Werner, 1993).

Psikolojik sağlamlık alanyazınında öncülük eden bir diğer araştırmacı Manfred Bleuler ise 1970'te şizofreni hastalarıyla yaptığı çalışmalarında beklenmedik biçimde ortaya çıkan olumlu sonuçları incelemiştir (Bleuler, 1970). Özellikle şizofreni hastalarının çocuklarının pek çok zorluğa rağmen yaşamda sosyal ve akademik açıdan iyi bir yer edindiklerini vurgulayan araştırmacı, kişiliklerinin de yaşadıkları zorluklar nedeniyle daha güçlü olduğunu öne sürmüştür (Bleuler, 1970). Psikolojik sağlamlık kavramı henüz bilinmiyor olmasına rağmen, çalışmadan, psikiyatrik hastalığı bulunan bir ebeveyne sahip olmanın risk oluşturabileceği ve buna rağmen olumlu sonuçlar elde edilebileceğine dair bilgiler de edinilebilmektedir.

Öncü araştırmalar arasında Michael Rutter'ın 1964 yılında başlayan Isle of Wight alışmaları da psikolojik sağlamlık alanyazınında önemli bir yerdedir (Zolkoski ve Bullock, 2012). Çalışmada, aile içi çatışmalar, dūřuk sosyoekonomik statū, kalabalık aile, ebeveyn suçluluğu, annede psikiyatrik rahatsızlığın bulunması gibi olumsuzluklar yaşayan çocukların tek başına bu olumsuz durumlardan etkilenmediği, ancak birden fazlasının bulunması halinde gelişimi olumsuz etkilediği bulgusuna erişilmiştir. Rutter, alanyazında daha sonra risk faktörleri arasında gösterilecek bu olumsuzlukların azaltılmasıyla çocukların gelişimini olumlu yönde etkilemenin mümkün olduğu sonucuna varmıştır (Zolkoski ve Bullock, 2012).

Kalp rahatsızlığı ve diğer fiziksel rahatsızlıkları bulunan çocuklarla yaptıkları araştırmalar sonucu "stres direnci" olarak tabir ettikleri psikolojik sağlamlığa ilişkin bir model yaklaşımı sunan Garmezy ve arkadaşları ise günümüzde psikolojik sağlamlığın incelenmesinde örnek olabilecek bir yol haritası sunmuştur (Garmezy, Masten ve Tellegen, 1984; Zolkoski ve Bullock, 2012). Çocukların yeterlilikleri üzerine yapılan araştırmada sosyal yeterliliğin ailesel psikopatoloji gibi bir risk durumunda dahi koruyucu olabileceği öne sürülürken, çoklu regresyon çerçevesinde telafi edici, zorlayıcı ve koruyucu faktörler analiz edilmiştir. IQ, cinsiyet ve yaş gibi değişkenler de bu bağlamda incelenmiştir. İlgili araştırmada da Garmezy ve arkadaşlarının işığıyla benzer bir yol izlenerek çoklu regresyon analizi ile değişkenler incelenmiştir.

Psikolojik sağlamlık olgusunun daha iyi anlaşılabilmesi ve öngörülebilmesi amacıyla, araştırmaların yoğunluklu olarak kavramın temelinde bulunan olumsuz koşulları yaratan faktörler ve bu koşullarda "sağlam" kalabilmeyi sağlayan faktörleri belirlemeye çalıştığı görülmektedir. Bunlar, alanyazında "risk faktörleri" ve "koruyucu faktörler" olarak isimlendirilmiştir. Kimi araştırmalarda farklı yaklaşımlar getirilerek meydan okuyucu/zorlayıcı (challenging), mevcut riski telafi edici/kaynak (compensatory/asset/resource) ve riskin varlığında olumsuz etkiyi artırıcı/yatkınlık (vulnerability) faktörlerden de söz edilmektedir (Dayıoğlu, 2008; Eminağaoğlu, 2006; Fleming ve Ledogar, 2008; Zimmerman, Stoddard, Eisman, Caldwell, Aiyer ve Miller, 2013). Meydan okuyucu/zorlayıcı faktörler, risk faktörleriyle olumsuzluk potansiyeli açısından benzeşen fakat özellik bakımından normal gelişimden öte bir olumlu gelişim potansiyeli de barındıran niteliklerdir. Bu faktörleri belirlemedeki zorluk, farklı

bireylerin aynı riske maruz kalma sürelerinin bilindiği ve gerçekleştirdikleri gelişmenin incelendiği, grup içi teknikler gerektiren boylamsal çalışmaların yetersizliğidir (Zimmerman ve ark., 2013). Telif edici/kaynak faktörler, risk faktörlerini doğrudan ortadan kaldıran; koruyucu faktörler ise, mevcut riskle etkileşerek gelişimsel riski azaltan, olumlu sonuçları artıran niteliklerdir (Dayıoğlu, 2008; Fleming ve Ledogar, 2008). Örneğin yoksulluk ve çevrenin yarattığı riskleri doğrudan ortadan kaldırmak bireysel bazda pek mümkün olmayabileceği için telif edici faktörlerden söz etmek zorken koruyucu faktörlerden söz edilebilir (Goldstein ve Brooks, 2005). Olumsuz etkiyi artırıcı/yatkınlık (vulnerability) faktörleri ise gerçekte bir risk olarak mevcut olmadığı halde mevcut riskin etkisini artırıcı işlev görmektedir (Fleming ve Ledogar, 2008). Ayrıca “risk” ifadesi bir grubu temsil edebilmekteyken, yatkınlık faktörleri ise bireyler için geçerli olabilmekte, bireye özgüdür (Gordon ve Song, 1994). Tüm bu nedenler doğrultusunda, ilgili araştırmada da mevcut değişkenler düşünülerek psikolojik sağlamlığa ilişkin risk faktörleri ve koruyucu faktörler incelenmiştir.

2.1.1 Risk faktörleri

Kavramın açıklamasında da belirtildiği gibi psikolojik sağlamlık, riskli bir durumun varlığına ilişkin geliştirilen bir tepki veya olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Risk, olumsuzluk ihtimalini artıran bir durum iken; risk faktörleri, “bir grup bireyin veya durumun olumsuz sonuçlarla karşılaşma ihtimalini öngören, ölçülebilir nitelikler” olarak tanımlanmaktadır (Wright ve Masten, 2005).

Bireyin gelişimindeki olumsuzlukların yordayıcısı riskli durumlar bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörleri olarak sınıflandırılmaktadır (Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009). *Bireysel faktörler* arasında, anne karnındayken annenin ilaç ya da madde kullanımı, prematüre doğum, mizaç, zeka düzeyi, kronik ya da ruhsal hastalık, akademik başarısızlık, madde kullanımı, sosyal beceri eksikliği sayılabilir (Kararımak, 2006; Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009; Sloop, 2002; Winders, 2014; Wright ve Masten, 2005). *Ailesel faktörler*, kalabalık ailede büyüme, ebeveyn psikopatolojisi ve kronik hastalığı, aile içi şiddet, boşanma, anne ve/ya babanın kaybı gibi olumsuz etki yaratabilecek durumlardır (Kararımak, 2006; Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009; Sloop, 2002; Winders, 2014). *Çevresel risk faktörleri* içinde ise doğal afet ve felakete uğrama,

istismara uğrama, evsizlik, yetersiz beslenme, ihmal, olumsuz akran desteği, düşük sosyoekonomik statü ve yoksulluk göze çarpmaktadır (Gizir, 2007; Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009; Sloop, 2002).

Risk faktörlerini belirlerken, faktörlerin etkilerinin zamana ve koşullara bağlı değişkenlik gösterebileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Eminağaoğlu, 2006; Wright ve Masten, 2005). Örneğin bireysel risk faktörü olan prematüre doğum durumunda esas riski oluşturan medikal tedavi yoksunluğu olabilir. Öte yandan, ailesel riskler arasında gösterilen boşanmanın etkileri oldukça heterojen olup, çeşitli stres kaynaklarını açığa çıkaran veya aile içi şiddeti sona erdirdiği için sürece bağlı değişmektedir. Dolayısıyla, kimi zaman tek başına olumsuzluk yaratmayan bu risk faktörleri bir araya geldiklerinde kritik etkide bulunabilirler (Sloop, 2002). Özellikle etnik azınlıklarda görülen düşük sosyoekonomik durum çok boyutlu biçimde ebeveynin eğitim durumu ve çalışma hayatını, aile bireylerinin nüfusunu, çocuk yetiştirme pratiklerini ve dolayısıyla çocukların gelişimi ve sağlığını olumsuz etkilemektedir (Winders, 2014).

2.1.2 Koruyucu faktörler

Gelişimi olumsuz etkileyebilecek risklerin varlığında olumlu sonuçlara ulaşabilmeyi sağlayan bireysel, ailesel ve çevresel faktörler ise koruyucu faktörler olarak adlandırılmaktadır (Compas, 2004). Karşılaşılan stresörlere direnmeyi ve tolerans göstermeyi artıran bu faktörler arasında, *bireysel koruyucu faktörler* iyi zeka düzeyi, akademik yeterlilik, iyimserlik, içsel kontrol odağı, kolay mizaç, öz-yeterlilik, problem çözme yetisi, dürtü kontrolü, mizah duygusu, empati, sorumluluk ve yardımseverlik gibi sosyal beceriler olarak ortaya çıkmaktadır (Masten ve ark., 2009; Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009; Werner, 2000). Aileyle birlikte yaşama, anne-babanın iyi eğitilmiş olması, olumlu aile ilişkileri, en az bir yetişkinle olumlu bir ilişkiye sahip olma, olumlu okul ve arkadaşlık ilişkileri, olumlu bir rol modelin varlığı gibi faktörler ise ise şimdiye dek vurgulanan *ailesel ve çevresel koruyucu faktörlerdir* (Gizir, 2007; Luthar ve Cicchetti, 2000; Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009).

Koruyucu faktörlerin bulunmayışı da başlı başına risk faktörü olarak sayılmaktadır (Sloop, 2002). Buna ek olarak, kimi durumlarda, aynı faktör koruyucu rol oynarken, risk faktörü de olabilir. Örneğin sosyal beceri eksikliği, ilk başta bir risk

faktörü gibi görünse de, madde kötüye kullanımı bulunan bir akran grubu ile etkileşimi azalttığı için koruyucu etki yaratabilir (Eminağaoğlu, 2006). Dolayısıyla koruyucu faktörleri ve risk faktörlerini belirlerken faktörlerin niteliğini ve duruma özgü biçimde nasıl değiştiğini incelemek gerekmektedir.

Koruyucu faktörler, mevcut risk faktörleri ile etkileşerek alanyazında *olumlu sonuçlar* olarak isimlendirilen çıktılara kaynaklık etmektedir. Psikolojik sağlamlığın bu belirteçleri arasında, temel olarak gelişimsel sürecin normlara uygun seyretmesi, akademik ve sosyal yeterlik, psikolojik sağlık ve iyi oluş, yaşam doyumu ve öz-kabul yer almaktadır (Gürkan, 2006). Özetle, bireyin yaşama pek çok açıdan uyum göstermesi halinde koruyucu faktörlerin olumlu sonuçlar yarattığından söz edilebilir.

2.2 Algılanan Sosyal Destek

Sosyal destek en geniş kapsamda, bireye gerektiğinde psikolojik, fiziksel ve maddi yardım sunabilecek aile, arkadaşlar, komşu çevre ve toplumun bireylerinden oluşan sosyal ağ doğrultusunda bireyin başa çıkma becerisini, yeterliliğini, aidiyet hissini ve özsaygısını artıran etkileşimsel iletişim süreci olarak tanımlanabilir (Mattson ve Hall, 2011; Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Kanseri Enstitüsü [The National Cancer Institute], t. y.). Tardy (1985), sosyal desteğin, araştırmalarda sıklıkla vurgulandığı biçimde alınan ve sağlanan olmak üzere iki yönü olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan bakıldığında, alınan sosyal desteğin birey bazında değerlendirilmesini içeren algılanan sosyal destek, bireyin, ihtiyacı olduğunda sosyal çevresi tarafından desteğin sağlanacağına dair güvenini barındıran bilişsel değerlendirmesi şeklinde açıklanmaktadır (Kaniasty ve Norris, 2009).

Sosyal desteğin işlevlerine dair en yaygın kabul gören teoriye göre, gerek gerçek sosyal destek, gerek algılanan sosyal destek yüksek olduğunda bireylerin stresli yaşam deneyimlerinin yarattığı olumsuz etkiler azalmaktadır (Lakey ve Cohen, 2000). Buna göre, destekleyici yaklaşımların hem başa çıkma becerisini artırdığı hem de olayların daha az stresli olarak algılanmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir. Stres-destek hipotezine göre bu durum, olaya özgü desteğin verilmesiyle daha belirgin hale gelmektedir. Örneğin borç verebilecek bir tanıdığın bulunması yas sürecindeki bir kişi için bir anlam ifade etmezken, maddi sıkıntılar içindeki birey için anlamlı bir destek

kaynağı olacaktır (Lakey ve Cohen, 2000).

Bireyin algılanan sosyal destek düzeyini belirleyen etmenler düşünüldüğünde bazı kişilik özellikleri ve erken dönem deneyimler göze çarpmaktadır. Yenilik arayışı, öz-yönlendirme ve düşük düzeyde zarardan kaçınma, algılanan sosyal destekten tatmin olmayla ilişkili bulunmuştur (Kitamura, Kijima, Watanabe ve Takezaki, 1999). Ayrıca erken dönemde edinilen sosyal destek deneyimlerinin şekillendirdiği algılanan sosyal desteğe dair bilişler sonraki deneyimlere ilişkin beklentileri de etkilemektedir (Lakey ve Dickinson, 1994). Yapılan bir araştırmada, üniversiteye yeni başlayan gençlerin aile ilişkilerine dair deneyimleri, kişilerarası ilişkileri etkileyen sosyal beceriler, uyumluluk ve dışa dönüklük gibi bireysel etmenler ve psikolojik yoğun stresleriyle algılanan sosyal desteklerinin arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular aile ilişkilerine dair olumsuz algıları bulunan kişilerin algılanan sosyal desteklerinin de düşük olduğunu, ek olarak diğer değişkenlerin bu ilişkide aracı rolü bulunmadığını ve arkadaş sayılarının da bunu etkilemediğini göstermiştir (Lakey ve Dickinson, 1994).

Pek çok araştırmada sıkıntılı bir durumla başa çıkabilmek adına bireye yardımcı bir faktör olarak incelenen sosyal destek (Feeney ve Collins, 2015), herhangi bir stresör bulunmadığı takdirde dahi bireyin iyi oluşuyla doğrudan ilişkilidir. İlişkisel düzenleme teoremine göre (Lakey ve Orahek, 2011), bireyler duygu, düşünce ve eylemlerini stresle başa çıkma temalı olmaksızın; günlük sıradan diyaloglar ve etkileşimler aracılığıyla şekillendirmektedirler. Bu noktadan hareketle Feeney ve Collins (2015), alanyazında sıklıkla rastlanan sosyal desteğin olumsuz koşulların etkisini azaltıp bireyi “nötrleştirdiği” iması yerine, sosyal desteğin bireyleri olduklarından daha güçlü kıldığını, “büyüttüğünü” öne sürmektedir. Sosyal destek kavramı bu açıdan düşünüldüğünde, bireyin psikolojik sağlığına ilişkin koruyucu bir faktör olabilme ihtimalinin de ötesine geçen bir güce sahiptir.

2.2.1 Algılanan Sosyal Destek ve Psikolojik Sağlamlık

Kavrama ilişkin açıklamalarda da değinildiği gibi sosyal destek ve algılanan sosyal destek, riskli koşullar altında kişilerin sağlam kalabilmelerine yardımcı olabilecek ya da yokluğu durumunda bireyin yaşamında ayrıca bir risk faktörü olabilecek denli güçlü bir ihtiyaç kaynağı olarak belirmektedir. Bu bölümde, ilgili

çalışmaya kaynaklık edebilecek kimi bulgular içeren araştırmalara yer verilmiştir.

Ergenlerde algılanan sosyal destek ve depresyon arasındaki ilişkileri inceleyen bir meta analizde, okul desteğinin gençlerin depresif semptomları üzerinde önemli bir rol oynadığına değinilmiştir (Rueger, Malecki, Pyun, Aycock ve Coyle, 2016). İlginç biçimde, öğretmenlerden ve sınıf arkadaşlarından algılanan destek olumlu yönde etki ederken, akran grubu ise kimi araştırmalarda depresyon düzeyinin yükselmesiyle ilişkili bulunmuştur.

Bir başka çalışmada, tıpkı Roman ergenler gibi bir azınlık grubu olarak yoksulluk ve okula devamlılık açısından risk altındaki Hispanik ergenlerin okula uyumsuzlukları algılanan sosyal destek düzleminde değerlendirilmiştir (Demaray ve Malecki, 2002). Çalışmada, genel olarak algılanan sosyal destek ile okula uyumsuzluk arasında anlamlı bir ilişki tespit edilirken, ebeveyn ve sınıf arkadaşlarının desteğinin en güçlü biçimde kişilerarası göstergelerle, yine ebeveyn, öğretmen ve okul desteğinin ise okulla ilişkili göstergelerle ilişkili olduğu bulunmuştur. Kişisel uyumu yordayan değişkenler incelendiğinde yalnız ebeveyn desteğinin anlamlı bir etkide bulunduğu göze çarparken, okul uyumsuzluğunda öğretmen desteğinin etkisi de görülmektedir. Ayrıca yine ebeveyn ve sınıf arkadaşı desteğinin klinik düzeydeki okul uyumsuzluğunun bireysel yordayıcısı olduğu açığa çıkmıştır (Demaray ve Malecki, 2002).

Benzer biçimde, Richman, Rosenfeld ve Bowen (1998) de akademik açıdan kayıp yaşama riski altındaki ergenlerin sosyal destek kaynaklarının bu bağlamda yaratacağı etkilere odaklanmıştır. Araştırmada orta okul ve lise düzeyindeki akademik performansı düşük ergenlerin ebeveyn desteğinin, akran ilişkilerine odaklanan yaş dönemine rağmen esas kaynak olduğu dikkat çekmiştir. Öğretmen ve arkadaş desteğinin de takip ettiği sonuçlarda, sosyal destek kaynağı ne tür olursa olsun bu desteklerin gençlere olumsuz bir etkide bulunmadığı ve alanyazındaki bulgulara paralel şekilde olumlu çıktılarla ilişkili olduğu görülmüştür (Richman ve ark., 1998).

Norveç'te göçmen ve göçmen olmayan ergenlerin ruhsal sağlıklarını, yaşam stresi ve sosyal desteklerini inceleyen bir araştırmada ise beklendiği gibi göçmen ergenlerin sosyal destek düzeyinin daha düşük olduğu görülmüştür. Çalışmada

anksiyete ve depresyon yaygınlığı en yüksek grup, sosyal desteği en düşük grup olan göçmen erkek gençler olarak göze çarpmıştır (Oppedal ve Røysamb, 2004). Bu bağlamda, farklı kültürel kimliklerin çatışmasının sosyal destek düzeyini etkileyebilecek bir durum olabileceği çıkarımı yapılabilir.

Sonuç olarak sosyal destek ile ilgili Türkiye’de yapılan araştırmalar (örn. Bulut, 2016; Şahin-Baltacı ve Karataş, 2015; Topbay, 2016) da dahil olmak üzere, gerçek ve özellikle bireye etkisi bakımından algılanan sosyal destek düzeyinin yüksek oluşunun bireyde olumlu etkiler yarattığı görülmektedir. İlgili çalışmada da, aile, arkadaş ve okul çalışanları boyutlarıyla algılanan sosyal desteğin, farklı bir kültür yapısı bulunduğu düşünülen Roman ergenlerin bulunduğu riskli durumlarda da koruyucu etkisi bulunup bulunmadığının araştırılması değerli görülmektedir.

2.3 Mizah

Psikoloji alanyazınında çoğunlukla olduğu gibi mizah da çeşitli tanımlamalarla açıklanmaya çalışılan bir kavramdır. Southam (2003), mizahı gülünçlük, memnuniyet ve/ya neşeye yol açan herhangi bir irtibat olarak betimlerken; Chafe (2001) “ciddiyetsizlik hissi” olarak tanımlamaktadır. Strickland (2001) da, mizahı, gülünç olanın veya saçma biçimde uyuşmaz olanın keşfi, ifadesi ve değerlendirilmesi olarak açıklamıştır. Bir başka tanıma göre ise mizah, sosyokültürel gerçekliğin içsel olarak yeniden tanımlanmasını içeren ve neşeli bir ruh haliyle sonuçlanan bilişsel bir deneyimdir (Apte, 1985; akt. Lowe, 1986). Bu açıklamalardan yola çıkılarak mizah, gerçekliğe dair uyuşmazlıkları gülünç ve neşe verecek biçimde değerlendirmek olarak özetlenebilir.

Kline’a göre (1907) beceriksizlikler, aksilikler, insan harici canlıların kişileştirilmesi, uç ve ilginç fiziksel özellikler, zamana veya yere göre “uygun olmayan”, normlara aykırı davranışlar; özetle, düzeni bozan tuhafıklar mizahi olarak değerlendirilmektedir. Benzer biçimde, Ruch (2008), nesnelere, olaylar ve beklentilerdeki uyuşmazlıkların bir durumu mizahi kılan nokta olduğunu öne sürmüştür. Bu uyuşmazlıkların algılanıp, oyuncu bir sürecin içine girilerek gülünçlüğü hafifliğine dalınması, duruma özgü mizah duygusunu açığa çıkartmaktadır.

Mizah duygusunun kaynakları temel olarak rahatlama, uyuşmazlık ve üstünlük

olarak üç ana yoldan açıklanmaya çalışılmıştır (Meyer, 2000). Rahatlama kuramına göre mizah, mevcut veya potansiyel olarak gerilimli, stresli durumların gerginliğini azaltan, esneklik sağlayan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Durumun daha başa çıkılabilir, kontrol edilebilir olarak algılanmasında yardımcı olmakta, iletişimi artırmaktadır. Uyuşmazlık kuramına göre ise, bireyler beklenmedik, farklı, tuhaf olana bir tepki olarak mizah duygusuyla yaklaşmaktadır. Mizahta bilişselliğe ve rasyonel düşünme yetisinin gerekliliğine daha fazla vurgu yapan bu kurama göre, insanlar rasyonellik ihtiyacında olup mantıkdışı bir durum olduğunda bunu tespit ederek gülünç bulmaktadır. Uyuşmazlık kuramı aynı zamanda kurama göre sosyal ve kültürel olarak normal kabul edilen durumları bozmaktan kaynaklanan mizahın neden sosyal bir olgu olduğunu da açıklayıcı niteliktedir (Meyer, 2000). Bununla birlikte, üstünlük kuramı, kişilerin bir tür zafer kazanma hissiyle ya da üstün hissederek başkalarının davranışlarına gülümsediklerini öne sürmektedir. Öyle ki, bir bebeğin veya sakar kişilerin yaptıklarının gülünç bulunması bu nedenle açıklanmaktadır. Üstünlük kuramı, dış gruba karşı grup birliğini pekiştirebilmekte, saldırgan ve cinsel içerikli mizaha da açıklayıcı bir tez öne sürmektedir (Meyer, 2000).

Öte yandan, üstünlükten doğan mizah, gülünç bulunan tarafı kötü hissettirmektedir. Bu açıdan, rahatlama ve uyuşmazlık kuramına göre ayrı bir yerde durmaktadır. İlişkileri yıpratıcı ve uyumu bozan, sağlıksız bir mizah yaklaşımı olan üstünlük kuramı için (Aslan ve Çeçen, 2007), mizahın yapıcı olmayan, karanlık yüzü denilebilir. Diğer mizah kuramlarıyla birlikte tümü geçici bir iyi hissetme sağlasa da, üstünlük mizahı aslında ayrıştırıcı yapısıyla nihai olarak iyilik hissinden uzaklaşmayı doğurabilir. Kline'a (1907) göre de, mizahın, iyi ve kötü, kazanma ve kaybetme üzerine kurulu dünyamıza ilişkin bilinçlilik halinin gerginliğinden, kibir ve kötümserlikten kurtaran, yaptıklarımızdan ve yaşadıklarımızdan daha öteye taşıyan bir işlevi bulunmaktadır. Özetle mizah, geçici ve sahte biçimde değil, gerçekte de güçlendirici yanıyla ele alındığında amacına daha yakın olacaktır.

2.3.1 Mizah ve Psikolojik Sağlamlık

Mizah duygusunun yüksek düzeyleri alanyazında sıklıkla olumlu duygular ve iyi oluşla ilişkilendirilmektedir. Örneğin, mizah duygusu daha güçlü kişilerin stresli

olaylarla daha iyi başa çıkabildiği sonucuna varılan bir araştırmada, yüksek düzeyde mizah duygusuna sahip kişilerin olayları daha olumlu yönde görmeye ve geleceğe yönelik beklentilerini daha gerçekçi kılmaya yatkın oldukları görülmüştür (Martin, Kuiper, Olinger ve Dance, 1993). Aynı şekilde Abel (2002) de günlük sıkıntıları benzer sıklıkta ve şiddette olan üniversite öğrencilerinde mizahın algılanan stresi azalttığını ortaya koymaktadır. Mizahın özellikle katılımcı (ilişkisel) kullanımının kültürleşme stresini de azalttığı bulgular arasındadır (Cheung ve Yue, 2012).

Stresi azaltma gücünün yanı sıra, gelişimsel risk faktörlerinin varlığında da mizah duygusu koruyucu etkide bulunan etmenler arasındadır (Earvolino-Ramirez, 2007; Hajloo, 2013; Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009; Vance, Fernandez ve Biber, 1998). Yapılan sınırlı sayıda araştırmaya ilginç bir örnek olarak Vietnam savaş suçlularının konu alındığı çalışma gösterilebilir. İlgili savaş suçlularının mahkumiyet sürelerinin ardından ruhsal rahatsızlık yaşamadıklarını tespit eden Henman (2001), incelemeleri sonucunda temel yaşam koşullarının bu denli kısıtlandığı bir durumda kontrol edilemeyen fakat mahkumların elinde olan tek şeyin mizah olduğunu keşfetmiştir. Mahkumlar, işkence gördükleri, şiddete uğradıkları en kötü koşullarda bile mizah kullandıklarını ya da olayların gülünç taraflarını bulmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Mizahın bu yönüyle hem başa çıkma hem de dayanışma aracı olduğu görülmüştür. Paralel olarak, şizofreni gibi ciddi ruhsal rahatsızlıkları bulunan kişilerde mizahın rolünü inceleyen bir araştırmada da, tıpkı “Benny ve Joon” filminde olduğu gibi (Chechik, 1993) kimi zaman hastalıklarının bir semptomuymuş gibi yanlış anlaşılmalara sebebiyet verse de, mizah duygusunun bireylerin kendileri için birleştirici ve iyileştirici yönü göze çarpmaktadır (Kidd, Miller, Boyd ve Cardeña, 2009).

Ergenlerde mizahın ne şekilde etki ettiğine dair araştırmalarda da benzer şekilde olumlu sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Nadir bir örnek olarak, olumsuz koşullarda bulunan iki gencin gün boyu gözlenmesine dayanan bir ekolojik araştırmada gençlerin sıklıkla mizaha başvurduğu ve bunun baş etme mekanizmalarını güçlendirdiği görülmüştür (Cameron, Fox, Anderson ve Cameron, 2010). Katılımcılardan biri madde kötüye kullanımı olan ve boşanmış ebeveynlerinden ayrılarak teyzesinin yanında 5 çocukla birlikte yaşamaya başlayan 15 yaşında bir genç kızdır. Gün içinde, mizahı, o an dikkati kendisinden ve konudan uzaklaştırmak istediğinde kullandığı, bunu kırıcı

olmamak ve arkadaşını daha fazla utandırmamak adına yaptığı gözlemlenmiştir. Ayrıca 14 yaşında, anne babası boşanmış ve okulu uzamış diğer gencin de günlük yaşamında mizah kullanımının arkadaşlık bağlarını güçlendirici ve kendisine yöneltilen ilişkisel saldırganlığı savuşturucu etkileri bulunduğu dikkati çekmiştir (Cameron ve ark., 2010). Tüm bunlar, mizah duygusunun koruyucu olduğu alanlara örnektir.

Mizah duygusu ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalara bakıldığında daha da sınırlı olan kaynakların arasında doğrudan psikolojik sağlık ile ilgili yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır. Buna karşın, öznel iyi oluş, stresle başa çıkma tarzları gibi psikolojik sağlığa yakın kavramlar üzerinden çalışmalara ulaşılabilmektedir (Oral, 2004; Özdemir ve ark., 2011). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını mizah ve diğer değişkenlerle açıklamaya çalışan bir çalışmada, özellikle kendini geliştirici mizahın öznel iyi oluşu açıklayan modele anlamlı bir katkı sağladığı bulunmuştur. Ayrıca kendini yıkıcı mizah, öngörülebileceği gibi öznel iyi oluşa negatif yönde etki etmektedir (Özbay, Palancı, Kandemir ve Çakır, 2012). 15-18 yaş grubunda mizah tarzının yaşam doyumu ve kaygı düzeyine etkisini inceleyen bir çalışmada ise yaşam doyumu ile olumlu fakat düşük oranda ilişkili tek mizah türünün kendini geliştirici mizah olduğu görülmüştür. Öte yandan, katılımcı, saldırgan ve kendini yıkıcı mizah türlerinin kaygı düzeyini düşük kuvvette artırıcı etkisi bulunduğu göze çarpmıştır (Öztürk, 2016).

Türkiye'deki alanyazında mizah ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi incelediği görülen tek araştırma, Açıkgöz'ün çalışmasıdır (2016). İlgili çalışmada, araştırma grubu olarak tıp fakültesi öğrencileri hedef alınmış, psikolojik sağlıkları ve mizah tarzları arasındaki ilişki incelenmiştir. Buna göre, katılımcı ve kendini geliştirici mizah türleri psikolojik sağlık ile orta şiddette olumlu ilişkide bulunmuştur. Saldırgan ve kendini yıkıcı mizah türlerinin ise beklendiği gibi psikolojik sağlık ile olumsuz fakat zayıf düzey ilişkide olduğu açığa çıkmıştır (Açıkgöz, 2016).

Bulgular dikkate alındığında mizah duygusunun psikolojik sağlık açısından koruyucu bir faktör olarak belirlediği veya bu yönde bir potansiyel barındırdığı görülmektedir. Ayrıca mizah kuramları açıklanırken de belirtildiği gibi üstünlük kuramının bir yansıması olan saldırgan mizahın ve aksi yönde bir yapısı olsa da kişinin

kendisini kötü hissetmesine neden olabilecek kendini yıkıcı mizah türünün olumsuz etkiler yaratabileceğini destekler niteliktedir. Uluslararası alanyazında sınırlı, Türkiye’de ise yalnızca bir çalışmada konu alınması, ilgili çalışmada mizah değişkeninin araştırılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu noktalardan hareketle, çalışmada rahatlama kuramının açtığı yoldan gidilerek mizah duygusunun Roman ergenlerde psikolojik sağlamlığa ilişkin bir koruyucu faktör olup olamayacağına dair yanıtlar aranmaktadır.

2.4 Sosyal Bağlılık

Aidiyet ve algılanan sosyal desteğe benzer fakat ayırışan yanlarıyla yeni bir kavram olarak beliren sosyal bağlılık, bireyin kendisini diğer kişilerle ilişkide ve bağlı hissederek sosyal dünyanın bir parçası olduğuna ilişkin farkındalığı biçiminde tanımlanabilir (Lee ve Robbins, 1995). Kohut’un kendilik psikolojisinden hareketle, birey, çocukluktan yetişkinliğe dek edindiği sosyal deneyimler üzerinden yetişkinlikte kendiliğinin bir parçası olarak, artık kayıplardan (veya kazanımlardan) etkilenmeyen sabit bir sosyal bağlılık hissi oluşturmaktadır (Lee ve ark., 2001). Dolayısıyla, sosyal bağlılığı yüksek bireyler diğer insanlara daha yakın hissetme, insanları arkadaşça görme ve sosyal gruplara katılma eğilimindedir. Öte yandan, yetişkinliğe dek dışlanma gibi olumsuz deneyimler yaşamış bireylerin benliğinde taşıdığı “narsisist yaralar” yetişkinliklerinde düşük sosyal bağlılık geliştirmelerine yol açmaktadır. Bu kişiler çeşitli ilişkiler kurabilseler dahi kendilerini sosyal dünyadan uzak, yanlış anlaşılmış hissetme eğiliminde olmakta, güvensiz bağlanma stillerine sahip bireyler gibi işlevsel olmayan kişilerarası davranışlarda bulunmaktadır (Lee ve Robbins, 1995).

Kavramsal olarak, sosyal bağlılığın algılanan sosyal destek ile farklılaştığı noktalar bulunmaktadır. Algılanan sosyal destek, uygun bir sosyal çevre yoksunluğu ile ilişkiliyken; sosyal bağlılık bireysel nitelikte, bireyin kendisiyle ilişkilidir (Lee ve Robbins, 1995). Edebi bir örnek vermek gerekirse, tıpkı “yalnızlık” ile “tek başlılığın” arasındaki nüans gibidir. Öyle ki yalnızlık, çevrede insan mevcudiyetine rağmen bir “olamamışlık, eksiklik hissi” barındırırken; tek başına olma halinde, kişi, çevrede kimse olmamasına rağmen içsel zenginliğiyle kendine yetebilir veya “yalnız” hissetmeyebilir.

Paralel olarak sosyal bağlılık, aidiyetin bir parçası, fakat ondan ayrı da var olabilen bir niteliktir. Birey, bağlılık hissedebilirken, aidiyetin bir parçası olan duygusal bir bağlanma gerçekleştirmeyebilir (Crisp, 2010). Bir tür “diğer kişilerle ilişkililik hali” olan sosyal bağlılık, bir grubun parçası olmaya yönelik algıyı barındıran, grup kimliği kavramına daha yakın duran aidiyetten daha temel, daha primer; ayrı bir noktada durmaktadır (Lee ve ark., 2001).

Bağlanma kuramıyla da benzerlikler taşıyan sosyal bağlılık, bağlanma stilleri gibi yetişkinlikte süregelen ve değişmez olmasının dışında, kişinin hayatı boyunca kademeli biçimde gelişmesiyle bağlanmadan ayrılmaktadır. Bağlanmada, esas olarak bakım veren ile ilişki üzerine temellenen bir durum söz konusuysen, sosyal bağlılık çevredeki olaylar ve değişimlerle, biriken sosyal etkileşim deneyimleriyle şekillenmektedir (Williams ve Galliher, 2006). Bu açıdan, kuramsal açıklamaya göre çocukluğunda güvensiz bağlanma geliştiren bir kişinin yetişkinliğinde sosyal bağlılığı yüksek olabileceği gibi, güvenli bağlanma yaşayan bir kişinin de düşük sosyal bağlılığı görülmesi mümkün olabilmektedir.

2.4.1 Sosyal Bağlılık ve Psikolojik Sağlıklılık

Uluslararası alanyazında Romanlarla ilgili yapılan çalışmalarda belirtildiği gibi psikolojik sağlıklılığı yordayıcı bir faktör olan sosyal bağlılık ile ilişkili çalışmalar genellikle bağlılığın olumlu etkide bulunduğu yönündedir (Carpiano, 2005; Dang, 2014; Fraser ve Pakenham, 2009; Resnick ve ark., 1997; Rew, Taylor-Seehafer, Thomas ve Yockey, 2001). Örneğin, ruhsal rahatsızlıkları bulunan ebeveynlere sahip çocukların psikolojik sağlıklılıklarını inceleyen bir araştırmada sosyal bağlılık, katılımcıların yaşam doyumu ve duygusal davranışsal zorluklarla anlamlı biçimde ilişkili olarak bulunmuştur (Fraser ve Pakenham, 2009). Ayrıca yüksek sosyal bağlılık düzeyi ebeveyne bakım verme sırasında yaşanan olumsuzlukları, depresyon olasılığını ve izolasyonu azaltmaya yardımcıdır. Paralel olarak Carpiano (2005) da sosyal bağlıkların diğer kaynaklardan bağımsız biçimde sağlıklı olumlu yönde etkilediğini, yakın çevreye güvenin hayat kalitesiyle doğru orantılı olduğunu ifade etmektedir.

Hırpalanmış evsiz ergenlerin psikolojik sağlıklılıklarına bakılan bir araştırmada ise sosyal bağlılık, aile bağlılığı, okul bağlılığı ve akranlarla yakın ilişkide olma

boyutlarıyla ele alınmıştır. Araştırmada tüm bu bağıllık boyutları yaş, cinsiyet, etnisite ve hırpalanma geçmişi kontrol edilerek incelendiğinde, psikolojik rahatsızlık ve ankiyetenin düşük seviyelerini yordadığı bulunmuştur (Dang, 2014). Farklı ekonomik düzeylerdeki ailelerde sosyal bağıllığın etkilerinin ne şekilde değiştiğini inceleyen bir araştırmada ise, sosyal bağıllığın hem düşük hem yüksek ekonomik grupta benzer düzeylerde olduğu; yani ekonomik duruma göre değişkenlik göstermediği, fakat aile işlevine dair etkisinin öneminin farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Öyle ki, düşük ekonomik düzeydeki ailelerde katkısı açısından sosyal bağıllık daha bir ön plandayken, ekonomik düzeyi yüksek ailelerde daha az işlevseldir (Denny, Gavidia-Payne, Davis, Francis ve Jackson, 2014). Bu da sosyal bağıllığın ekonomik açıdan dezavantajlı aile bireyleri üzerinde koruyucu bir faktör olduğu çıkarımına kaynaklık etmektedir.

Türkiye’de yapılan araştırmalara bakıldığında, kavrama ilişkin çalışmalar açısından Duru’nun gerçekleştirdiği araştırmaların öncülük ettiği söylenebilir. Duru’nun, Sosyal Bağıllık Ölçeği’ni (Social Connectedness Scale, Lee ve ark., 2001) 2007 yılında Türk kültürüne uyarladığı çalışmasını takiben ulusal alanyazında kavramla ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Duru ve Poyrazlı’nın, Amerika’da eğitim gören Türk üniversite öğrencilerinin kültürleşme stresini kişilik boyutları ve sosyal bağıllık düzeyleri ile inceledikleri araştırmayı, Duru’nun üniversiteye uyum sürecinde yalnızlığın sosyal bağıllık ile ilişkisini inceleyen araştırmalar takip etmiş; devamında algılanan ayrımcılık da sosyal bağıllık ile ilgili bir araştırmalarında yerini almıştır (Duru ve Poyrazlı, 2007; Duru, 2008a; Duru, 2008b; Duru, 2008c; Duru ve Poyrazlı, 2011). İlgili araştırmaların bulguları, öngörülebileceği üzere sosyal bağıllığın kültürleşme stresi, yalnızlık, uyum zorluğu ve algılanan ayrımcılık ile negatif yönde ilişkili olduğu şeklindedir.

Kavramla ilgili yapılan güncel bir araştırmada ise ilişkisel saldırganlığı sosyal kaygı üzerinden, sosyal kaygıyı ise benlik saygısı ve sosyal bağıllık üzerinden anlamlandırmaya çalışılmıştır (Kurtyılmaz, Can ve Ceyhan, 2017). Bulgular, sosyal bağıllığın sosyal kaygı üzerinde doğrudan etkili olduğunu, bu açıdan ilişkisel saldırganlığı da yordadığını göstermektedir. Sosyal bağıllık arttıkça, sosyal kaygı ve ilişkisel saldırganlık düşmektedir. Dolayısıyla bu araştırma sonucu da sosyal bağıllık düzeyinin yüksek olmasının olumlu etkiler yaratabileceğine dair ipuçlarını içermektedir.

Yukarıda varılan sonuçlar değerlendirildiğinde, sosyal bağlılığın pek çok bağlamda psikolojik sağlamlığa olumlu etkileri olduğu dikkati çekmektedir. Öte yandan, sosyal bağlılığın Romanlarda farklı etkileri olabileceğine dair kimi kültürel bulgulara erişilmiştir (Durst, 2002; Rogers, 2015). Bu noktadan hareketle, farklı bir etnokültürel grup olarak İzmir'deki Roman ergenlerde sosyal bağlılığın psikolojik sağlamlık açısından ne gibi etkilerde bulunacağı ilgili araştırmanın yanıtladığı sorulardan biridir.

2.5 Psikolojik Sağlamlık ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar

70li yıllarda psikolojik sağlamlık teriminin alanyazına kazandırılması sürecinde öncülük eden araştırmaların yanı sıra, kavrama yönelik çalışmaların 2000li yıllarda hızla artış gösterdiği bilinmektedir (Friborg, Barlaug, Martinussen, Rosenvinge, ve Hjemdal, 2005). Gerek bilimsel olanakların fazlalığı, gerek kültürel çeşitlilik nedeniyle daha zengin bilgiler sunan uluslararası alanyazında psikolojik sağlamlığa ilişkin risk faktörleri, kanser, omurga problemleri gibi fizyolojik rahatsızlıkların bulunması, evsizlik, çocuk yurdunda büyüme, bekar anne sahibi olma, göçmenlik, LGBTİ birey olma gibi geniş bir spektrumda incelenmektedir (Cronley ve Evans, 2017; Freitas, Coimbra ve Fontaine, 2017; Hosseini, Kakuma, Ghazinour, Davern, Evans ve Minas, 2017; Legault, Anawati ve Flynn, 2006; Rahmani Rasa, Hosseini, Haghgoo, Khankeh ve Ray, 2017; Taylor ve Conger, 2017). Alanyazındaki bu çeşitlilik nedeniyle, bu bölümde ilgili araştırmanın grup özelliklerini barındıran değişkenleri içeren bazı araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmanın Roman ergenlerle gerçekleştirilmesi, hem bir etnik azınlık grubu hem de yaş grubu olarak taşınan özgül riskler ve olası koruyucu faktörleri incelemeyi gerektirmektedir.

2.5.1 Romanlarda Psikolojik Sağlamlık ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar

Yoksulluğa, ayrımcılığa, ırksal düşmanlığa ve dışlanmaya en çok maruz kalan, Avrupa'nın en dezavantajlı topluluğu olarak görülen Romanlar, tarih boyunca köleleştirilmiş, Avusturya İmparatorluğu tarafından asimile edilmiş ve Naziler döneminde soykırım yaşamıştır (Avrupa Komisyonu, 2010; Kostadinova, 2011; Milton, 1991). Ötekileştirilmenin halen sürmesi, psikolojik sağlamlık kavramı düşünüldüğünde Romanlar için çoklu risk faktörlerinin varlığı anlamına gelmektedir. Barınma ve sağlık

koşullarının yetersizliği, iş imkanlarının azlığı, yoksulluk, eğitim düzeyinin düşüklüğü ve tüm bu “yok sayılma”nın yarattığı getto kültürüyle eğitimde devamsızlık bir kısır döngü yaratmakta, Roman topluluğunda yetişen genç bireylerin iyi oluşunu tehdit eden unsurlar olmaktadır. Bu olumsuzluklara karşın olumlu sonuçlarla çıkan bireyler, Romanlarda psikolojik sağlamlığı belirleyen faktörler açısından merak uyandırmaktadır. Bu açıdan, uluslararası alanyazında konuya ilişkin doğrudan veya dolaylı bulgular sunan bazı araştırmalara aşağıda değinilmiştir:

Uluslararası alanyazında, Roman topluluğunda kültürel kimliğin olumsuz koşullarla başa çıkabilmek ve sağlamlık geliştirebilmek için önemli olduğu belirtilmektedir (Dimitrova, Chasiotis, Bender ve Van de Vijver, 2014). Bu noktadan hareketle kolektif kimlik ve öznel iyi oluşu konu alan araştırmada, kimliğin kuşaklararası aktarımının öneminden yola çıkarak Roman annelerin etnik, ailevi ve dini kimliklerinin Roman çocuklarının kimlikleri ve iyi oluşuyla güçlü ilişkide olduğu hipotezi onanmıştır. Ayrıca özellikle ailevi kimliğin Roman ergenlerin iyi oluşuyla diğer kimliklerden daha da güçlü ilişki içerisinde olduğu sonucuna erişilmiştir (Dimitrova ve ark., 2014). Ancak burada dikkati çeken nokta, iyi oluşla olumlu yönde ilişkide olan kimliğin Roman kimliği değil, anaakım, hakim kültürel kimlik; yani içinde yaşanan ülkenin kimliği olmasıdır. Dimitrova ve arkadaşları (2014), yaşanan ülkeye aidiyet duygusu ve dahil olmanın ayrımcılığın etkilerinden koruyan bir yanı olabileceğini vurgulamaktadır.

Kayıp yaşayan Roman ve gezgin grupların birlikte incelendiği bir araştırmada ise psikolojik sağlamlık faktörlerinin sağlam aile bağlarına dayandığı; aile birliğinin güçlendirici etkisinin yanı sıra aile içi bir kayıp durumunda olumsuz yönde etkisinin de yüksek olacağı, bir risk durumu yaratacağı belirtilmektedir (Rogers, 2015). Bu durumu şiddetlendiren nedenlerden biri olarak Romanların ölen kişiyi “üzmemek adına” güçlü görünmeleri gerektiğine ilişkin inanışları, yani yaslarını yaşayamayışları gösterilmektedir. Dolayısıyla aile bireylerini yakınlaştırır gibi görünen kayıp durumu, diğer bireylerin iyiliğini kendinden öte görmekten ve duygusal paylaşımın engellenmesinden ötürü gerçekte anksiyete, depresyon, alkolizm gibi sorunlara yol açabilmekte, aynı zamanda toplulukta büyüyen çocukları da duygusal destekten yoksun kılmaktadır (Rogers, 2015). Yazar ayrıca, Romanların ve diğer gezgin toplulukların

(sağlamlığa ilişkin) kişisel faktörlerinin çevresel faktörlerden ayrı düşünülmediğini vurgulamakta, bu bağlamda güvensiz yaşam koşullarının kişilik oluşumunu etkileyici gücüne de değinmektedir.

Romanya’da yaşayan Romanlarla yapılan nitel görüşmelere dayalı bir çalışmada da gençler üzerinde ebeveyn etkisinin altı çizilmektedir (Roth, Pop ve Raiu, 2014). Ebeveynlerinin olmadığı durumda veya ayrıca okul personelinin ve sivil toplum örgütü üyelerinin rol model olarak de kariyer hedeflerini etkilediği sonucuna varılan araştırmada, Roman ergenlerin bahsettikleri pek çok engele ve yarım bıraktıkları eğitimlerini tamamlamama konusundaki dirençlerine rağmen buldukları bölgeden ayrıлып yeni bir hayat kurabileceklerine dair umut taşıdıkları görülmüştür (Roth ve ark., 2014). Bu umut, araştırmadaki Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının bir göstergesi olarak görülebilir.

Bulgaristan’da yaşayan Roman ve Bulgar ergenlerin okul bağlılığı ve yaşam doyumu üzerinden psikolojik sağlamlıklarını araştıran bir başka çalışmada da yordayıcı bir etmen olarak (sosyal) bağlılık dikkati çekmiştir (Abubakar ve Dimitrova, 2016). Aile yapıları ve sosyal ağları kuvvetli, kültürel geleneklerine bağlı bir topluluk olarak göze çarpan Romanlarda, özellikle kız çocuklarının küçük yaştan itibaren ev işlerine yardım etmesi (dolayısıyla okul devamlılığının önemszenmemesi) bir norm olduğundan, okul devamlılığının bir psikolojik sağlamlık göstergesi olması ve (sosyal) bağlılığın bu noktadan hareketle sağlamlıkla ilişkili olması şaşırtıcı bir sonuç değildir (Durst, 2002). Roman çocukların özgür ve kısıtlanmadan büyüdüğü fakat yetişkinlerden ayrı bir dünyaları bulunmadığı; çocukluk dönemi diye bir zaman dilimi söz konusu olmadan doğrudan yetişkinliğe geçiş yaptığı, sosyalizasyonlarının topluluğun içinde hızlıca vuku bulduğu ifade edilmektedir (Farkašová, 2015). Ancak tüm bu ifadeler, araştırmaların gerçekleştiği bölgedeki Romanlara özgü olup, her bir coğrafyanın kendine özgü dinamikler doğurabileceği unutulmamalıdır (Poláková, 2002; akt. Farkašová, 2015).

Yukarıda varılan sonuçlardan hareketle İzmir’de yaşayan Roman ergenlerin de yaşadığı zorluklar ve riskli koşulları göz önünde bulundurularak sosyal bağlılıklarının psikolojik sağlamlıkları ile ilişkili olup olmadığı; uluslararası bulgularla paralellik gösterip göstermediği merak edilerek ilgili araştırmada yer almaktadır. Aynı zamanda

aile ve okul başta olmak üzere sosyal desteğin İzmir'deki Roman ergenlerin de psikolojik sağlamlıkları açısından kaynak ve/ya kimi durumlarda risk faktörü olup olmadığı araştırılmaktadır.

2.5.2 Ergenlerde Psikolojik Sağlamlık ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Bazı Araştırmalar

Hayat boyu devam eden gelişimin önemli basamaklarından olan ergenlik dönemi, özgül nitelikleri dolayısıyla bireyde duygusal, bilişsel ve davranışsal kimi eğilimlere sebebiyet vermektedir. Çocukluktan yetişkinliğe uzanan bu dönemde fiziksel, özellikle cinsel gelişimin hız kazanmasıyla bu değişime ayak uydurmaya çalışan ergenin yaşadığı çatışmalar (Fleming, 2005), psikolojik sağlamlık kavramı düşünüldüğünde çeşitli risk faktörleri doğurabilmektedir. Benmerkezciliğin hala süregeldiği, ana odaklı yaşamın, riskli davranışların ve heyecan arayışının dönemin bir parçası olduğu ergenlikte, zarar görmeyeceği inancıyla yeni deneyimler edinmek adına tehlikeli sonuçlar olabilecek davranışlar sergilenebilir (Rosado, 2000). Ayrıca çevresel risk faktörleri de gelişimsel dönemle etkileşerek olumsuz sonuçlar doğurabilir. Örneğin yoksulluk ve/ya işlevsiz aile ilişkileri okul performansını olumsuz etkileyerek okulu asma, zararlı arkadaş ortamlarına girme ve/ya madde kötüye kullanımını gibi davranışlara, sonucunda da okulu bırakma, suça itilme gibi durumlara yol açabilir (Resnick ve Burt, 1996).

Uluslararası alanyazında, döneme ilişkin olası risk faktörlerine koruyucu etkide bulunan bireysel kaynaklar arasında olumlu mizaç, bilişsel beceriler, sosyal yeterlilik ve özsaygı, özyeterlilik, esneklik, mizah yetisi gibi kişilik özellikleri gösterilmektedir (Olsson, Bond, Burns, Vella-Brodrick ve Sawyer, 2003). Ailesel koruyucu faktörler düşünüldüğünde, Rutter'e (1993) göre ebeveyn desteği bebeklikte koruyucu bir rol oynarken, ergenlik döneminde aksi yönde bir etkide bulunabilir (akt. Ahern, 2006) Ancak akran ilişkilerine oldukça önem verilen bu dönemde dahi, suçlayıcı olmayan yaklaşım sergileyen ebeveyn desteğinin halen öncelikli koruyucu faktörlerden biri olduğu, güvenli bağlanmanın olumlu sonuçlar doğurduğu bilinmektedir (Olsson ve ark., 2003). Ayrıca öğretmen etkileşimi ve sosyoekonomik düzey de ergenlikte psikolojik sağlamlığı etkileyen önemli çevresel faktörler arasındadır.

Öte yandan, ergenlik döneminde psikolojik sağlamlığın nasıl algılandığını da göz önünde bulundurmak gerekebilir. Konuya ilişkin Hunter ve Chandler tarafından yürütülen araştırma bulguları bu açıdan dikkati çekmektedir. Genel tanımda uyumluluk, esneklik ve/ya yeterliliğin beklendiği psikolojik sağlamlık, ergenlerde sosyal izolasyon, inkar ve saldırganlığı içeren bir savunma ve hayatta kalma süreci olarak görülebilmektedir (Hunter ve Chandler, 1999). Makale yazarları, kendilerini “(psikolojik açıdan) sağlam, güçlü” olarak nitelendiren gençlerin aslında bu savunma davranışlarından dolayı zarar görme olasılıklarına değinmiştir. Aslında burada yine döneme özgü “zarar görmeme inancı” doğrultusunda riskli davranışlar sergilenmektedir. Psikolojik sağlamlık kavramını, yalnızca “hayatta kalabilmek” bazında değerlendirmek, kişinin çevreye uyumunu göz ardı etmek ve sosyal açıdan eksik bir birey olma yönünde nihai olarak olumsuzluk yaratabilen bir sonucu doğuracaktır. Dolayısıyla ergenler kavramı kendine özgü tanımlasa da, bu tanımlamada kavramın döneme göre farklı yorumlanması gerektiği anlamı çıkmamaktadır.

Son yıllarda yapılan bazı araştırmalara bakıldığında, ergenlikte psikolojik sağlamlığa ilişkin Filistin’de siyasi çatışmalardan etkilenmiş gençlerin durumunu inceleyen güncel bir çalışma örnek gösterilebilir (Aitcheson, Abu-Bader, Howell, Khalil ve Elbedour, 2017). Gazze’de mülteci kampında yaşayan lise öğrencilerinin depresyon ve kaygı düzeylerine bakıldığında, güçlü bir ulusal kimliği ve aile uyumu bulunan, öz-düzenleme yetisi ve iyimserlik düzeyleri yüksek bireylerin daha az depresif ve kaygılı oldukları görülmüştür. Psikolojik sağlamlığı yordayan diğer değişkenler ise yaş, etnik kimlik ve başa çıkabilme becerileri olarak tespit edilmiştir (Aitcheson ve ark., 2017).

Afro-Amerikan ve Hispanik gençlerle yapılan psikolojik sağlamlık araştırmalarında açığa çıkan faktörlere bakıldığında ise, anne desteğinin her iki grup için de çeşitli araştırmalar tarafından en çok desteklenen koruyucu faktör olarak belirdiği görülmüştür (Scott, Wallander ve Cameron, 2015). Paralel olarak, sosyoekonomik düzeyin ergenler üzerindeki etkisini konu alan 59 araştırmanın incelendiği bir derlemede de ebeveyn ilişkilerinin ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin niteliğine göre koruyucu veya riski artırıcı faktörler olarak önemi vurgulanmıştır (Devenish, Hooley ve Mellor, 2017). Scott ve arkadaşlarının çalışmasında (2015) her iki grupta da bulunan ve araştırmalarca desteklenen diğer faktörler ise iş sahibi olma, baba-çocuk yakınlığı,

sosyal ve ders dışı aktivitelerdir. Buna karşın, çalışmada ekonomik zorluklar gibi stresli koşullarda bulunan gençlerin aile birlikteliği ve disiplininden koruyucu etkiler alamadığı belirtilmiştir (Scott ve ark., 2015).

Genel anlamda ailesel ve çevresel desteği bulunan gençlerin gelişimsel açıdan riskli bu dönemi psikolojik olarak sağlam biçimde tamamlayabilecekleri çıkarımını yapabileceğimiz bu bulgular ışığında, ilgili araştırmada da sosyal destek ve sosyal bağlılık değişkenlerinin Roman ergenlerin psikolojik sağlıklarını yordamada önemli bir rol oynayabileceği düşünülmüştür. Psikolojik sağlamlık ile ilgili bulguların çeşitlilik gösterebileceği düşünüldüğünde, mevcut kültürel yapının da nasıl bir etkide bulunabileceğini anlayabilmek açısından yurt içinde yapılan bazı araştırmalar da bir sonraki bölümde incelenmiştir.

2.6 Psikolojik Sağlamlık ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar

Türkiye’de psikolojik sağlamlık ile ilgili alanyazın incelendiğinde sınırlı sayıda veriye erişilmekte ve değişkenler açısından çeşitliliğin çok fazla olmadığı görülmektedir. Ulusal alanyazında Gizir’in 2004 yılında gerçekleştirdiği doktora tezinin kavram hakkında çalışmalara öncülük ettiği söylenebilir (Öz ve Bahadır-Yılmaz, 2009). Yoksulluk içindeki 8. sınıf öğrencilerinin akademik psikolojik sağlamlığını yordayan faktörleri inceleyen araştırmada, öğrenciyle ilgili yüksek beklentiler içinde olma, okul ve akran ilişkilerini önemseme çevresel koruyucu faktörler olarak, algılanan akademik özyeterliliğin olumlu olması, akademik hedeflerin yüksek olması, empatik beceriler, içsel denetim odağı ve gelecek hakkında umutlu olma ise bireysel koruyucu faktörler olarak açığa çıkmıştır (Gizir, 2004).

Benzer biçimde, Eminağaoğlu 2006 yılında yüksek risk altında bulunan bir grup olan sokak çocuklarıyla bir çalışma yürütmüştür. Bulgular arasında, arkadaşlarıyla kurdukları duygusal bağların, çocukların düşük sosyoekonomik çevre, evsizlik, aile yoksunluğu gibi risk faktörlerinin üstesinden gelmelerinde yardımcı olduğuna erişilmiştir. Akran desteğinin, yakın arkadaşlık ilişkilerinin duygusal travmaları atlatmada, stresli yaşam olaylarıyla başa çıkmada etkili olduğu belirtilmiştir (Aptekar, 1989; Bao ve ark., 2000; Le Roux ve Smith; 1998; akt. Eminağaoğlu, 2006).

Ebeveynleri boşanmış lise öğrencilerinin yılmazlığının (psikolojik

sağlamlığının) araştırıldığı bir tezde ise boşanmanın, bireyin aile içi ilişkilerini, yüksek beklentilerini, anlamlı katılımlarını ve problem çözme becerisini olumsuz etkileyen bir risk faktörü olduğu açıkça görülmüştür (Özcan, 2005). Öte yandan, boşanmanın, genel olarak sosyal ilişkiler ve özyeterlilik değişkenleri ile ilişkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Cinsiyetler arası karşılaştırma da yapılan tezde, yalnızca empati düzeyinin kız çocuklarda daha fazla olması yönünde bir farklılaşma bulunmuştur.

Psikolojik sağlamlığı “yılmazlık” ifadesiyle ele alan bir diğer araştırmacı olan Gürkan (2006) ise diğer çalışmalardan farklı olarak deneysel bir müdahale programı uygulamıştır. Öğrencilerin psikodrama, bilişsel davranışçı ve varoluşçu yaklaşım temelli “Yılmazlık eğitimi grup danışma programı”nın ardından yılmazlık düzeylerinin arttığı görülmüş, takiben 4.5 ay sonra yapılan izleme testi ile bu artışın kalıcı olduğu bulgusuna erişilmiştir. Program, katılımcılara içgörü, azim, etkili iletişim, bilişsel çarpıtmaların önüne geçebilme gibi beceri ve özellikler kazandıran müdahaleler içeren bir grupta psikolojik danışma örneğidir. İlgili çalışma, psikolojik sağlamlığın bir kişilik özelliğinden ziyade, bir süreç olduğunu kanıtlayıcı niteliktedir.

Süreci sırasında “Ego Sağlık Ölçeği”nin Türkçe uyarlamasını da barındıran bir diğer doktora tezi ise Kararımak tarafından 2007 yılında tamamlanmıştır. Psikolojik sağlamlığın benlik saygısı, mizaca bağlı umut, iyimserlik, olumlu duygular ve yaşam doyumu açısından incelendiği çalışmanın araştırma grubu 99 depreminden etkilenen bireylerdir. Bulgular arasında benlik saygısı, umut ve iyimserlik psikolojik sağlamlığı doğrudan etkileyen faktörler olarak, olumlu duygular ve yaşam doyumu ise dolaylı etkileyen faktörler olarak belirmiştir (Kararımak, 2007).

Üniversite giriş sınavına hazırlanırken psikolojik sağlamlığı ve ilgili olabilecek değişkenleri belirlemek üzere gerçekleştirilen bir çalışmada, öğrenilmiş güçlülük, algılanan sosyal destek ve cinsiyetin psikolojik sağlamlığı yordayıcı gücü incelenmiştir (Dayıoğlu, 2008). İlgili değişkenlerin tümü, sınava giriş sayısı, okul türü veya mezuniyet alanı fark etmeksizin bireylerin psikolojik sağlamlıklarını yordamada anlamlı bulunmuştur. Öğrenilmiş güçlülük ve algılanan sosyal desteğin koruyucu faktörler olarak belirlediği araştırmada ayrıca erkeklerin psikolojik sağlamlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Dayıoğlu, 2008).

Farklı risk gruplarındaki üniversite öğrencileriyle yapılan bir araştırmada ise ortak olarak iyimserlik, problem odaklı başa çıkma stratejisi ve özyeterliğin psikolojik sağlık açısından koruyucu etkide bulunduğu görülmüştür (Terzi, 2008a). Ayrıca bulunan bu bireysel koruyucu faktörlerin cinsiyetler arasında etki farklılığı yaratmadığı tespit edilmiştir.

Görüldüğü gibi Türkiye’de psikolojik sağlık alanyazını da uluslar arası eğilime paralel olarak 2000li yılların başından itibaren hız kazanmış ve farklı araştırmaları içerse de genellikle çeşitli risk faktörleri üzerinden koruyucu olabilecek faktörleri belirlemeye odaklı çalışmalar yürütülmüştür. Ancak ülkemizde Roman topluluğunun psikolojik sağlıklarını doğrudan inceleyen hiçbir araştırma bulunmamaktadır. Ayrıca farklı kültürler veya etnik azınlıkların psikolojik sağlıkları ile ilgili herhangi bir araştırmaya da rastlanmamıştır. Bununla birlikte, Romanlara yönelik ayrımcılık, sosyal dışlanma gibi konularda çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bir sonraki bölüm, bu çalışmalardan bazılarını incelemeye yöneliktir.

2.6.1 Romanlarda Psikolojik Sağlık ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar

Ülkemizde “çingene”, “esmer vatandaş”, “kıpti” vb. yöreden yöreye değişen pek çok isimle anılsa da, kendi kimlikleri için “insan” anlamına gelen “Roman” sözcüğünü tercih eden topluluk, gerek doğrudan, gerek medya aracılığıyla ayrımcılığa uğramaktadır (Alp, 2015; Sal, 2009). Uğradıkları dışlanma nedeniyle kendi kültürel kimliklerini sevip korumak ile bireysel olarak ayrılmak arasında yaklaşma-kaçınma çatışması yaşayan Romanlar, genellikle kanalizasyon sisteminin bozuk, elektrik ve su dağıtımının eksik olduğu gecekondu yapılaşmaları olan “Çingene mahalleleri”nde, polisler tarafından potansiyel suçlu olarak görülüp haksız şiddet uygulanan, güvenlikten yoksun çalışma şartlarında ikinci sınıf hissettirilen, sağlık, eğitim gibi temel hizmetlerden eşit biçimde yararlanamayan, doğum yaptığı hastanede tecrit edilen “öteki” vatandaşlardır (Bayraktar-Akkaya, 2011; Gönül, 2015; Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008; Öke ve Topuz, 2010; Önen, 2011). Öyle ki, anlatılan geleneksel masalarda bile “çingen kızı”, perinin sihriinden faydalanıp onun yerine geçen, yaptığı öğrenilince de dövülen sahtekar, kötü karakterdir (Öcal, 2002).

Toplulukta algılanmış etnik ayrımcılığı ortaya koyan bir araştırmada aıĝa çıkan sonuç, nicel olarak da bu durumu gözler önüne sermektedir (Yıldırım, Murat ve Aca, 2015). Bursa’da yaşayan Roman kadınların büyük bir yüzdesi, Roman olmayan kişiler tarafından “kirli” ve “güvenilmez” olduklarının hissettirildiğini belirtirken, bunun zsaygılarıyla da ilişkili olduğu görülmüştür. Araştırmanın kayda değer bir diğer bulgusu da Roman olmayan bir arkadaşı bulunan Romanların, böyle bir arkadaşı bulunmayanlara kıyasla algılanan ayrımcılık puanlarının düşük olmasıdır (Yıldırım ve ark., 2015). Bu da ilgili araştırmada akran sosyal desteğinin incelenmesini daha da önemli kılmaktadır.

Yukarıda belirtildiği gibi Roman topluluğunun karşılaştıkları zorluklar topluluktaki gen bireylerin sağlıklı yetişmelerinin de önüne geçmektedir. Maddi yetersizlik ve dolayısıyla kimi zaman geçim sıkıntısını atlatabilmek için erken evlilik yolunu seçmek, okulda gerek akranlar gerek okul yönetimi tarafından dışlanmaya ve şiddete maruz kalma, yaşanılan yerde eğitimi bir rol model olmaması gibi pek çok olumsuzluk, eğitimi yarıda bırakmakla sonuçlanmakta ve eğitimsizliğin süregelmesi ile koşulların iyileştirilememe durumunu da pekiştirmektedir (Akkan, Deniz ve Ertan, 2011). Okulda dışlanmaya örnek olarak “tecrit sınıfları” gösterilebilir. Roman ğrencilerin çoğunlukta olduğu bazı sınıfların salt Romanlardan oluşacak şekilde düzenlenmesiyle sosyal izolasyon oluşmaktadır (Helsinki Yurttaşlar Derneği, 2008). Bu sınıflara eğitim veren öğretmenlerin de motivasyonunun düşmesi ile verimli sonuçlar alınmasının önüne geçilmekte, öğretmenlerin yanı sıra öğrencilerin de okula devamlılık istekleri azaltılmaktadır.

Uşak’ta yapılan bir nitel araştırmada da Roman ailelerin çocuklarının eğitimi hakkında yaptığı yorumlar incelenmiştir. Buna göre, bazı evlerdeki kalabalık aile nüfusunun da çocuğun verimli çalışmasını etkilediği belirtilmiş, ebeveynlerin çocuklarının eğitimi ile ilgisiz oldukları, fakat çocuklarının okula devam etmesini istedikleri dikkati çekmiştir (Diktaş, Deniz ve Baloğlu, 2016). Bu isteğin temelinde çocuklarının iyi bir meslek sahibi olmaları arzusu yatmaktadır (Oran, iekler ve Ari, 2014). Ayrıca hem aileler hem öğrenciler okul devamlılığını en çok etkileyen etmen olarak kendilerine yönelik önyargılı yaklaşımı ne sürmüşlerdir (Diktaş ve ark., 2016).

Yapılan çalışmalardan elde edilen bulguların ışığında, Türkiye’de Roman topluluklarının psikolojik sağlımlık kavramı doğrudan araştırılmış olmasa da kavramın bileşenleri olan risk faktörlerine ilişkin oldukça fazla verinin bulunduğu söylenebilir. Belirtilen evresel risk faktörleri bir zincir halinde ailesel ve bireysel riskleri de getirmekte, koruyucu faktörler geliştirilmedikçe veya mevcut olanlar tespit edilmedikçe olumlu sonuçlara ulaşmak zorlaşmaktadır. İlgili alışma, Roman ergenlerin psikolojik sağlımlığını incelemesi ile bu açığı kapatmak üzere bir adım olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, mevcut araştırmada incelenen yaş grubuna özgü sağlımlık faktörlerinin belirlendiği ülkemizdeki çalışmaların bir kısmına aşağıda değinilmiştir:

2.6.2 Ergenlerde Psikolojik Sağlımlık ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Bazı Araştırmalar

Olgunlaşma sürecinin önemli basamaklarından olan ergenlik çağının ülkemize özgü dinamikler ile etkileştiği psikolojik sağlımlık olgusunun incelendiği çalışmalar arasında, Arastaman ve Balcı’nın lise ğrencilerinde yılmazlık algısı hakkında gerçekleştirdiği araştırma örnek gösterilebilir. Dönemin de getirdiği bir olgu olan ilişkilere verilen önem (Bayhan ve Işitan, 2010), bilimsel bulgulara da yansımıştır. Öyle ki, çalışmada psikolojik sağlımlığa ilişkin algılanan aile ve arkadaş desteğinin en önemli yordayıcı değişken olduğu sonucuna varılmıştır (Arastaman ve Balcı, 2013). Araştırmanın tartışma bölümünde de bunun kültürel yapıdan ve gelişimsel dönemden kaynaklanabileceği ne srlmştir.

Paralel olarak, ortaöğretim ğrencilerinin anksiyete, sosyal destek ve psikolojik sağlımlık düzeylerini araştıran tezinde Bulut (2016), aile ve arkadaş desteğinin psikolojik sağlımlıkla olumlu yönde ilişkili olduğu bulgusuna erişmiştir. Ayrıca anksiyete ile psikolojik sağlımlık arasında olumsuz ilişki bulunmuş, aile ve arkadaş desteğinin de bu ilişkide kısmi aracı rol oynadığı grlmştir. Aynı yıl, bir başka tezde de ortaokul ğrencilerinde algılanan sosyal destek ve aile işlevlerinin psikolojik sağlımlık ile ilişkisi incelenmiş ve ilgili değişkenlerin psikolojik sağlımlığı anlamlı biçimde yordadığı sonucuna varılmıştır (Topbay, 2016).

Düşük sosyekonomik düzeye sahip bir aile ve çevrede yetişen ergenler üzerinde yapılan bir araştırmada ise zyeterlik, olumlu benlik saygısı ve olumlu duyguların

koruyucu etkide bulunduğu belirlenmiştir (Arslan, 2015b). Yine sosyoekonomik düzeyi düşük ortaokul  ğrencilerinin algılanan sosyal destek, depresyon ve yaşam doyumunu değişkenleri açısından psikolojik sağlımlıklarına bakılan bir başka araştırmada da, depresyon haricindeki değişkenlerin sağlımlığı anlamlı biçimde yordadığı g r lmüştir. Ayrıca anne babası birlikte olan öğrencilerin, anne babası ayrı, hayatta olmayan, tek ebeveyniyle veya akrabalarıyla yaşayan öğrencilerden psikolojik sağlımlık açısından en iyi düzeye oldukları bulunmuştur (şahin-Baltacı ve Karataş, 2015).

Özellikle akran ilişkilerinin hayati önem taşıdığı ergenlik döneminde, sosyal desteğin ergenlerin psikolojik sağlımlıkları açısından arz ettiği önem araştırma bulgularında da dikkati çekmektedir. Bu noktadan hareketle, algılanan sosyal destek kavramının farklı bir etnokültürel gruptaki önemini anlamak açısından ilgili araştırmada da yer almasının bir gereklilik olduğu düşünülmektedir. Bulguların da gösterdiği gibi psikolojik sağlımlığı yordayıcı faktörler olarak algılanan sosyal destek, sosyal bağlılık ve mizah değişkenlerinin ilgili araştırmada ele alınması alanyazına farklı bir katkı sunmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin elde edilmesi, verilerin analizi ve bulgular yer almaktadır.

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırmada, İzmir ilindeki Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının yordayıcılarını belirlemek amaçlanmıştır. Bağımlı değişkenin İzmir ilindeki Roman ergenlerin psikolojik sağlamlığı, bağımsız değişkenlerin algılanan sosyal destek, mizah kullanımı ve sosyal bağlılık olduğu çalışmada yordayıcılık ilişkisini belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Korelasyonel (ilişkisel) bir desene sahip ilgili araştırmada, bağımsız değişkenler üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan değişkenlerin birlikte nasıl bir değişim gösterdiği; yani değişkenler arasındaki ilişki incelenmektedir (Coolican, 1994).

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2016-2017 eğitim öğretim yılı 2. döneminde İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ortaokul ve liselerde eğitim gören Roman öğrenciler oluşturmaktadır. Evreni oluşturan Roman ortaokul ve lise öğrencilerine dair herhangi bir istatistik veriye ulaşılamadığından, İzmir'deki Roman nüfusunun en yoğun bulunduğu ilçenin Konak olduğu göz önünde bulundurularak ("Roman açılımı hüsrana uğradı", 2015), örnekleme oluşturan katılımcılar Konak ilçesindeki ortaokul ve liselerden sağlanmıştır.

İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün araştırma izninin 2. dönemde verilmesi dolayısıyla verilerin bu dönemde toplanması, okul terki ve devamsızlığın sıklıkla görüldüğü Roman öğrencilere ulaşmayı sınırlamış, kayıp veriler ve araştırmaya

katılmak istemeyen öğrencilerle birlikte öngörülen evrenden 140 ortaokul ve 65 lise öğrencisine ulaşılmıştır. Bu açıdan çalışmada ulaşılabilir örneklem türü kullanılmıştır.

Örnekleme oluşturan katılımcılar, Şehit Fazıl Bey Ortaokulu ($n = 50$), Ziya Gökalp Ortaokulu ($n = 29$), Gürçeşme Leman Alptekin Ortaokulu ($n = 10$), Kazım Karabekir Ortaokulu ($n = 14$), Kestelli Şerife Eczacıbaşı Ortaokulu ($n = 14$), Gültepe Ortaokulu ($n = 6$), Barbaros Hayrettin Ortaokulu ($n = 12$), Rıdvan Nafiz Edgüer Ortaokulu ($n = 30$), Mustafa Kemal Atatürk MTAL ($n = 34$), Mersinli MTAL ($n = 11$), Ömer Zeybek MTAL ($n = 8$), Nevvar Salih İşgören MTAL ($n = 2$), Mithatpaşa MTAL ($n = 2$), Beştepeler MTAL ($n = 3$), ve Şehit İdari Ataşe Çağlar Yücel MTAL ($n = 7$) bünyesindeki toplam 232 Roman öğrencidir. Bu toplamdan ölçek maddelerinin büyük bir kısmının boş bırakıldığı Şehit Fazıl Bey Ortaokulu ve Ziya Gökalp Ortaokulu'ndan 1'er, Gültepe Ortaokulu'ndan 2, Kazım Karabekir Ortaokulu, Şehit İdari Ataşe Çağlar Yücel MTAL ve Mustafa Kemal Atatürk MTAL'den 1'er veri olmak üzere toplam 27 kayıp veri çıkartılarak analize dahil edilmemiştir.

Tablo 3.1'de örneklemden Demografik Bilgi Formu aracılığıyla toplanan demografik değişkenlere ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 3. 1

Katılımcıların Demografik Özellikleri

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	99	48.3
Erkek	105	51.2
Belirtilmemiş	1	0.5
Yaş		
11	1	0.5
12	46	22.4
13	51	24.9
14	33	16.1
15	27	13.2
16	22	10.7

Tablo 3. 1. (Devam)

	N	%
17	16	7.8
18	7	3.4
20	1	0.5
Belirtilmemiş	1	0.5
Büyüdüğü yer		
Büyükşehir	150	73.2
Şehir	48	23.4
Merkezden uzak ilçe	5	2.4
Belirtilmemiş	2	1
Annenin eğitim durumu		
Okuryazar değil	23	11.2
Okuryazar	28	13.7
İlkokul mezunu	90	43.9
Ortaokul mezunu	50	24.4
Lise mezunu	9	4.4
Belirtilmemiş	5	2.4
Babanın eğitim durumu		
Okuryazar değil	7	3.4
Okuryazar	18	8.8
İlkokul mezunu	65	31.7
Ortaokul mezunu	75	36.6
Lise mezunu	22	10.7
Üniversite mezunu	4	2.0
Yüksek lisans mezunu	1	0.5
Belirtilmemiş	13	6.3
Kardeş Sayısı		
Tek çocuk	16	7.8
1	47	22.9
2	53	25.9
3	52	25.4
4	14	6.8
5	6	2.9
6	7	3.4
7	1	0.5

Tablo 3. 1. (Devam)

	N	%
8	1	0.5
Belirtilmemiş	8	3.9
Evdeki kişi sayısı		
1	2	1
2	9	4.4
3	48	23.4
4	66	32.2
5	46	22.4
6	15	7.3
7	7	3.4
8	1	0.5
9	2	1
10	1	0.5
11	1	0.5
Belirtilmemiş	7	3.4
Aylık gelir düzeyi		
0-750 tl	61	29.8
751-1500 tl	73	35.6
1501-7000 tl	38	18.5
3001-7500 tl	5	2.4
7500 tl üzeri	2	1.0
Belirtilmemiş	26	12.7
Okul türü		
Ortaokul	140	68.3
Lise	65	31.7
Sınıf		
6	48	23.4
7	54	26.3
8	37	18
9	41	20
10	9	4.4
11	11	5.4
12	2	1
Belirtilmemiş	3	1.5
Toplam	205	100

Tablo 3.1’de de görüldüğü gibi araştırmanın örneklemini 140 ortaokul (%68.3) ve 65 lise öğrencisinden (%31.7) oluşturmaktadır. 99 kadın (%48.3), 105 erkekten (%51.2) oluşan katılımcıların yalnızca 1’i (%0.5) cinsiyetini belirtmemiştir. Yaşları 11-20 arasında değişen katılımcılardan 11 ve 20 yaşında olanlar 1’er kişi (%1) olmakla birlikte, katılımcıların ortalama yaşı 14.03’tür.

Katılımcıların büyüdüğü yer sorusuna çoğunlukla “büyükşehir (İzmir)” yanıtı verdikleri görülmektedir ($n = 150$, %73.2). Takibinde “şehir” yanıtı veren 48 katılımcının büyük bir kısmının ise İzmir’de büyüdüğü halde İzmir’in büyükşehir olduğunu bilmemekten kaynaklanabileceği düşünülmektedir (%23.4). Bununla birlikte, merkezden uzak ilçede büyüdüğünü belirten 5 kişi (%2.4) ve yer belirtmeyen 2 kişiye de rastlanmaktadır (%1).

Ebeveyn eğitim durumlarına bakıldığında, çoğunlukla verilen yanıt annenin ilkökul mezunu ($n = 90$, %43.9), babanın ise ortaokul mezunu olduğu yönündedir ($n = 75$, %36.6). Bunu takiben, katılımcıların 50’si (%24.4) annelerinin ortaokul mezunu ve 28’i (herhangi bir mezuniyet derecesi bulunmaksızın) okuryazar olduğunu belirtmiş; 23’ü ise (%11.2) okuma yazma bilmediğini ifade etmiştir. Babanın eğitim durumuna bakıldığında, ikincil ağırlıklı yanıt olarak 65 kişinin (%31.7) babalarının ilkökul mezunu olduğu ve takibinde 22 kişinin (%10.7) lise mezunu olduğu yönünde ifadesi bulunmaktadır. Katılımcıların anne eğitim durumları en son lise mezuniyetine kadar görülmekteyken ($n = 9$, %4.4), babanın eğitim durumunda 4 üniversite mezunu (%2) ve 1 yüksek lisans mezununa (%0.5) rastlanmaktadır. 5 kişi (%2.4) annelerinin eğitim durumuna yanıt vermezken, 13 kişi (%6.3) babalarının eğitim durumu sorusunu boş bırakmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayısının çoğunlukla 1-3 arasında değiştiği görülmektedir ($n = 152$, %74.2). Bununla birlikte, hiç kardeşi olmayan 16 (%7.8) ve 4 kardeşi bulunan 14 (%6.8) öğrenci tespit edilmiştir. 5 kardeşi bulunan 6 öğrenci (%2.9) ve 6 kardeşi bulunan 7 öğrenci (%3.4) mevcuttur. 1’er öğrenci (%1) 7 ve 8 kardeşi olduğunu ifade ederken, kardeş sayısını belirtmeyen 8 öğrenci bulunmaktadır (%3.9).

Paralel olarak, öğrencilerin evlerinde birlikte yaşadıkları kişi sayısının

yoğunlukla 3 ila 5 civarında seyrettiği görülmektedir ($n = 160$, %78). 15 öğrenci evde 6 kişi yaşadıklarını belirtirken (%7.3), 9 öğrenci 2 kişi (%4.4) yaşadıklarını; 2 öğrenci ise tek kişi yaşadığını ifade etmiştir (%1). 8-11 kişiyle yaşadığını belirten öğrenci sayısı 5 iken (%5.9), sayı belirtmeyen 7 öğrenci bulunmaktadır (%3.4).

Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin aylık toplam gelir düzeyine en sık verilen yanıt 751-1500 tl arasında olduğu yönündedir ($n = 73$, %35.6). Ardından 61 kişiyle (%29.8) 0-750 tl ve 38 kişiyle 1501-7000 tl (%18.5) yanıtları gelmektedir. 5 kişi 3001-7500 bandında (%2.4) ve 2 kişi (%1) de 7500 tl üzeri gelirlerinin bulunduğunu ifade etmiştir. Aylık gelirlerini bilmeyen ve/ya belirtmeyen 26 öğrenci bulunmaktadır (%12.7).

Katılım gösteren öğrencilerin bulunduğu sınıflara bakıldığında, örneklemin büyük bir kısmını 6, 7, 8 ve 9. sınıf öğrencilerinin oluşturduğu görülmektedir. 54 öğrenci 7. sınıfa giderken (%26.3), 48 öğrenci 6. sınıfa (%23.4) gitmekte, bunu takiben Lise 1 düzeyindeki 9. sınıf öğrencilerinin 41 kişi (%20) ve 8. sınıf öğrencilerinin 37 kişi olduğu (%18) bilinmektedir. Peşi sıra 11 kişi Lise 3 düzeyindeki 11. sınıfa (%5.4) ve 9 kişi Lise 2 düzeyindeki 10. sınıfa (%4.4) devam etmektedir. Lise son düzeyindeki 12. sınıfa devam eden 2 öğrenci (%1) bulunmaktayken, sınıfını belirtmeyen 3 kişi (%1.5) daha araştırmada yer almaktadır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan Roman öğrencilerin psikolojik sağlıklarını ölçmek amacıyla “Ego Sağlamlığı Ölçeği”, sosyal destek düzeylerini ölçmek amacıyla “Algılanan Sosyal Destek Ölçeği”, mizah düzeylerini belirlemek amacıyla “Ergenlerde Mizah Kullanımı Ölçeği”, sosyal bağlılık düzeylerini ölçmek amacıyla “Sosyal Bağlılık Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.3.1 Ego Sağlamlığı Ölçeği

Ego Sağlamlığı Ölçeği (ER89), koşullara göre bireyin duygularını kontrol edebilme yetisine dayalı bir kavramlaştırması bulunan psikolojik sağlamlığı ölçmek amacıyla Block ve Kremen tarafından 1996 yılında geliştirilmiştir. Alınan yüksek puanların yüksek düzeyde psikolojik sağlamlığı, düşük puanların ise düşük düzeyde

psikolojik sağlamlığı gösterdiği ölçek 14 maddeden oluşmaktadırdır. 4'l Likert tipindeki ölçeğin maddeleri 1'den 4'e "hiçbir durumda uymaz" ve "her zaman uyar" olarak derecelendirilmiştir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır.

Ölçeğin güvenirlik katsayısı ilk olarak 18-23 yaşlarındaki katılımcılardan elde edilen veriye göre .79 olarak bulunmuştur. 5 yıl içinde tekrarlanan uygulama sonucunda, örnekleme grubundaki kadınlar için .51 ve erkekler için .31 olan katsayılar azalma etkisine göre uyarlama yapıldığında .67 ve .51 rakamlarına ulaşılmıştır (Block ve Kremen, 1996).

Orijinal çalışmada herhangi bir faktör analizinin yapılmadığı, tek faktörlü olan lek, Kararımk (2007) tarafından 99 Depremi'ne maruz kalan bireylere uygulanarak  faktörlü biçimde Türkçe'ye uyarlanmıştır. Açımlayıcı ve doğrulamayı faktör analizleri doğrultusunda bu faktörler "Toparlanmaya yönelik kişisel güçlü yönler", "kendine yönelik olumlu değerlendirmeler" ve "yeniliklere açık olma" olarak belirlenmiştir. İlgili faktörlerin doğrultusunda ölçeğin açıklanan varyans oranı %47 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçe uyarlamasında Cronbach Alfa yöntemiyle belirlenen i güvenirlik değeri .80'dir (Kararımk, 2007). Aynı zamanda 3 haftalık zaman diliminde test-tekrar test yapılarak elde edilen i güvenirlik katsayısı ise .76 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin benzer ölçek geçerliği ise Connor-Davidson Psikolojik Sağlamlık leği ile test edilmiştir. Ölçekler arasındaki korelasyon olumlu yönde ve anlamlı biçimde, .68 olarak bulunmuştur (Kararımk ve etinkaya, 2016).

Ölçek, zel bir gruba özgü geliştirilmediğinden farklı popülasyonlara uygunluğu ve yaygın kullanımı açısından (Kararımk, 2007) nerilen araştırmada kullanmak üzere uygun bulunmuştur. Bu çalışmada, ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach's Alpha ile test edilerek ölçeğin güvenirliğinin yüksek olduğu görülmüştür ($\alpha = .83$).

3.3.2 Algılanan Sosyal Destek leği (ASDÖ-R)

Algılanan Sosyal Destek leği (ASDÖ), Yıldıırım (1997) tarafından bireyin aile, akraba, arkadaş, ğretmen ve kurumlardan algıladığı sosyal destek düzeyini ölçmek üzere geliştirilmiştir. Sosyal desteği ölçen diğer ölçeklerden farklı olarak ASDÖ lkemiz koşullarında geliştirilmiş; dolayısıyla kültürel açıdan uyumluluğu yüksek bir

ölçektir (Yıldırım, 1997). “Uygun değil”, “kısmen uygun” ve “bana uygun” şeklinde 3’lü derecelendirmesi bulunan ölçeğin ilk versiyonu 26 maddeden oluşmaktayken ölçek daha sonra revize edilerek 50 maddelik bugünkü halini almıştır (Yıldırım, 2004). 17., 29. ve 44. maddelerin ters puanlandığı ölçekte yüksek puanlar algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu, düşük puanlar ise algılanan sosyal desteğin düşük olduğunu göstermektedir.

ASDÖ’nün 1997 yılında oluşturulan ilk formunda maddeleri belirlemek için çeşitli ergen ve yetişkin gruplarına aile, arkadaş ve öğretmenlerinden ne tür bir destek almak istedikleri sorularak verilen yanıtlardan sosyal destek ile ilgili olan ifadeler psikoloji uzmanlarına danışarak süzölmüştür. Oluşturulan ölçek lise ikinci sınıflara uygulanarak madde analizinde anlamlılık derecesi yüksek olan maddelerde karar kılınmıştır. Aile, akraba, arkadaş, öğretmen ve toplum desteği olarak beş alt boyuttan oluşan ölçeğin güvenirlik çalışması yine lise öğrencilerinden elde edilerek Cronbach alfa değeri .93 olarak bulunmuş; aile alt boyutunda .79, akraba boyutunda .76, arkadaş boyutunda .74, öğretmen boyutunda .75 ve toplum boyutunda .80 olarak tespit edilmiştir. Benzer ölçekler geçerliliği ise Çocuklar ve Ergenler için Sosyal Destek ölçeği ile ölçölmüş ve Pearson korelasyon katsayısı .69 olarak bulunmuştur (Yıldırım, 1997).

Ölçeğin 2004 yılında revize edilen formu ASDÖ-R ise aile, arkadaş ve öğretmen desteği olarak üç alt ölçek içermektedir. ASDÖ-R’nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yaşları 14-17 arasında değişen 600 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Yapı geçerliğinin temel bileşenler analizi ile incelendiği ASDÖ-R’nin aile desteği alt ölçeği üç faktörlü (sosyal ilgi ve duygusal destek; bilgi verme ve tavsiye desteği, takdir desteği, 20 madde); arkadaş desteği alt ölçeği tek faktörlü (14 madde) ve öğretmen desteği alt ölçeği iki faktörlü (duygusal destek; bilgi verme ve takdir desteği, 17 madde) olarak belirlemektedir. İç tutarlılık Cronbach alfa katsayısı tüm ölçekte .91, çok faktörlü alt ölçekler olan aile ve öğretmen ölçeklerinde ise .83 olarak elde edilmiştir (Yıldırım, 2004). Ayrıca test tekrar test korelasyon katsayıları tüm ölçekte .93, aile ve öğretmen desteği alt ölçeklerinde .81’dir. Benzer ölçekler geçerliği ise Beck Depresyon Envanteri ve Gündelik Sıkıntılar Ölçeği ile incelenerek ASDÖ-R’nin genel ve alt ölçek puanları arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır (Yıldırım, 2004).

Yapılan bu araştırmada ölçeğin güvenirlilik katsayısı Cronbach's Alpha ile test edilmiş ve α değeri .93 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarına bakıldığında, aile desteği için α değerinin .89, arkadaş desteği için .86 ve öğretmen desteği için .89 olduğu görülmüştür. İlgili sonuçlar, ölçeğin ve alt boyutlarının güvenirliliğinin yüksek olduğunu göstermektedir.

3.3.3 Ergenlerde Mizah Kullanımı Ölçeği

Oral (2004) tarafından geliştirilen Ergenlerde Mizah Kullanımı Ölçeği, ergenlik dönemindeki çocukların bir tür başa çıkma yöntemi olarak mizah kullanımını ölçmeyi amaçlamaktadır. 4'lü Likert tipindeki ölçek, "asla", "bazen", "çoğu zaman" ve "daima" seçenekleri ile derecelendirilen 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek düzeydeki mizah duygusunu göstermektedir. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır.

Ölçeğin maddeleri alanyazın incelemesi ve psikolojik danışmanlık bölümü öğretim üyelerine danışarak oluşturulmuş, daha sonra 6., 7. ve 8. sınıfta okuyan 428 öğrenciye uygulanmıştır (Oral, 2004). Uygulamanın ardından başta 44 madde olarak belirlenen ölçeğin 9 maddesi faktör yükü azlığı ya da binişik olma nedeniyle çıkartılmış, nihai olarak 35 maddede karar kılınmıştır. Faktör analizi sonuçlarında ölçeğin üç faktörlü olduğu bulgusuna erişilmiştir. Faktör 1, olayları algılama, öğrenme, hatırlama, senaryo oluşturma gibi bilişsel, manipülasyonları güçlendirici mizah kullanımını; Faktör 2, bireylerarası iletişim ve etkileşimi güçlendirme amacıyla mizah kullanımını ve Faktör 3, kaygı, korku ve gerginlikle başa çıkma amaçlarıyla mizah kullanımını ölçmektedir. Ölçeğin tümü için güvenirlilik çalışmasında Cronbach alfa değeri .89; faktörler içinse sırasıyla Faktör 1 için .79, Faktör 2 için .77 ve Faktör 3 için .74 olarak bulunmuştur. Ölçekte Faktör 1 (bilişsel süreci güçlendirici mizah) 1., 4., 7., 10., 13., 16., 19., 22., 24., 25., 27., 30., 31. ve 34. maddeler, Faktör 2 (iletişimi güçlendirici mizah) 2., 5., 8., 11., 14., 17., 20., 28., ve 33. maddeler, Faktör 3 (kaygıyla başa çıkma amaçlı mizah) ise 3., 6., 9., 12., 15., 18., 21., 23., 26., 29., 32. ve 35. maddelerden oluşmaktadır (Oral, 2004).

İlgili çalışmada ölçeğin "Cinsellikle ilgili olarak konuşmak istediğim zaman, bu konuya şaka yaparak ya da fıkra anlatarak girerim" şeklindeki 11. maddesi İzmir İl

Milli Eğitim Müdürlüğü'nce okullarda uygulama için uygun görülmemiş ve bu yöndeki talep üzerine çalışmaya dahil edilmemiştir. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan faktör analizi ile 3 faktörlü yapı sınanmış ve bazı maddelerin (örn. 6., 19., 24., 25., 30., 32. maddeler) orijinal yapıda yer alan alt boyutlarda yer almadığı görülmüştür. Bu araştırmada alt ölçekler bağımsız değişken olarak analizde yer almadığı için ölçeğin toplam puanı üzerinden analizlere devam edilmiştir.

Araştırmada ölçeğin güvenirlik katsayısı Cronbach's Alpha ile test edilerek ve α değeri .93 olarak bulunmuştur. Dolayısıyla, ölçeğin güvenirliğinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

3.3.4 Sosyal Bağlılık Ölçeği

Lee ve Robbins tarafından 1995'te geliştirilen Sosyal Bağlılık Ölçeği, özellikle ergenlik dönemi ve sonrasında bireylerin aidiyet duygusunun önemli bir parçası olan sosyal bağlılık düzeyini ölçen 8 maddeden oluşmaktadır. 6'lı Likert tipinde olan ölçek "Kesinlikle katılıyorum"dan "kesinlikle katılmıyorum"a dek derecelendirilmektedir. Ters puanlanan maddesi bulunmayan ölçekten alınan yüksek puanlar sosyal bağlılığın yüksek olduğunu göstermektedir.

Geliştirilme aşamasında 626 lisans öğrencisine uygulanan ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .91'dir (Lee ve Robbins, 1995). Test-tekrar test korelasyonu ise 2 hafta aralıklı uygulama sonucunda .96 olarak bulunmuştur. Faktör analizi sonucunda madde toplam (item total) korelasyonlarının .68 ve üzerinde olduğu, dolayısıyla her bir maddenin sosyal bağlılığı ölçmede yeterli olduğu bilgisine erişilmiştir. Sosyal Güven Ölçeği ile ölçülen benzer ölçekler güvenirliğinin ise .34 olduğu görülmüştür. Ardından yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları da aidiyet kavramının iki faktörlü biçimde açıklanabildiğini göstermiştir (Lee ve Robbins, 1995).

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Duru tarafından 2007 yılında yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi ile yapı geçerliği ve faktör yapısı incelenen ölçek maddelerinin faktör yükleri .63 ile .85 arasında değişmekte ve ölçek tek faktör olarak belirmektedir. Ölçüt bağımlı geçerliğinin "Sosyal Provizyon Ölçeği", "UCLA Yalnızlık Ölçeği" ve "Yaşam Doyumu Ölçeği" ile incelendiği ölçeğin korelasyon katsayıları öngörülen biçimde sırasıyla $r = .58$, $r = -.67$, ve $r = .40$ ($p < .01$) olarak anlamlı ilişkilerin bulunduğu,

ölçeğin geçerlik düzeyinin yeterli olduğunu göstermektedir (Duru, 2007). Bununla birlikte, ölçeğin iç tutarlılık-Cronbach's Alpha katsayısı .90, test tekrar test güvenilirliği ise .90 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin madde-toplam korelasyonları ise .54 ile .78 arasında değişmekte, bu da ölçeğin maddelerinin bir arada ve amaca uygun biçimde ölçüm sağlayabileceğini göstermektedir.

Bu araştırmada ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach's Alpha ile test edilmiştir. Sonuçlar, ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir ($\alpha = .87$).

3.3.5 Demografik Bilgi Formu

Örneklemin niteliklerini belirlemek üzere katılımcılara ayrıca demografik bilgi formu sunulmuştur. Katılımcıların yaş, cinsiyet, yaşamının çoğunu geçirdiği yerin niteliği (şehir, ilçe vb.), gelir düzeyi, ebeveyn eğitim durumu, kardeş ve evdeki birey sayısı, okudukları okul ve sınıf gibi bilgilerinin yer aldığı form araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırmaya ilişkin verilerin toplanması amacıyla öncelikle uygulamanın yapılacağı ortaokul ve liselerin bağlı olduğu İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden uygulamayı gerçekleştirmek üzere gerekli izinler alınmıştır. Ardından veri toplama araçları ve araştırmaya ilişkin açıklama bir takım halinde hazırlanarak çoğaltılmış ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Uygulama için ilgili okul yetkilileri ve rehber öğretmenlerden randevu alarak görüşülmüş, çalışmanın amacı açıklanarak her okulun kendine özgü uygunluğuna göre sınıflarda ve rehber öğretmen görüşmesi doğrultusunda uygulama yapılmıştır. Bu esnada öğrencilere araştırmaya ilişkin açıklama yapılmış ve merak ettikleri noktalarda yardımcı olunmuştur.

3.5 Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler sosyal bilimler için istatistik paket programı (Statistical Package for Social Sciences [SPSS]) aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmada İzmir'deki Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının algılanan sosyal destek boyutları, mizah kullanımı düzeyleri ve sosyal bağlılık düzeyleri tarafından ne

şekilde yordandığını belirlemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

Çoklu regresyon analizi, sürekli bir bağımlı değişkene ilişkin tahminler yürütmek amacıyla yapılan, bağımlı değişkenle ilişkili fakat kendi aralarındaki ilişkinin düşük olduğu iki ya da daha fazla sürekli bağımsız değişkenin yordayıcı gücünü ölçen nicel bir analiz türüdür (Tabachnick ve Fidell, 2013). Analizde, araştırma probleminde ve kuramsal bilgilere dayanan öngörülere göre tercih edilebilecek yöntemler arasından, bu araştırma için en uygun olduğu düşünülen tüm tahmin değişkenlerinin aynı anda incelendiği Enter (Simultane Regresyon) yöntemi uygulanmıştır.

Analiz öncesinde, verilerin çoklu regresyon analizi için gerekli önkoşulları sağlayıp sağlamadığını incelemek amacıyla çarpıklık (Skewness) ve basıklık (Kurtosis) değerlerine bakılmıştır. Alanyazında verilerin normal dağılımı gösterdiğine ilişkin kabul edilen en yüksek çarpıklık ve basıklık değerleri -2 ile +2 arasındadır (George ve Mallery, 2010). Ayrıca normal dağılımı olumsuz etkileyen çarpıklık ve basıklık değerlerinin sıfırdan sapma durumunun, örneklem sayısının 200'den fazla olması halinde etkide bulunmayacağı belirtilmektedir (Waternaux, 1976, akt. Tabachnick ve Fidell, 2013). Bu noktalardan hareketle örneklem sayısı 205 olan veri setinin bu önkoşulları sağladığı görülmüştür.

Bununla birlikte, bağımsız değişkenlerin ve hataların birbiriyle fazlaca ilişkili olup olmadığı, yani çoklu bağlantısallık (Multicollinearity) durumu ile otokorelasyon olup olmadığı incelenmiştir. Çoklu bağlantısallık için Tolerance ve VIF değerleri, otokorelasyon içinse Durbin-Watson değerine bakılmış ve referans aralık değerleri içinde oldukları görülmüştür. Dolayısıyla verinin çoklu regresyon analizine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırma problemine ilişkin yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular sunulmaktadır. Çalışmada Roman ergenlerin algılanan sosyal destek, mizah kullanımı ve sosyal bağlılık düzeyleri bağımsız değişken olarak, psikolojik sağlamlıkları ise bağımlı değişken olarak çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir.

Bu bölümde öncelikle hem bağımlı hem bağımsız tüm değişkenlere ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Ardından regresyon analizi ile Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının arkadaşlardan, aileden ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek, mizah kullanımı ve sosyal bağlılık düzeyi tarafından yordanmasına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1 Betimsel İstatistikler

Araştırmanın bağımsız değişkenleri algılanan sosyal destek, mizah kullanımı ve sosyal bağlılık düzeyi iken, bağımlı değişken psikolojik sağlamlıktır. İlgili değişkenlerin betimsel istatistikleri Tablo 4.1’de gösterilmektedir.

Tablo 4. 1*Bağımlı ve Bağımsız Değişkenlerin Betimsel İstatistikleri*

<i>Değişkenler</i>		<i>n</i>	<i>X</i>	<i>ss</i>	<i>Ranj</i>
Bağımlı	Psikolojik Sağlamlık (Ego Sağlamlığı)	205	39.78	7.29	32
Bağımsız	Algılanan Sosyal Destek (Aile)	205	52.55	6.62	34
	Algılanan Sosyal Destek (Arkadaş)	205	34.62	4.55	20
	Algılanan Sosyal Destek (Öğretmen)	205	44.19	6.30	28
	Mizah Düzeyi (Ergenlerde Mizah Ölçeği)	205	77.79	19.91	92
	Sosyal Bağlılık	205	35.62	9.24	35

Tablo 4.1’de belirtildiği gibi, psikolojik sağlamlığı ölçme amacıyla kullanılan ölçek (Ego Sağlamlığı), 39.78 ortalamaya sahiptir ($Ss= 7.29$). İlgili ölçekten alınan en yüksek puan 56, en düşük puan 24, ranjı ise 32’dir.

Bağımsız değişkenler arasında yer alan algılanan sosyal desteğin alt ölçeklerine bakıldığında, aileden algılanan sosyal desteğin ortalamasının 52.55 olduğu görülmektedir ($Ss= 6.62$). Aileden algılanan sosyal destek alt ölçeğinden alınan en yüksek puan 60; en düşük puan 26 ve ranjı 34’tür. Arkadaşlardan algılanan sosyal destek alt ölçeğinin ise ortalaması 34.62’dir ($Ss= 4.55$). İlgili alt ölçeğin en yüksek puanı 39; en düşük puanı 19 olup, ranjı 20’dir. Öğretmenlerden algılanan sosyal destek alt ölçeğinin ortalaması ise 44.19’dur ($Ss= 6.30$). Bu alt ölçeğe ait en yüksek puan 51; en düşük puan ise 23 olmakla birlikte ranjı 28’dir.

Mizah düzeyini ölçmek amacıyla kullanılan Ergenlerde Mizah Ölçeği'nin ortalaması ise 77.79'dur ($S_s= 19.91$). Bu ölçekten alınan en yüksek puan 129; en düşük puan ise 37 olup ranjı 92'dir.

Sosyal Bağlılık Ölçeği'nin ortalamasına bakıldığında 35.62 olduğu görülmektedir ($S_s= 9.24$). Ölçekten alınan en yüksek puan 48; en düşük puan ise 13'tür. Ölçeğin puan ranjı 35'tir.

Regresyon analizi öncesinde ilgili bağımlı (psikolojik sağlamlık) ve bağımsız değişkenler (aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek, mizah düzeyi ve sosyal bağlılık) arasındaki korelasyon incelenmiştir. Bu korelasyona ilişkin veriler Tablo 4.2'de belirtilmiştir.

Tablo 4. 2

Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Faktörler	PSAG	AİS	ARS	ÖA	SB	MD
PSAG	1.00					
AİSD	.20*	1.00				
ARSD	.16**	.41*	1.00			
ÖASD	.24*	.45*	.46*	1.00		
SBAG	.22*	.19*	.36*	.23*	1.0	
MD	.18**	-.01	.12	-.08	.11	1.00

PSAG= Psikolojik Sağlık; AİSD= Aileden Algılanan Sosyal Destek; ARSD= Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek; ÖASD= Öğretmenlerden Algılanan Sosyal Destek; SBAG= Sosyal Bağlılık; MD= Mizah Düzeyi

* $p < .01$, ** $p < .05$

4.2 Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlıklarının Algılanan Sosyal Destek, Mizah ve Sosyal Bağlılık Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulgular

Bu kısımda, Roman ergenlerin psikolojik sağlıklarının algılanan sosyal destek, mizah ve sosyal bağlılık düzeyleri tarafından yordanmasına ilişkin bulgular verilmiştir. Tablo 4.2’de de görüldüğü gibi, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenle korelasyonları yaklaşık olarak eşdeğerdir. Bu noktadan da hareketle, regresyon modeline tüm değişkenler eş zamanlı biçimde eklenmiştir (Enter yöntemi).

Algılanan sosyal destek düzeyi, aileden algılanan sosyal destek düzeyi, arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyi ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek düzeyi şeklinde üç alt ölçekte analiz edilmiştir. Mizah ve sosyal bağlılık değişkenleri ise bağımsız iki değişken olarak dahil edilmiştir. İlgili regresyon analizi sonuçları Tablo 4.3 ve Tablo 4.4’te görülmektedir.

Tablo 4. 3.

Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlıklarının Algılanan Sosyal Destek, Mizah ve Sosyal Bağlılık Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Modelin Özeti

	Çoklu R	R ²	R ²	F Değişim	Sd1	Sd2	F
N= 205			Değişim				Değişim
							p
Regresyon Modeli	.353	.125	.125	5.667	5	199	.000*

Tablo 4. 4.

Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlıklarının Algılanan Sosyal Destek, Mizah ve Sosyal Bağlılık Düzeylerine Göre Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi

Değişken	B	Std Hata	Beta	t	p
(Sabit)	17.181	5.005		3.433	.001
Aileden algılanan sosyal destek	.114	.085	.103	1.343	.181
Arkadaşlardan algılanan sosyal destek	-.085	.130	-.053	-.656	.512
Öğretmenlerden algılanan sosyal destek	.226	.093	.196	2.446	.015
Mizah düzeyi	.068	.025	.185	2.732	.007
Sosyal bağlılık	.121	.056	.153	2.138	.034

Tablo 4.3. ve 4.4'de görüldüğü gibi, Roman ergenlerin psikolojik sağlıklarının algılanan sosyal destek boyutları, mizah düzeyi ve sosyal bağlılık değişkenleri tarafından ne derece yordandığı çoklu regresyon analizi doğrultusunda incelenmiştir. İlgili analizde oluşturulan model, bağımlı değişken olan psikolojik sağlamlığın % 12.5'ini açıklamaktadır. Modeldeki değişkenler ve psikolojik sağlamlık arasındaki korelasyon pozitif yönde ve anlamlıdır ($R = .353$, $R^2 = .125$, $F_{5-199} = 5.667$, $p < .01$).

Modelin regresyon eşitliği aşağıdaki gibidir:

PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK = 17.181 + 0.114 Aileden Algılanan Sosyal Destek - 0.085 Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek + 0.226 Öğretmenlerden Algılanan Sosyal Destek + 0.068 Mizah Düzeyi + 0.121 Sosyal Bağlılık

İlgili regresyon eşitliğine göre, örneğin diğer değişkenler sabit tutulduğunda, öğretmenlerden algılanan sosyal destek 1 puan arttığında, psikolojik sağlamlık da 0.226 puan artmaktadır. Benzer biçimde, diğer değişkenler sabit tutulduğunda sosyal bağlılık puanındaki 1 birim artış, psikolojik sağlamlık düzeyine 0.121 puan eklemektedir.

Modele bakıldığında, psikolojik sağlamlığı en yüksek düzeyde yordayan değişkenin, öğretmenlerden algılanan sosyal destek olduğu görülmektedir ($\beta= .196$, $t= 2.446$, $p< .05$). İlgili değişkeni takiben mizah düzeyi ($\beta= .185$, $t= 2.732$, $p< .01$) ve sosyal bağlılık ($\beta= .153$, $t= 2.138$, $p< .05$) değişkenleri psikolojik sağlamlığı anlamlı biçimde yordamaktadır.

Öte yandan, bulgular, aileden algılanan sosyal desteğin ($\beta= .103$, $t= 1.343$, $p= .18$) ve arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin ($\beta= -.053$, $t= -.656$, $p= .51$) Roman ergenlerde psikolojik sağlamlığın anlamlı yordayıcıları olmadığını göstermektedir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde İzmir'deki Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının aile, arkadaş ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek, mizah ve sosyal bağlılık düzeyleri tarafından yordanmasına ilişkin bulgular tartışılmış ve yorumlanmıştır.

51 Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırmada yapılan çoklu regresyon analizinde, algılanan sosyal destek boyutlarından öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının anlamlı ve pozitif yönde bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Öte yandan, aileden ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek, psikolojik sağlamlığı anlamlı biçimde yordamamaktadır (Bkz. Tablo 4.3 ve Tablo 4.4).

Alanyazına bakıldığında, aileden algılanan sosyal desteğin ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını yordamada genellikle anlamlı ve olumlu yönde etki ettiği görülmektedir (Fergus ve Zimmerman, 2005; Licitra-Kleckler ve Waas, 1993; Markstrom, Marshall ve Tryon, 2000; Stanton, Li, Pack, Cottrell, Harris ve Burns, 2002; Wu, Tsang ve Ming, 2014). Aile desteğinin ergen için birincil destek kaynağı olduğu belirtilirken, özellikle madde kullanımı, şiddet içeren davranışlarda bulunma ve erken yaşta cinsellik gibi durumlarda büyük önem taşıdığı ifade edilmektedir (Fergus ve Zimmerman, 2005; Richman, Rosenfeld ve Bowen, 1998).

Öte yandan, yapılan bu çalışmada aile desteğinin Roman ergenlerin psikolojik sağlamlığına anlamlı bir etkide bulunmadığına ilişkin elde edilen sonucun, araştırmanın yapıldığı örneklem ve evrene özgü kimi niteliklerle ilgili olabileceği düşünülmektedir. Çalışmada da görüldüğü gibi Roman ailelerin sosyoekonomik düzeyi genellikle düşük

olduğundan (Bkz. Tablo 3.1), aileden algılanan sosyal destek faktörü Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını anlamlı ve/ya olumlu biçimde etkileyememiş olabileceğini düşündürmektedir. Alanyazında bu yorumu destekleyici nitelikte kimi çalışmalar mevcuttur (Bradley ve Corwyn, 2002; Conger, Conger ve Martin, 2010; Kim-Cohen, Moffitt, Caspi ve Taylor, 2004). Bir risk faktörü olarak ekonomik zorluklar sert, cezalandırıcı, tutarsız ve/ya ihmalkar ebeveynlik stillerine yol açabilmekte, bunun sonucunda çocukların gelişimleri olumsuz etkilenebilmektedir (Conger ve ark., 2010). Dolayısıyla ailenin sosyoekonomik düzeyi, etkisiz ebeveynlik doğrultusunda, sağlanan sosyal desteğin koruyucu olabilecek etkilerini devre dışı bırakabilecek bir aracı değişken olarak belirebilmektedir.

Düşük sosyoekonomik düzey, ebeveynlik stillerinin yanı sıra Roman ailelerin çalışma sektöründeki yerini de akla getirmektedir. Özellikle eğlence sektöründe yer alan Romanlar, esnek çalışma saatleri, sosyal güvencenin olmaması, ücret belirsizliği, ayrımcılığa uğrama gibi pek çok olumsuzluklarla karşılaşabilmektedir (Durmaz, 2015). Sektörde çalışacak kişilerin genç olması talep gören bir durum olduğu ve mesleki yıpranmaya maruz kalındığından, ilerleyen yaşlarda hem çalışmaktan hem de emeklilik hakkından mahrumiyet gibi durumlar yaşanabilmektedir. Ayrıca, ilgili koşullara rağmen mesleği sürdürmenin bir gelenek olarak düşünülmesi, Roman çocuklarının da eğitimlerini yarıda bırakmalarına yol açabilmektedir (Durmaz, 2015). Bu nedenle Roman ebeveynler, hem kendi yaşamlarındaki mesleki sıkıntılardan dolayı çocuklarına destek sağlamada, hem de çocuklarıyla birlikte farklı gelecek hedefleri belirleme konusunda yetersiz kalabilmektedirler.

Tüm bunlar, şimdiye dek yapılan çalışmalar ışığında elde edilen bulguların tartışılması sonucu öne sürülen ifadelerdir. Ancak sayılan bu olası nedenlerle bağlantısı bulunmayan diğer etkenlerin de varlığı söz konusu olabilmektedir. Bunun için gelecekteki araştırmaların Roman ailelerde ebeveynlik olgusunu daha detaylı incelemeye yönelik çalışmalar yapması ihtiyaca cevap olacaktır.

Ergenlik döneminde bireyleşme sürecinin getirdiği aileden ayrışma ve kimlik arayışında arkadaş ortamının önem kazanması, arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin de bireydeki olası etkilerini düşündürmektedir. Alanyazında arkadaş desteğinin bireyin psikolojik sağlamlığı ile ilişkisine dair bulgular, anlamlılık ve etki türü bakımından

çeşitlilik göstermektedir. Araştırmalar nadiren arkadaş desteğinin psikolojik sağlık ile ilişkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığına yönelik bulgular sunarken (Markstrom ve ark., 2000; Murray Nettles, Mucherah ve Jones, 2000); sıklıkla ilgili değişkenlerin anlamlı biçimde ilişkili olduğunu belirtmektedir (Fergus ve Zimmerman, 2005; Licitra-Kleckler ve Waas, 1993; Olsson ve ark., 2003; Stanton ve ark., 2002; Turgut, 2015). Öte yandan, arkadaş desteğinin anlamlı etkisi olumsuz yönde de olabilmektedir. Örneğin, akran desteğinin, ergenlerin depresyon seviyesini düşürürken, yıkıcı ve şiddet içeren davranışları da artırabildiği görülmektedir (Fergus ve Zimmerman, 2005; Licitra-Kleckler ve Waas, 1993).

Benzer biçimde mevcut çalışmada da, istatistiksel olarak anlamsız olsa dahi arkadaş desteğinin psikolojik sağlıkla ilişkisi negatif yönde çıkmıştır (Bkz. Tablo 4.4). Ayrıca ölçek maddeleri arasında en fazla boş bırakılan maddenin (13 kişi) Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Arkadaş alt ölçeğindeki “Hatalarımı düzeltmem yardımcı olur” ifadesi olması düşündürücüdür. Bireyin arkadaşlarını genellikle benzerlikler doğrultusunda oluşturduğu ve ergenlik dönemindeki risk alma eğilimi düşünüldüğünde, verilerin de gösterdiği üzere arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin hem risk faktörü hem de koruyucu faktör olarak belirebileceği ve/ya potansiyel olumlu ve olumsuz etkilerinin birbirini eleyerek, özellikle Roman ergenler grubunda tıpkı aile desteğinde olduğu gibi psikolojik sağlamlığı yordamada anlamsız bir değişken olabileceği görülmektedir.

Bunun haricinde “arkadaşlık” kavramı, aynı mekanı paylaşmaktan dolayı “arkadaş olma” bağlamında ele alındığında, Roman ergenlerin aynı kültürü paylaşmayan akranları tarafından uğradıkları olası ayrımcılık ve dışlanma akla gelebilir. Örneğin, Zonguldak'taki Romanlar hakkında yapılan bir araştırmada, diğer vatandaşların Romanlara ilişkin düşüncelerine yönelik yapılan ankette Romanların “temizliğe dikkat etmediklerine”, “tehlikeli” ve “suç işleme eğiliminde olduklarına”, ilişkin ifadelerle katılım oranı yüksek çıkmıştır (Daşdemir, Aysoy, Akunal, Koparan Daşdemir, Urvaylıoğlu ve Aslan, 2016). Bu tür olumsuz yargıların yetişkinlerdeki varlığı, çocuklar üzerinde de etki bırakmaktadır. Öyle ki, “çocuklarımı Roman çocukların okuduğu okullara göndermem”, “çocuğumun bir Roman ile evlenmesine asla izin vermem” gibi ifadelerle katılım, Roman çocukların uğradıkları dışlanmayı açıkça

ortaya koymaktadır (Daşdemir ve ark., 2016). Bu da arkadaş desteği kavramının Roman ergenlerde farklı tepkiler yaratmasına zemin oluşturabilir.

İlgili çalışmada, algılanan sosyal destek boyutlarından yalnızca öğretmen desteği ile psikolojik sağlamlığın anlamlı ve olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Paralel biçimde, alanyazında öğretmenlerden algılanan desteğin, ergenlerde okula ve sınıfa ilgiyi, devamlılığı, başarı, sorumluluk ve amaçlılığı, problem davranışlardan kaçınmayı ve öz-yeterliliği artırıcı nitelikte ilişkili olduğu yönünde bulgular mevcuttur (Murray Nettles ve ark., 2000; Richman, Rosenfeld ve Bowen, 1998; Wentzel, 1998). Toplum desteğinin bir parçası olarak, öğretmenlerin, ayrımcı davranışlardan kaçınarak destekleyici yaklaşımlarının özellikle farklı kültürel grupların psikolojik sağlamlıklarına anlamlı ve olumlu bir katkı sunduğu tespit edilmiştir (LaFromboise, Hoyt, Oliver ve Whitbeck, 2006).

Öte yandan Roman ergenlerde okul devamsızlığı ve terkinin yüksek oranda görüldüğü belirtilmektedir (UNICEF Türkiye, 2012). Bu açıdan öğretmenlere, Roman öğrencilerin okula aidiyet düzeyini artırarak eğitime devam etmelerine katkıda bulunabilmeleri açısından önemli bir görev düşmektedir. Yalnızca akademik öğretim veren bir kişi olarak değil, özellikle uyarıcı yoksunluğu bulunan bir çevrede yetişen kimlik arayışındaki ergenlere alternatif bir rol model olarak da sorumluluğu bulunan öğretmenlerin, okullarındaki çocuklarda istismar, taciz, kendine zarar verme gibi durumları erkenden tespit edebilecek bir konumda olmalarıyla buldukları çevrenin olumsuz etkilerini elimine edebilmek gibi bir potansiyel barındırdıkları vurgulanmaktadır (Gilligan, 1998). Okul ortamı, ebeveynlerinden biri ya da her ikisi hapiste, kayıp, kalabalık ailede büyüyen çocukların gereksinim duyduğu ve erişebileceği bir “güvenli yer” haline gelebilmektedir. Özellikle Roman ergenlerin bu gibi durumları yoğun olarak yaşadığı düşünüldüğünde, okulun ve yol göstericiler olarak öğretmenlerin sosyal desteğinin gerek ilgili çalışmada olumlu ve anlamlı bir etki yaratmış olması açısından, gerek alanyazında koruyucu bir etken olabileceği açıkça görülmektedir.

Bu bağlamda öğretmenlerin kültürlerarası duyarlılığa sahip olmaları farklı kültürlerle etkileşimin olası olumsuz etkilerinden koruyucu olabilmektedir. Çeşitli boyutlarda yeterlilikler içeren kültürlerarası duyarlılık, kişinin önyargılarının ve kendi

kimliğinin farkında olabilmesi, öğrencilerinin özgül yaşamlarına ilişkin bilgi sahibi olabilmesi, ötekileştirme ve ayrımcılıktan uzak biçimde farklı görüşler ve uygulamalara açık olabilmeye gibi temel nitelikler içermektedir (Başbay ve Bektaş, 2009). Özetle, öğretmen ve öğrenciler arasındaki olumlu sosyal bağları güçlendiren “insan dokunuşlarını” unutmamanın ilgili yaklaşımları etkili kılacağı vurgulanmaktadır (Johnson, 2008). Bu çalışmada da Roman ergenlerin öğretmenlerinden algıladıkları desteğin psikolojik sağlamlıklarına dair yordayıcı gücünün yüksek çıkması, kültüre duyarlı yaklaşım sergileyen öğretmenlerin yarattığı olumlu sonuçlara bir örnek olarak gösterilebilir.

Sonuç olarak yapılan çalışmada aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin anlamlı bulunmaması, fakat öğretmenlerden algılanan desteğin pozitif yönde ve anlamlı olması durumu, alanyazındaki bulgular ve çalışmanın gerçekleştirildiği grup özelindeki bazı nitelikler doğrultusunda açıklanabilmektedir. Düşük sosyoekonomik düzeye sahip Roman ailelerin etkisiz ve/ya toplum kurallarına uyumsuzluk nedeniyle sağlayamamış olabilecekleri ebeveynlik stillerinin, çocukları için bir koruyucu faktör olmaktan çok ayrıca bir risk faktörü yaratabileceği düşünülmektedir. Ek olarak, çalışma alanlarında yaşadıkları sıkıntılara rağmen eğlence sektöründe yer almanın bir gelenek olarak görülmesi, çocuklarının da erkenden eğitimlerini sona erdirip geleneği sürdürmesiyle kariyer anlamında farklı ihtimallerin de olmamasına yol açabilmektedir.

Paralel biçimde, arkadaş çevrelerinden algıladıkları desteğin, gerek yaş dönemi, gerek kişisel benzerlik gibi nedenlerle duygudurumlarına olumlu etkileri bulunabilirse de riskli davranışları pekiştirici bir rol oynayabileceği, dolayısıyla hem olumlu hem olumsuz sonuçlar oluşturabileceği yönünde bir çıkarım yapılabilir. Ayrıca Roman ergenlerde arkadaşlığın, akran bazında daha geniş bir algı yaratması doğrultusunda aynı kültürü paylaşmadıkları akranları tarafından uğradıkları olası ayrımcılık ve dışlanma da olumsuz bir sonucu doğurmuş olabilir.

Öte yandan, öğretmenlerden algıladıkları sosyal desteğin ise Roman ergenlerin buldukları çevrede yoksun kaldıkları, kendilerine yönelik destekleyici ve olumlu tutumları bulunan bir rol model ihtiyacını karşılayabilecek nitelikte olabileceği tespit edilmiştir. Kültüre duyarlı yaklaşımların, öğretmenlerin öğrencilere sundukları desteğin niteliğini olumlu yönde etkileyebileceği, ilgili çalışmada da buna dair ipuçlarına

ulaşıldığı görülmektedir. Bu açıdan, farklı kültürler söz konusu olduğunda öğretmenlere düşen görevin daha büyük olduğu düşünülmektedir.

52 Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlıklarının Mizah Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Çalışmanın çoklu regresyon analizi sonuçları, Roman ergenlerin mizah düzeylerinin psikolojik sağlıklarını yordamada anlamlı ve ilgili değişkenlerin pozitif ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo 4.3 ve Tablo 4.4).

Mizah düzeyi ile ilgili alanyazındaki araştırmalara bakıldığında, stres ve gerilimi azaltıcı yönleriyle mizahın, psikolojik sağlığı bulunan bireyler tarafından sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Cameron ve ark., 2010; Earvolino-Ramirez, 2007; Kumpfer, 2002; Southwick, Vythilingam ve Charney, 2005). Örneğin Garmezy (1983, akt. Winfield, 1994), yoksulluğa karşı psikolojik sağlığı bulunan bireylerin özellikleri arasında mizah duygusunu da vurgulamaktadır. (İyi bir) mizah anlayışı, hem bireyin kendisine yönelik algısını, hem de tehditkar duruma dair bilişsel algılarını olumlu etkilemektedir (Lee, Cheung ve Kwong, 2012). Dolayısıyla mizah, içinde bulunulan olumsuz koşulları hafife alabilme ve duygusal tepkilerin yoğunluğunu azaltabilmede önem arz eden bir faktör olarak psikolojik sağlığı beslemektedir (Earvolino-Ramirez, 2007).

İlk aşamada bireyin anlık olarak iyi hissetmesini, süreklilik arz ettiğinde ise hayata olumlu bakabilmeyi kolaylaştırabilecek bir etken olan mizahın bireyin hayatındaki yerini artırmak üzere Klein (1999) bazı öneriler sunmaktadır. Bunlar, kötü bir gün geçirildiğinde bazen bunu abartmak, ağlayıp, zıplayıp, çocuklaşmak (korunaklı bir ortamda), öfke, hiddet gibi duyguları olumluya çevirmek adına duyguya sebebiyet veren kişiyi ya da durumu kendi içinde karikatürize etmek (uzun saçlı bir kişiyi cadı olarak düşünmek, saçlarını makarnaya çevirmek vb.) gibi, olumsuz durumları yaratıcılığı kullanarak oyunlaştırmayı içeren eylemlerdir. Bununla birlikte, moral düzeltici söz, alıntı veya nesnelere bulup görünebilecek yerlere yerleştirmek (örn. “Bir daha mı geleceğiz dünyaya?” yazılı bir kağıdı kapının arkasına asmak), zorla

gülümsemeye çalışmak, yanak ve dudak kaslarını germek; işe yaramıyorsa gülen kişilerin fotoğraflarına bakmak, ve fikir bulma konusunda zorlanıldığında, konuyla ilgili tümüyle deneyimsiz kişilere sorup o an akıllarına geleni sansürsüz dinlemek gibi yöntemlerin de yeri geldiğinde işe yaradığı belirtilmektedir (Klein, 1999).

Kültürel özelliklerini konu alan metinlerde, “eğlenceyi çok seven” bir topluluk olduğu yönünde ifadeler bulunan Romanlarda mizahın olumsuz koşullarla başa çıkma aracı olarak belirmesi şaşırtıcı değildir (Bayraktar-Akkaya, 2011; Genç, Taylan ve Barış, 2015). Öte yandan bunun bir sosyal temsil olduğu, dışarıdan algılamaların yanıltıcı olabileceği ve gerçekte bireysel çeşitlilik bulunabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Alp, 2015). Ayrıca grup içinden benzer ifadelere rastlanıyor ve olumlu bir özellik atfediliyor olsa dahi bu durum özcülük, etiketleme gibi tehlikeleri doğurabilmekte, bireylerin kendi kişisel özelliklerini yok sayarak kültürel kimlikleriyle tanımlama ve yargılama yanlısına düşülebilmektedir. Kültüre özgü çalışmalar bu açıdan bir nevi “aşıl tendonu” barındırmaktadır (Bayraktar-Akkaya, 2011).

Sonuç olarak, alanyazındaki çalışmaların da gösterdiği üzere mizah yetisi yaşama ve onun zorluklarıyla mücadelede olumlu ve anlamlı bir etkidir. Mevcut çalışmada da paralel bir bulguya erişilmesi, ilgili bilgiyi kümülatif olarak doğrulamaktadır. Kültürel bakışa göre ise, mizah değişkeni Romanlara ilişkin temsili dolaylı olarak pekiştirmiş, bununla birlikte bu bilgiden yapılabilecek çıkarımlar hususunda özcülük ve etiketleme gibi bazı tehlikeler olabileceği vurgulanmıştır.

53 Roman Ergenlerin Psikolojik Sağlamlıklarının Sosyal Bağlılık Düzeyleri Tarafından Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması ve Yorumu

Araştırmada yapılan çoklu regresyon analizinde, sosyal bağlılık düzeylerinin Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının anlamlı ve olumlu bir yordayıcısı olduğu görülmüştür (Bkz. Tablo 4.3 ve Tablo 4.4).

Alanyazında, elde edilen bu bulguyu destekleyici nitelikte çalışmalara rastlanmaktadır (Hall-Lande, Eisenberg, Christenson ve Neumark-Sztainer, 2007; Jose, Ryan ve Pryor, 2012; Resnick, Harris ve Blum, 1993). İlgili araştırmalar sıklıkla sosyal

bağlılık ve psikolojik iyi oluşa ait niteliklerin olumlu yönde ve anlamlı ilişkide olduğunu göstermektedir. Öte yandan, evsiz ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını araştıran bir çalışmada, sosyal bağlılık psikolojik sağlamlık ile anlamlı, fakat negatif yönde bir ilişki içerisindedir (Rew ve ark., 2001). Bu durum, psikolojik olarak sağlam bireylerin kendilerine ilişkin algılarının çevrelerinden ayrı, “sağlam kalan nadir bir birey” oldukları yönünde olması ile açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca akran bağlılığının bireyin kendisine yönelik zarar verici davranışlarla olumlu yönde ilişkilli bulunduğu bir araştırmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir (Kaminski, Puddy, Hall, Cashman, Crosby ve Ortega, 2010). İlgili sonuçlar, arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin olumsuz yönde etkili olabileceğine ilişkin tartışmalara ek olarak düşünülebilir.

Farklı bir örnek sunan nitel bir araştırmada ise, cinsel olarak azınlıktaki (LGBTİ) gençlerin anlatılarında psikolojik sağlamlık ile sosyal bağlılık belirtileri birlikte görülmektedir (DiFulvio, 2011). İfadelerde sosyal bağlılığın “benliği doğrulama”, “kendisi gibi kişileri bulma” ve “harekete geçme” boyutları baskın biçimde belirlemektedir. Araştırmada özellikle, farklılıklarını destekleyen kişilerle “benliği doğrulama” ve cinsel olarak azınlıktaki diğer gençlerle “kendisi gibi kişileri bulma” ve “harekete geçme” boyutlarının ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ayrımcılığın yoğun olarak görüldüğü ilgili grubun psikolojik sağlamlığı açısından sosyal bağlılık önemli bir unsur olarak dikkati çekmektedir.

Benzer biçimde, Roman ergenlerin de hem kendi alt kültürleri ile, hem diğer kişilerle bulunan genel sosyal bağlılıklarının, bir yandan benliklerini kendi tabirleri ile “gacolar” sayesinde doğrulayabilmelerini sağlarken, kendi alt kültürleri ile bağlılıklarının da “kendileri gibi kişilerle” bir arada olma, birliktelik duygusu ve ihtiyaç doğrultusunda dayanışarak “harekete geçme” boyutlarıyla çift taraflı bir aidiyet oluşturmalarını sağlayabileceği düşünülmektedir. Böylece, oluşturulan birliktelikle, Türkiye’de yapılan pek çok çalışmada (örn. Akkan ve ark., 2011; Bayraktar-Akkaya, 2011; Diktaş ve ark., 2016; Genç ve ark., 2015) Romanların uğradıkları ifade edilen ayrımcılık ve dışlanmanın olumsuz etkilerini ortadan kaldıracabilecek adımlar atılarak, sosyal bir başa çıkma yöntemi geliştirilebilir. Bu noktada kültürlerarası etkileşimin önemi göze çarpmaktadır. Örneğin, İzmir’de her yıl 5 Mayıs akşamı Hıdırellez şenliklerinde, Roman mahallelerine konuk olan “yabancılar”, ilgili mahallelere

“girilmez”, “yalnız gidilmez” gibi ayrıştırıcı uyarılara meydan okuyucu bir pratik de sergilemektedir.

Bununla birlikte, daha önceden belirtildiği gibi bu durum içten bir direnç de yaratabilmektedir. Veri toplama aşamasında kayıt dışı görüşülen iki Roman ergenin Hıdırellez gecesini bilinçli olarak mahallelerinden uzakta geçirdikleri yönünde ifadelerle karşılaşmıştır. Nedeni sorulduğunda, “gacoların” mevcut kültürü “ele geçirdikleri”, adım atılamayacak denli yoğun bir kalabalık oluşturdukları, bir zamanlar “biz bize” yaptıkları kutlamaların eski tadının kalmadığı yönünde yanıtlar alınmıştır. Bu durum iç gruba aidiyetin etkileşimi engelleyebilici yanına örnek olarak düşünülebilirse de, görüşülen öğrencilerin diğer ifadelerinin buna tezat biçimde iletişime açık olduklarını belirten noktalara sahip olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kültürlerarası etkileşimde mevcut kültürü yozlaştırmaya ve eritmeye değil, tanımaya ve korumaya yönelik eylemlerde bulunmak için hassasiyet göstermek gerekebilir.

Sonuç olarak ilgili araştırmada sosyal bağlılığın Roman ergenlerde psikolojik sağlamlığı anlamlı ve olumlu yönde yordaması, birkaç farklı bulgu dışında alanyazınla tutarlı görünmektedir. Bireyin “diğer kişilerle ilişkililik hali”nin, algılanan sosyal destek ile birlikte paralel biçimde risk altında bulunma halinden koruyucu olması şaşırtıcı değildir. Ek olarak, sonuçların yorumlanması farklı gruplara özgü niteliklerin anlaşılabilmesi için kültürel bir bakış açısı da gerektirmektedir. Roman ergenlerin sosyal bağlılığı, bu çalışmada genel olarak sorgulanmışsa da iç ve dış grup için farklı biçimde ele alınabilir. Bu açıdan, öğretmenlerden algılanan sosyal destek değişkeni yol gösterici olup; bir önceki bölümde de belirtildiği gibi okul aidiyetini artırmak ve kültürlerarası etkileşimin sağlıklı bir süreç olarak yaşanabilmesi için eğitimcilerin çokkültürlülüğe dair duyarlı yaklaşımlarına ihtiyaç olacaktır.

Genel olarak bakıldığında, ilgili araştırma sonuçlarının alanyazındaki bazı bulgularla tutarlılık, bazılarıyla ise farklılık gösterdiğine tanık olunmuştur. Kısaca özetlemek gerekirse, Roman ergenlerin psikolojik sağlamlığını yordayıcılık bakımından aileden algılanan sosyal desteğin anlamsız çıkmasının sosyokültürel nedenlere, arkadaş desteğinin anlamsız ve negatif çıkmasının akranlardan riskli davranışlar açısından etkilenme gibi olası nedenlere dayalı olabileceği tartışılmıştır. Araştırmanın altını çizdiği noktalar ise, anlamlı ve olumlu yönde yordayıcılar olan öğretmen desteği ve

sosyal bağlılığın, Roman ergenlerde kültüre duyarlı yaklaşımın önemini hatırlatan nitelikte değişkenler olduğu, mizah düzeyinin de benzer açıyla psikolojik sağlıklı düzeyini anlamlı ve pozitif şekilde yordayan bir diğer etken olarak yükseltilebilmesi halinde olumlu çıktılar yaratabilecek gte olduğu şeklindeir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu kısımda, araştırmanın sonuçları bulgular ışığında genel olarak belirtilmiştir. Ayrıca elde edilen sonuçlardan hareketle, ileride gerçekleştirilebilecek araştırma ve uygulamalara yönelik öneriler sunulmuştur.

İlgili araştırmada, İzmir'deki Roman ergenlerin psikolojik sağlıklarının aile, arkadaş ve öğretmenlerden algılanan sosyal destek, sosyal bağlılık ve mizah düzeyleri tarafından yordama gücü incelenmiştir. Bu kapsamda İzmir Konak'taki Roman ortaokul ve lise öğrencilerinden toplanan veriler çoklu regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Buna göre, öğretmenlerden algılanan sosyal destek, sosyal bağlılık ve mizah düzeyleri Roman ergenlerde psikolojik sağlığı anlamlı ve olumlu yönde yordamaktayken, aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyleri psikolojik sağlığı istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamamaktadır.

Araştırmanın bulguları doğrultusunda uygulayıcılara yönelik verilebilecek önerilere aşağıda değinilmiştir:

Çalışmanın önemli bir bulgusu olan öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin Roman ergenlerin psikolojik sağlığına katkısı, tartışma bölümünde de değinildiği üzere okula devamsızlık ve okul terki gibi durumları sıklıkla yaşayan Roman ergenlerin eğitimlerine devam edebilmeleri, buldukları koşullara dair psikolojik sağlık geliştirerek kendilerini gerçekleştirebilmeleri için öğretmenlere büyük bir misyon yüklemektedir.

Johnson (2008), çalışmasında psikolojik sağlık düzeyini artırabildiği görülen bazı öğretmen davranışlarını tespit etmiştir. Bunlar, öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda ulaşılabilir ve müsait olmak, öğrencilerin şikayet ve endişelerini aktif olarak dinleyip, ilgilenmek, akran zorbalığı gibi rahatsızlık verici davranışlara karşı bir

yetişkin ve profesyonel olarak tetikte olup, engelleyici yaklaşımlarda bulunmak gibi iletişimsel olduğu kadar müdahale gerektiren davranışlardır. Ayrıca özellikle risk altındaki öğrencilerin bağımsızlıklarını kazanabilmeleri için gerekli olan temel okuma, yazma ve matematik bilgilerini öğretme konusunda sorumluluk alabilmek (kimi öğrenciler geçmişte bu konuları öğrenmekte güçlük çekmiş olsalar bile), içinde buldukları olumsuz ve “sert” koşulları anlayabilmek ve empati kurarak, başa çıkabilmeleri için stratejik öneriler sunabilmek gibi mevcut önlem ve uygulamaları seferber ederek desteklemenin de koruyucu olabileceği belirtilmektedir. Bu özellikleri geliştirebilmek adına düzenlenebilecek meslek içi eğitimlere katılmak öğretmenlere farklı bir bakış açısı sunabilir ve Roman ergenler gibi risk altındaki gruplara yönelik tedbirlerin geliştirilmesinde yardımcı olabilir.

Öğretmenlerden algılanan sosyal destek, yine bir başka yordayıcı etken olan sosyal bağlılık ile düşünüldüğünde, Roman ergenlerin hem kendi kültürlerine hem de çevrelerinde etkileşime geçtikleri diğer kişilere bağlılığının geliştirilebilmesi açısından eğitimcilerin kültürel duyarlılık sahibi olması faydalı olacaktır. Kültürel açıdan duyarlı yaklaşımlara örnek olarak, bilgi kaynağı yoluyla öğretim (örn. müzikal açıdan yetenekli bir Roman öğrencinin esler ve vuruşlar yoluyla matematikle bağlantı kurarak ilgi duymasının sağlanması), görsel, işitsel, sözel, bedensel gibi çeşitli öğretim metotlarının bir arada ve/ya öğrencinin ihtiyacına göre kullanılması ve farklı fikirler üreten öğrencileri cesaretlendirme ve benzeri gösterilebilir (Santrock, 2011). Ayrıca okul psikolojik danışmanları da farklı kültürlerden gelen öğrencilerin akademik ve kariyer hedeflerini güçlendirmek adına hayal kurdurma ve bu hayale nasıl ulaşacağını tartışma gibi yöntemlerden yararlanabilir.

Aile ve arkadaş desteği boyutlarına bakıldığında, okul psikolojik danışmanları aileler için etkili ebeveyn eğitimi sunabilir. Ebeveyn kaybı yaşayan öğrenciler düşünüldüğünde, okul psikolojik danışmanlarının duyarlılık göstererek psikolojik destek için ulaşılabilir olunması önemlidir. Bununla birlikte, destekleyici bir arkadaş ortamı yaratabilmek adına, çatışma çözümü ve arabuluculuk eğitimleri, önyargı ve ayrımcılığı azaltmaya yönelik programlardan faydalanılabilir.

Çalışmadan çıkarılan sonuçlar ışığında araştırmacılara yönelik verilebilecek öneriler ise aşağıdaki gibidir:

Gelişimlerini, sağlıklarını, genel olarak iyi oluşlarını olumsuz etkileyebilecek riskli durumlarla karşılaşan bireylerin bu durumlarla başa çıkarak süreçten olumsuz etkilenmemelerini inceleyen psikolojik sağlık alanyazındaki çalışmaların son yıllarda ivme kazandığı görülmektedir. Dönemsel olarak artan risk faktörleri ile ergenliğin sıklıkla çalışıldığı bu alanda, farklı bir kültürel grup olarak Romanların ve daha da özel bir evren olan Roman ergenlerin psikolojik sağlamlığını inceleyen hiçbir araştırmaya rastlanmamaktadır. İlgili çalışma, bu açıdan alanyazına önemli bir katkı sunmaktadır. Ancak gerek ele alınan değişkenler, gerek farklı bir kültürü ele alması, gerekse elde edilen bulguların kontrolü bakımından aynı konuyu ele alan farklı çalışmalara ihtiyaç vardır.

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, gelecekteki çalışmaların Roman ergenler grubunda psikolojik sağlamlığın yordama gücünü incelemek üzere okul devamlılığı, akademik yeterlik, ebeveyn eğitim düzeyi, ebeveynle birlikte yaşama gibi değişkenleri dahil etmesi önerilmektedir.

Roman ergenlerde psikolojik sağlamlığı yordadığı bulgusuna erişilen değişkenlerden mizah düzeyi, kullanılan ölçme aracında üç faktörlü yapıdadır. Ancak ilgili çalışmada analiz, ölçeğin toplam puanı üzerinden yapılmıştır. Gelecekteki çalışmalar alt boyutları da inceleyebilir ve farklı etkilerine odaklanabilir.

Araştırmanın sınırlılıkları arasında, ilk olarak verilerin ortaokul ve lise öğrencilerinden ders saatlerinde öğretmenlerden izin alınarak toplanması, bazı öğrencilerin ölçekleri yeterince dikkatli biçimde okuyarak cevaplamayıp kayıp verilere sebep olması gösterilebilir. Ayrıca, daha önce de değinildiği gibi okul devamlılığı oranı Roman ergenlerde düşük olduğundan, verilerin eğitim sistemi içerisinde yer alan öğrencilerden toplanmış oluşu araştırmadan çıkarılan sonuçların geçerlik ve güvenilirliğini olumsuz etkileyebilecek bir faktördür. Gelecekteki çalışmaların eğitimlerine devam etmeyen ergenleri de kapsayıcı biçimde tasarlanması yararlı olacaktır.

İkinci olarak, araştırmada elde edilen örneklem İzmir'in Konak ilçesiyle sınırlıdır. İzmir'de Karşıyaka ve Buca gibi diğer ilçelerde de yaşayan Roman nüfusunun yanı sıra, farklı illerde yaşayan Roman ergenlerden de veri toplanarak karşılaştırmalı bir

çalışma yürütülebilir.

Son olarak araştırmada değişkenler, seçilen ölçeklerin işevuruk tanımları ve ölçüm gücü doğrultusunda sonucu etkilemektedir. Başka bir çalışmada kullanılan ölçekler ve/ya yöntem farklılıkları (örn. nitel yöntem-içerik analizi) daha zengin bir veri sunabilir. Dolayısıyla ilgili araştırma, alanyazın ve eğitim uygulamaları açısından önemli katkılar sunmakla birlikte, elde edilen bulguların ışığında daha fazla ve çeşitli araştırmaların yapılması önemli görölmektedir.

KAYNAKÇA

- Abel, M. H. (2002). Humor, stress, and coping strategies. *Humor–International Journal of Humor Research*, 15(4), 365-381.
- Abubakar, A. ve Dimitrova, R. (2016). Social connectedness, life satisfaction and school engagement: moderating role of ethnic minority status on resilience processes of Roma youth. *European Journal of Developmental Psychology*, 13(3), 361-376.
- Açıkgöz, M. (2016). *Çukurova Üniversitesi tıp fakültesi öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ile mizah tarzları ve mutluluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Ahern, N. R. (2006). Adolescent resilience: An evolutionary concept analysis. *Journal of Pediatric Nursing*, 21(3), 175-185.
- Aitcheson, R. J., Abu-Bader, S. H., Howell, M. K., Khalil, D. ve Elbedour, S. (2017). Resilience in Palestinian adolescents living in Gaza [Öz]. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 9(1), 36.
- Akkan, B. E., Deniz, M. B. ve Ertan, M. (2011). *Sosyal dışlanmanın Roman halleri*. İstanbul: Punto.
- Alp, H. (2015). *Medyada nefret söylemi ve çingene toplumuna yönelik ayrımcı söylemin suçla dönüşme süreci*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arastaman, G. ve Balcı, A. (2013). Lise öğrencilerinin yılmazlık algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13 (2), 915-928.
- Arslan, G. (2015a). Psikolojik istismar, psikolojik sağlamlık, sosyal bağlılık ve aidiyet duygusu arasındaki ilişki. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(36), 47-58.
- Arslan, G. (2015b). Ergenlerde psikolojik sağlamlık: Bireysel koruyucu faktörlerin rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5 (44), 73-82.
- Aslan, U. H. ve Çeçen, A. R. (2007). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin

cinsiyetlerine ve öğrenilmiş güçlülük düzeylerine göre mizah tarzlarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (2), 1-14.

Avrupa Komisyonu. (2010). *EU projects in favor of the Roma community*. Erişim tarihi 2 Mart 2017, [http://bemis.org.uk/resources/gt/eu/eu_projects_roma_inclusion_en\[1\].pdf](http://bemis.org.uk/resources/gt/eu/eu_projects_roma_inclusion_en[1].pdf).

Başbay, A. ve Bektaş, Y. (2009). Çokkültürlülük bağlamında öğretim ortamı ve öğretmen yeterlikleri. *Eğitim ve Bilim*, 34(152), 30-43.

Başkurt, İ. (2009). Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin kimlik problemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 81-94.

Bayhan, P. ve Işıtan, A. G. S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran ve romantik ilişkilere genel bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20 (20).

Bayraktar-Akkaya, Ö. (2011). Çingenele: "Başka bir dünyanın insanları". *Global Media Journal–Turkish Edition*, 2, 121-136.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu (2010). *Minority rights: International standards and guidance for implementation*. Erişim adresi http://www.ohchr.org/Documents/Publications/MinorityRights_en.pdf.

Bleuler, M. (1970). Some results of research in schizophrenia. *Behavioral science*, 15(3), 211-219.

Block, J. ve Kremen, A. M. (1996). IQ and ego-resiliency: Conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70 (2), 349-361.

Bradley, R. H. ve Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*, 53(1), 371-399.

Bulut, B. (2016). *Ergenlerin anksiyete, sosyal destek ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Cameron, E. L., Fox, J. D., Anderson, M. S. ve Cameron, C. A. (2010). Resilient youths use

humor to enhance socioemotional functioning during a day in the life. *Journal of Adolescent Research*, 25 (5), 716–742.

Carpiano, R. M. (2006). Toward a neighborhood resource-based theory of social capital for health: Can Bourdieu and sociology help?. *Social Science & Medicine*, 62(1), 165-175.

Chafe, W. (2001). Laughing while talking. D. Tannen ve J. E. Alatis (Ed.), *Linguistics, Language and the Real World: Discourse and Beyond. Georgetown University Round Table on Language and Linguistics* içinde (s. 36-49). Washington, DC: Georgetown University Press.

Chechik, J. S. (Yönetmen). (1993). *Benny ve Joon* [Film]. Metro-Goldwyn-Mayer (MGM): US.

Cheng, D. ve Wang, L. (2015). Examining the energizing effects of humor: The influence of humor on persistence behavior. *Journal of Business and Psychology*, 30 (4), 759-772.

Cheung, C. K. ve Yue, X. D. (2012). Sojourn students' humor styles as buffers to achieve resilience. *International Journal of Intercultural Relations*, 36(3), 353-364.

Compas, B. E. (2004). Processes of risk and resilience during adolescence: Linking contexts and individuals. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (263-298) (2. Basım). New Jersey: John Wiley & Sons.

Conger, R. D., Conger, K. J. ve Martin, M. J. (2010). Socioeconomic status, family processes, and individual development. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 685-704.

Coolican, H. (1994). *Research methods and statistics in psychology* (2. Basım). Londra: Hodder & Stoughton.

Crisp, B. R. (2010). Belonging, connectedness and social exclusion. *Journal of Social Inclusion*, 1(2), 123-132.

Cronley, C. ve Evans, R. (2017). Studies of resilience among youth experiencing homelessness: A systematic review. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 1-20.

Çakır, S. G. (2009). *Factors and mechanisms of resilience among Turkish migrant women in the UK* (Yayımlanmamış doktora tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Ankara.

- Dang, M. T. (2014). Social connectedness and self-esteem: Predictors of resilience in mental health among maltreated homeless youth. *Issues in mental health nursing*, 35(3), 212-219.
- Daşdemir, H., Aysoy, M., Akünal, A., Koparan Daşdemir, D., Urvaylıoğlu, İ. ve Aslan, M. F. (2016). *Sosyal dışlanma sorunsalı ve Zonguldak Roman araştırması*. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı. Erişim adresi http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/sosyal-dislanma-sorunsali-ve-zonguldak-roman-arastirmasi_1_2_3.pdf.
- Dayıoğlu, B. (2008). *Üniversite giriş sınavına hazırlanan adaylarda psikolojik sağlamlık: öğrenilmiş güçlülük, algılanan sosyal destek ve cinsiyetin rolü* [Resilience in university entrance examination applicants: The role of learned resourcefulness, perceived social support, and gender]. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deater-Deckard, K., Ivy, L. ve Smith, J. (2005). Resilience in gene-environment transactions. S. Goldstein ve R. B. Brooks (Ed.), *Handbook of resilience in children* içinde (s. 49-63). US: Springer.
- Demaray, M. K. ve Malecki, C. K. (2002). The relationship between perceived social support and maladjustment for students at risk. *Psychology in the Schools*, 39(3), 305-316.
- Denny, B., Gavidia-Payne, S., Davis, K., Francis, A. ve Jackson, M. (2014). Strengthening Australian families: Socioeconomic status, social connectedness, and family functioning. *Australian Social Work*, 67(3), 438-450.
- Devenish, B., Hooley, M. ve Mellor, D. (2017). The pathways between socioeconomic status and adolescent outcomes: A systematic review [Öz]. *American Journal of Community Psychology*.
- Diener, E. ve Seligman, M. E. P. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13, 81-84.
- DiFulvio, G. T. (2011). Sexual minority youth, social connection and resilience: From personal struggle to collective identity. *Social Science & Medicine*, 72(10), 1611-1617.

- Diktaş, A., Deniz, A. Ç. ve Balcıoğlu, M. (2016). Uşak'ta yaşayan Romanların eğitim sistemi içerisinde yaşadıkları problemler. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 1121-1142.
- Dimitrova, R., Chasiotis, A., Bender, M. ve Van de Vijver, F. J. (2014). Collective identity and well-being of Bulgarian Roma adolescents and their mothers. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(3), 375-386.
- Doğulu, C. ve Uğurlu, N. S. (2015). Dehşet yönetimi kuramı üzerine bir derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18(35), 33-47.
- Du, Y. ve Wei, M. (2015). Acculturation, enculturation, social connectedness, and subjective well-being among Chinese international students. *The Counseling Psychologist*, 43, 299-325.
- Dumont, M. ve Provost, M. A. (1999). Resilience in adolescents: Protective role of social support, coping strategies, self-esteem, and social activities on experience of stress and depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 28 (3), 343-363.
- Durmaz, N. (2015). Eğlence sektöründe çalışma koşulları ve ayrımcılık: Çingenerler örneği. *Çalışma ve Toplum*, 44(1).
- Durst, J. (2002). Fertility and childbearing practices among poor Gypsy women in Hungary: the intersections of class, race and gender. *Communist and Post-Communist Studies*, 35(4), 457-474.
- Duru, E. (2007). Sosyal Bağlılık Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanması. *Eğitim Araştırmaları*, 26, 85-94.
- Duru, E. ve Poyrazlı, S. (2007). Personality dimensions, psychosocial-demographic variables, and English language competency in predicting level of acculturative stress among Turkish international students. *International Journal of Stress Management*, 14 (1), 99-110.
- Duru, E. (2008a). Yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (61), 15-24.

- Duru, E. (2008b). Uyum zorluklarını yordamada yalnızlık, sosyal destek ve sosyal bağlılık arasındaki ilişkilerin analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi (KUYEB)*, 3, 833-856.
- Duru, E. (2008c). Üniversiteye uyum sürecinde yalnızlığı yordamada sosyal destek ve sosyal bağlılığın doğrudan ve dolaylı rolleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 29,13-22.
- Duru, E. ve Poyrazlı, S. (2011). Perceived discrimination, social connectedness, and other predictors of adjustment difficulties among Turkish international students, *International Journal of Psychology*, 46 (6), 446-454.
- Earvolino-Ramirez, M. (2007). Resilience: A concept analysis. *Nursing Forum*, 42 (2), 73-82.
- Egeland, B., Carlson, E. ve Sroufe, L. A. (1993). Resilience as process. *Development and Psychopathology*, 5 (4), 517-528.
- Eminağaoğlu, N. (2006). *Güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık (Sağlamlık)*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Farkašová, M. (2015). Romani women in the 21st century and the role of their position for children's upbringing. *Journal of Gender and Power*, 3 (1), 163-171.
- Feeney, B. C. ve Collins, N. L. (2015). A new look at social support: A theoretical perspective on thriving through relationships. *Personality and Social Psychology Review*, 19(2), 113-147.
- Fergus, S. ve Zimmerman, M. A. (2005). Adolescent resilience: A framework for understanding healthy development in the face of risk. *Annual Reviews of Public Health*, 26, 399-419.
- Fleming, C. M. (2005). *Adolescence: Its social psychology: with an introduction to recent findings from the fields of anthropology, physiology, medicine, psychometrics and sociometry*. UK: Taylor & Francis.
- Fleming, J. ve Ledogar, R. J. (2008). Resilience, an evolving concept: A review of literature

relevant to Aboriginal research. *Pimatisiwin*, 6(2), 7.

Fraser, E. ve Pakenham, K. I. (2009). Resilience in children of parents with mental illness: Relations between mental health literacy, social connectedness and coping, and both adjustment and caregiving. *Psychology, Health & Medicine*, 14(5), 573-584.

Freitas, D. F., Coimbra, S. ve Fontaine, A. M. (2017). Resilience in LGB youths: A systematic review of protection mechanisms. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 27(66), 69-79.

Friborg, O., Barlaug, D., Martinussen, M., Rosenvinge, J. H. ve Hjemdal, O. (2005). Resilience in relation to personality and intelligence. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 14(1), 29-42.

Garnezy, N., Masten, A. S. ve Tellegen, A. (1984). The study of stress and competence in children: A building block for developmental psychopathology. *Child Development*, 55 (1) 97-111.

Genç, Y., Taylan, N. Ç. ve Barış, İ. (2015). Roman çocuklarının eğitim süreci ve akademik başarılarında sosyal dışlanma algısının rolü. *Internation Journal of Social Science (IASS)*, 33, 79-97.

George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows step by step: a simple guide and reference, 17.0 update* (10. Basım). Boston: Pearson.

Gilligan, R. (1998). The importance of schools and teachers in child welfare. *Child & Family Social Work*, 3(1), 13-25.

Gizir, C. A. (2004). *Academic resilience: an investigation of protective factors contributing to the academic achievement of eight grade students in poverty*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (28), 113-128.

Goldstein, S. ve Brooks, R. B. (2005). Why study resilience?. S. Goldstein ve R. B. Brooks (Ed.), *Handbook of resilience in children* içinde (s. 3-14). US: Springer.

- Gordon, E. W. ve Song, L. D. (1994). Variations in the experience of resilience. M. C. Wang ve E. W. Gordon (Ed.), *Educational resilience in inner-city America: Challenges and prospects* içinde (s. 27–43). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Gönül, A. F. (2015, Ocak). *Çingeneler için uygulanmayan hoşgörü ve demokrasi* (Çingeneler: Ötekiler). Erişim adresi <http://aysefusungonul.blogspot.com.tr/2015/01/makaleler-ayse-fusun-gonul-afusungmail.html>
- Gürkan, U. (2006). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hajloo, N. (2013). Relationship between positive psychological capacities and sense of humour among female teachers of Iran. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 84, 93-96.
- Hall-Lande, J. A., Eisenberg, M. E., Christenson, S. L. ve Neumark-Sztainer, D. (2007). Social isolation, psychological health, and protective factors in adolescence. *Adolescence*, 42(166), 265.
- Helsinki Yurttaşlar Derneği (2008). Eşitsiz vatandaşlık: Türkiye çingenelerinin karşılaştığı hak ihlalleri. *Biz Buradayız* içinde (s. 53-107). Erişim adresi http://www.hyd.org.tr/attachments/article/30/biz_buraday%C4%B1z_-_turkiye'de_romanlar-2.pdf
- Henman, L. D. (2001). Humor as a coping mechanism: Lessons from POWs. *Humor – International Journal of Humor Research*, 14 (1), 83–94.
- Hill, L. H. (2006). Sense of belonging as connectedness, American Indian worldview, and mental health. *Archives of Psychiatric Nursing*, 20 (5), 210–216.
- Hosseini, A., Kakuma, R., Ghazinour, M., Davern, M., Evans, W. P. ve Minas, H. (2017). Migration experience, resilience and depression: a study of Iranian immigrants living in Australia. *International Journal of Culture and Mental Health*, 10 (1), 1-13.
- Hunter, A. J. ve Chandler, G. E. (1999). Adolescent resilience. *Journal of Nursing Scholarship*, 31(3), 243-247.

- Işık, Ş. (2016). Türkiye’de kendini toplama gücü konusunda yapılmış araştırmaların incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45).
- Johnson, B. (2008). Teacher–student relationships which promote resilience at school: A micro-level analysis of students’ views. *British Journal of Guidance & Counselling*, 36(4), 385-398.
- Jose, P. E., Ryan, N. ve Pryor, J. (2012). Does social connectedness promote a greater sense of well-being in adolescence over time?. *Journal of Research on Adolescence*, 22(2), 235-251.
- Kaminski, J. W., Puddy, R. W., Hall, D. M., Cashman, S. Y., Crosby, A. E. ve Ortega, L. A. (2010). The relative influence of different domains of social connectedness on self-directed violence in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(5), 460-473.
- Kaniasty, K. ve Norris, F. H. (2009). Distinctions that matter: Received social support, perceived social support, and social embeddedness after disasters. Y. Neria, S. Galea, F. Norris (Ed.), *Mental health consequences of disasters* içinde (s. 175-200). New York: Cambridge University Press.
- Kararımk, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 129-142.
- Kararımk, Ö. (2007). *Investigation of personal qualities contributing to psychological resilience among earthquake survivors: A model testing study*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kararımk, Ö. ve Çetinkaya, R. S. (2016). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35).
- Kidd, S. A., Miller, R., Boyd, G. M. ve Cardena, I. (2009). Relationships between humor, subversion, and genuine connection among persons with severe mental illness. *Qualitative Health Research*, 19 (10), 1421-1430.
- Kim-Cohen, J., Moffitt, T. E., Caspi, A. ve Taylor, A. (2004). Genetic and environmental

processes in young children's resilience and vulnerability to socioeconomic deprivation. *Child development*, 75(3), 651-668.

Kitamura, T., Kijima, N., Watanabe, K. ve Takezaki, Y. (1999). Precedents of perceived social support: Personality and early life experiences. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 53(6), 649-654.

Klein, A. (1999). *Mizahın iyileştirici gücü* (Çev. Sibel Karayusuf). İstanbul: Epsilon.

Kline, L. W. (1907). The psychology of humor. *The American Journal of Psychology*, 18 (4), 421-441.

Kostadinova, G. (2011). Minority rights as a normative framework for addressing the situation of Roma in Europe. *Oxford Development Studies*, 39 (2), 163-183.

Kumpfer, K. L. (2002). Factors and processes contributing to resilience. *Resilience and development* içinde (s. 179-224). Springer: US.

Kurtyılmaz, Y., Can, G. ve Ceyhan, A. A. (2017). Üniversite öğrencilerinin ilişkisel saldırganlık ile benlik saygısı, sosyal bağlılık ve sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 7 (47), 33-52.

LaFromboise, T. D., Hoyt, D. R., Oliver, L. ve Whitbeck, L. B. (2006). Family, community, and school influences on resilience among American Indian adolescents in the upper Midwest. *Journal of Community Psychology*, 34(2), 193-209.

Lakey, B. ve Cohen, S. (2000). Social Support and Theory. S. Cohen, L. G. Underwood ve B. H. Gottlieb (Ed.), *Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists* içinde (s. 29-52). UK: Oxford University Press.

Lakey, B. ve Dickinson, L. G. (1994). Antecedents of perceived support: Is perceived family environment generalized to new social relationships?. *Cognitive Therapy and Research*, 18(1), 39-53.

Lakey, B. ve Orehek, E. (2011). Relational regulation theory: A new approach to explain the link between perceived social support and mental health. *Psychological Review*, 118,

482-495.

- Lee, R. M., Draper, M. ve Lee, S. (2001). Social connectedness, dysfunctional interpersonal behaviors, and psychological distress: Testing a mediator model. *Journal of Counseling Psychology, 48* (3), 310-318.
- Lee, R. M. ve Robbins, S. B. (1995). Measuring belongingness: The social connectedness and the social assurance scales. *Journal of Counseling Psychology, 42*(2), 232.
- Lee, T. Y., Cheung, C. K. ve Kwong, W. M. (2012). Resilience as a positive youth development construct: a conceptual review. *The Scientific World Journal, 2012*.
- Legault, L., Anawati, M. ve Flynn, R. (2006). Factors favoring psychological resilience among fostered young people. *Children and Youth Services Review, 28*, 1024-1038.
- Licitra-Kleckler, D. M. ve Waas, G. A. (1993). Perceived social support among high-stress adolescents: The role of peers and family. *Journal of Adolescent Research, 8*(4), 381-402.
- Lowe, J. (1986). Theories of ethnic humor: How to enter, laughing. *American Quarterly, 38*(3), 439-460.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D. ve Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development, 71*(3), 543-562.
- Luthar, S. S. ve Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policy. *Development and Psychopathology, 12*, 857-885.
- Luthar, S. S., Lyman, E. L. ve Crossman, E. J. (2014). Resilience and positive psychology. M. Lewis ve K. D. Rudolph (Ed.), *Handbook of developmental psychopathology* içinde (s. 125-140). US: Springer.
- Malkoç, A. ve Yalçın, İ. (2015). Relationships among resilience, social support, coping, and psychological well-being among university students. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 5* (43), 35-43.
- Markstrom, C. A., Marshall, S. K. ve Tryon, R. J. (2000). Resiliency, social support, and coping in rural low-income Appalachian adolescents from two racial groups. *Journal of*

adolescence, 23(6), 693-703.

- Marsh, A. (2008). Etnisite ve kimlik: Çingenelerin kökeni. *Biz buradayız: Türkiye’de Romanlar, ayrımcı uygulamalar ve hak mücadelesi*. İstanbul: Mart Matbaacılık.
- Martin, R. A., Kuiper, N. A., Olinger, L. J. ve Dance, K. A. (1993). Humor, coping with stress, self-concept, and psychological well-being. *Humor*, 6, 89-89.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227.
- Masten, A. S. ve Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53(2), 205.
- Masten, A. S., Cutuli, J. J., Herbers, J. E., ve Reed, M. G. (2009). Resilience in Development. S. J. Lopez ve C. R. Snyder (Ed.), *The Oxford handbook of positive psychology* içinde (s. 117-132). New York: Oxford University Press.
- Mattson, M. ve Hall, J. G. (2011). *Health as communication nexus: A service-learning approach*. UK: Kendall Hunt.
- Meredith, L. S., Sherbourne, C. D., Gaillot, S. J., Hansell, L., Ritschard, H. V., Parker, A. M. ve Wrenn, G. (2011). *Promoting psychological resilience in the US military*. Santa Monica: Rand Corporation.
- Meyer, J. C. (2000). Humor as a double-edged sword: Four functions of humor in communication. *Communication theory*, 10 (3), 310-331.
- Milton, S. (1991). Gypsies and the Holocaust. *The History Teacher*, 24(4), 375-387.
- Murray Nettles, S., Mucherah, W. ve Jones, D. S. (2000). Understanding resilience: The role of social resources. *Journal of Education for Students Placed at Risk (JESPAR)*, 5(1-2), 47-60.
- National Research Council and Institute of Medicine (2009). *Preventing Mental, Emotional, and Behavioral Disorders Among Young People: Progress and Possibilities*.

Washington: National Academies Press.

Newman, R. (2005). APA's resilience initiative. *Professional Psychology: Research and Practice*, 36 (3), 227-229.

Olsson, C. A., Bond, L., Burns, J. M., Vella-Brodrick, D. A. ve Sawyer, S. M. (2003). Adolescent resilience: A concept analysis. *Journal of Adolescence*, 26(1), 1-11.

Oppedal, B. ve Røysamb, E. (2004). Mental health, life stress and social support among young Norwegian adolescents with immigrant and host national background. *Scandinavian Journal of Psychology*, 45, 131-144.

Oral, G. (2004). Ergenlikte mizah ölçeği. *Eğitim ve Bilim*, 29 (133), 20-27.

Orçan, M., Çiçekler, C. Y. ve Ari, R. (2014). A study on the mothers of Roma children who are a risk group. *European Journal of Educational Research*, 3(2), 59-72.

Ozbay, F., Johnson, D. C., Dimoulas, E., Morgan, C. A., Charney, D. ve Southwick, S. (2007). Social support and resilience to stress: From neurobiology to clinical practice. *Psychiatry (Edgmont)*, 4 (5), 35-40.

Öcal, A. (2002). Bulgaristan Türk masalları ile Yozgat (Karakuyu) masallarının karşılaştırması. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 113-123.

Öğütölmüş, S. (2001, Mart). *Bir kişilik özelliği olarak yılmazlık*. I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu, Ankara.

Öke, M. K. ve Topuz, S. K. (2010). Eşit yurttaşlık hakları bağlamında çingene yurttaşların sosyal ve ekonomik haklara erişimi: Edirne örneği. M. Gülmez, N. Durusoy-Öztepe, N. Mütevellioğlu, O. Karadeniz, H. Kumaş (Ed.), *II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu bildiriler kitabı içinde* (pp. 265-278). Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Önen, S. (2011). Çingenerin sosyal haklara erişimindeki zorluklar: Roman ve Dom toplulukları karşılaştırması. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu III Bildiriler*. İstanbul: Petrol İş Yayımları, 465-483.

Öz, F. ve Bahadır-Yılmaz, E. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram:

Psikolojik sağlamlık. *Sağlık Bilimleri Fakóltesi Hemřirelik Dergisi*, 82-89.

Özbay, Y., Palancı, M., Kandemir, M. ve Çakır, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal düzenleme, mizah, sosyal öz-yeterlik ve başa çıkma davranışları ile yordanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (2), 325-345.

Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, S., Sezgin, F., Kaya, Z. ve Recepoğlu, E. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin stresle başa çıkma tarzları ile kullandıkları mizah tarzları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 17(3), 405-428.

Özdolap, M. (2015). *Mizah tarzları ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öztürk, S. (2016). *15-18 yaş grubu öğrencilerinin mizah tarzlarının ve sosyal karşılaştırma düzeylerinin, yaşam doyumlarına ve kaygı düzeylerine etkisi* [Öz]. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Padrón, Y. N., Waxman, H. C. ve Lee, Y. H. (2014). Classroom learning environment differences between resilient, average, and nonresilient middle school students in reading. *Education and Urban Society*, 46(2), 264-283.

Rahmani Rasa, A., Hosseini, S. A., Haghgoo, H., Khankeh, H. R., ve Ray, G. G. (2017). Review paper: Aspects related to resilience in people with spinal cord injury. *Archives of Rehabilitation*, 17(4), 350-359.

Resnick, M. D., Bearman, P. S., Blum, R. W., Bauman, K. E., Harris, K. M., Jones, J., Tabor, J., Beuhring, T., Sieving, R. E., Shew, M., Ireland, M., Bearinger, L. H. ve Udry, J. R. (1997). Protecting adolescents from harm: Findings from the National Longitudinal Study on Adolescent Health [Öz]. *Journal of the American Medical Association (JAMA)*, 278, 823-832.

- Resnick, G. ve Burt, M. R. (1996). Youth at risk: Definitions and implications for service delivery. *American Journal of Orthopsychiatry*, 66, 172-188.
- Rew, L., Taylor-Seehafer, M., Thomas, N. Y. ve Yockey, R. D. (2001). Correlates of resilience in homeless adolescents. *Journal of Nursing Scholarship*, 33(1), 33-40.
- Richman, J. M., Rosenfeld, L. B. ve Bowen, G. L. (1998). Social support for adolescents at risk of school failure. *Social Work*, 43(4), 309-323.
- Rogers, C. (2015). Beyond bereavement: The impact of bereavement on the resilience of children and families. *Roma/Gypsy Youth Empowerment and Romani Language: Case Study of Hungary*, 110.
- “Roman açılımı hüsrana uğradı”. (2015, Mayıs). Erişim tarihi 25 Nisan 2017, <http://www.kanalben.com/haber/221788/roman-acilimi-husrana-ugradi.html>.
- Resnick, M. D., Harris, L. J. ve Blum, R. W. (1993). The impact of caring and connectedness on adolescent health and well-being. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 29(s1), 53-59.
- Richman, J. M., Rosenfeld, L. B. ve Bowen, G. L. (1998). Social support for adolescents at risk of school failure. *Social work*, 43(4), 309-323.
- Rosenfeld, L. B., Richman, J. M. ve Bowen, G. L. (1998). Low social support among at-risk adolescents. *Children & Schools*, 20(4), 245-260.
- Rosado, L. (2000). *Kids are different: How knowledge of adolescent development theory can aid decision-making in court*. Washington, DC: American Bar Association Juvenile Justice Center. Erişim tarihi 1 Mart 2017, http://www.modelsforchange.net/publications/178/Understanding_Adolescents_A_Juvenile_Court_Training_Curriculum.pdf
- Roth, M., Pop, F. ve Raiu, S. (2014). Self-concepts and resilience by Roma youngsters living in poor communities. *From Person to Society*, 643.
- Ruch, W. (2008). Psychology of humor. V. Raskin (Ed.), *The primer of humor research* içinde

(s. 17–100). Berlin: de Gruyter.

Rueger, S. Y., Malecki, C. K., Pyun, Y., Aycok, C. ve Coyle, S. (2016). A metaanalytic review of the association between perceived social support and depression in childhood and adolescence. *Psychological Bulletin*, 142 (10), 1017-1067.

Sal, A. (2009). *Türkiye'de yaşayan çingenelerin sanatsal olarak ele alınışı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Santrock, J. W. (2011). Sociocultural diversity. *Educational psychology* içinde (5. Basım). McGraw-Hill: New York.

Scott, S. M., Wallander, J. L. ve Cameron, L. (2015). Protective mechanisms for depression among racial/ethnic minority youth: Empirical findings, issues, and recommendations. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 18(4), 346-369.

Seligman, L. (2006). *Theories of counseling and psychotherapy: Systems, strategies, and skills*. Upper Saddle River: Pearson, Prentice Hall.

Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Sloop, S. K. (2002). Resiliency. N. J. Salkind (Ed.), *Child development* (346-348). New York: Macmillan Reference USA.

Southam, M. (2003). Therapeutic humor: Attitudes and actions by occupational therapists in adult physical disability settings. *Occupational Therapy in Health Care*, 17, 23-41.

Southwick, S. M., Vythilingam, M. ve Charney, D. S. (2005). The psychobiology of depression and resilience to stress: implications for prevention and treatment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1, 255–291.

Stanton, B., Li, X., Pack, R., Cottrell, L., Harris, C. ve Burns, J. M. (2002). Longitudinal influence of perceptions of peer and parental factors on African American adolescent risk involvement. *Journal of Urban Health*, 79(4), 536-548.

- Stewart, M., Reid, G. ve Mangham, C. (1997). Fostering children's resilience. *Journal of Pediatric Nursing*, 12 (1), 21-31.
- Strickland, B. R. (Ed.) (2001). *The Gale encyclopedia of psychology* (2. Basım) (317-318). New York: Gale Group.
- Şahin-Baltacı, H. ve Karataş, Z. (2015). Perceived social support, depression and life satisfaction as the predictor of the resilience of secondary school students: The case of Burdur. *Eurasian Journal of Educational Research*, 60, 111-130.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6. Basım). US: Pearson.
- Tantam, D. (2014). *Emotional well-being and mental health: a guide for counsellors & psychotherapists*. New York: Sage.
- Tardy, C. H. (1985). Social support measurement. *American Journal of Community Psychology*, 13 (2), 187-202.
- Taylor, Z. E. ve Conger, R. D. (2017). Promoting strengths and resilience in single mother families. *Child Development*, 88 (2), 350-358.
- Terzi, Ş. (2008a). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35, 297-306.
- Terzi, Ş. (2008b). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (29), 1-11.
- The National Cancer Institute (t. y.). *Social support*. Erişim tarihi 10 Mart 2017, <https://www.cancer.gov/dictionary>.
- Topbay, Y. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin algılanan sosyal destek ve aile işlevleri açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turgut, Ö. (2015). *Ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin, önemli yaşam olayları, algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek

lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Türk Psikologlar Derneği. (2000). *Psikoloji terimleri sözlüğü*. H. B. Ayvaşık, N. M. Er, Ş. T. Kışlak, ve A. Erkuş (Ed.), Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

UNICEF Türkiye (2012). *Türkiye'de çocuk ve genç nüfusun durumunun analizi*. Erişim adresi <https://abdigm.meb.gov.tr/projeler/ois/egitim/033.pdf>.

Vance, J. E., Fernandez, G. ve Biber, M. (1998). Educational progress in a population of youth with aggression and emotional disturbance: The role of risk and protective factors [Öz]. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 6(4), 214-221.

Wentzel, K. R. (1998). Social relationships and motivation in middle school: The role of parents, teachers, and peers. *Journal of Educational Psychology*, 90(2), 202.

Werner, E. E. (1993). Risk, resilience and recovery: Perspectives from the Kauai Longitudinal Study. *Development and Psychopathology*, 5, 503-515.

Werner, E. E. (2000). Protective factors and individual resilience. J. P. Shonkoff ve S. J. Meisels (Ed.) *Handbook of Early Childhood Intervention* (s. 115-132). Cambridge University Press.

Werner, E. E. ve Johnson, J. L. (2002). Can we apply resilience? M. D. Glantz, J. L. Johnson (Ed.), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations* (259-268). New York: Kluwer Academic Publishers.

Williams, K. L. ve Galliher, R. V. (2006). Predicting depression and self-esteem from social connectedness, support, and competence. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(8), 855-874.

Winders, S.-J. (2014). From extraordinary invulnerability to ordinary magic: A literature review of resilience. *Journal of European Psychology Students*, 5 (1), 3-9.

Winfield, L. F. (1994). Developing resilience in urban youth. *Urban Monograph Series*. North Central Regional Educational Lab., Oak Brook, IL.

Wright, M. O. D. ve Masten, A. S. (2005). Resilience processes in development. S. Goldstein

ve R. B. Brooks (Ed.), *Handbook of resilience in children* (s. 17-37). US: Springer.

Wu, Q., Tsang, B. ve Ming, H. (2014). Social capital, family support, resilience and educational outcomes of Chinese migrant children. *British Journal of Social Work*, 44(3), 636-656.

Yeh, C. J. ve Inose, M. (2003). International students' reported English fluency, social support satisfaction, and social connectedness as predictors of acculturative stress. *Counselling Psychology Quarterly*, 16 (1), 15-28.

Yıldırım, İ. (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.

Yıldırım, İ. (2004). Algılanan sosyal destek ölçeğinin revizyonu. *Eğitim Araştırmaları–Eurasian Journal of Educational Research*, 17, 221-236.

Yıldırım, M., Murat, D. ve Aca, Z. (2015). Algılanmış etnik ayrımcılık deneyimleri ile Türkiye’de Roman kadınlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (2), 29-47.

Zimmerman, M. A., Stoddard, S. A., Eisman, A. B., Caldwell, C. H., Aiyer, S. M. ve Miller, A. (2013). Adolescent resilience: Promotive factors that inform prevention. *Child Development Perspectives*, 7(4), 215-220.

Zolkoski, S. M. ve Bullock, L. M. (2012). Resilience in children and youth: A review. *Children and Youth Services Review*, 34(12), 2295-2303.

EK 1

EGO SAĞLAMLIĞI ÖLÇEĞİ

Lütfen ifadeleri dikkatle okuyunuz ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını işaretleyiniz.

1. Arkadaşlarıma karşı cömertimdir.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

2. Beni allak bullak eden durumların üstesinden çabucak gelirim ve kısa sürede kendimi toparlarım.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

3. Yeni ve alışılmadık durumlarla uğraşmak hoşuma gider.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

4. İnsanlar üzerinde olumlu izlenim bırakmada genellikle başarılıyım.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

5. Daha önce hiç tatmadığım yeni yiyecekleri denemekten hoşlanırım.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

6. Çok enerjik bir insan olarak tanınırım.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

7. Daha önceden bildiğim bir yerlere giderken her seferinde farklı yollar kullanmayı severim.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

8. Bir çok insandan daha meraklıyım.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

9. Tanıştığım insanların çoğu sevilebilecek ve canayakın kişilerdir.

Hiçbir durumda uymaz **Bazı** durumlarda uyar **Genellikle** uyar **Her zaman** uyar

EK 2

ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ (ASDÖ)

Aşağıda **ailenizle ilgili** bazı ifadeler verilmiştir. Bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı, maddeleri dikkatlice okuduktan sonra, size en uygun seçeneğe (X) işareti koyarak belirtiniz.

AİLEM

	Uygun	Kısmen	Bana
	Değil	Uygun	Uygun
1. Bana gerçekten güvenir	( )	( )	( )
2. Sorunlarımı çözmeme yardım eder	( )	( )	( )
<u>3. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler</u>	( )	( )	( )
4. Bana gerçekten değer verir	( )	( )	( )
5. Bana doğru tavsiyelerde bulunur	( )	( )	( )
<u>6. Doğru kararlar vermeme yardım eder</u>	( )	( )	( )
7. Davranışlarımı takdir eder	( )	( )	( )
8. İlgi duyduğum şeyleri yapmama yardım eder	( )	( )	( )
<u>9. Hatalarımı nazikçe düzeltir</u>	( )	( )	( )
10. Beni gerçekten anlar	( )	( )	( )

Aşağıda **arkadaşlarınızla ilgili** bazı ifadeler verilmiştir. Bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı, maddeleri dikkatlice okuduktan sonra, size en uygun seçeneğe (X) işareti koyarak belirtiniz.

ARKADAŞLARIM

	Uygun	Kısmen	Bana
	Değil	Uygun	Uygun
21. Bana gerçekten güvenir	( )	( )	( )
22. İhtiyaç duyduğumda beni gerçekten dinler	( )	( )	( )
<u>23. Sorunlarımı çözmeme yardım eder</u>	( )	( )	( )
24. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler	( )	( )	( )
25. Bana gerçekten değer verir	( )	( )	( )
<u>26. Doğru kararlar vermeme yardım eder</u>	( )	( )	( )
27. Hata yaptığımda bile beni kabul eder	( )	( )	( )
28. Hatalarımı düzeltmeme yardım eder	( )	( )	( )
<u>29. Beni gerçekten anlamaz</u>	( )	( )	( )
30. Gerekliğinde harçlığını benimle paylaşır	( )	( )	( )

Aşağıda **öğretmenlerinize ilgili** bazı ifadeler verilmiştir. Bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı, maddeleri dikkatlice okuduktan sonra, size en uygun seçeneğe (**X**) işareti koyarak belirtiniz.

ÖĞRETMENLERİM

	Uygun	Kısmen	Bana
	Değil	Uygun	Uygun
34. Amaç, ilgi ve yeteneklerim konusunda benimle konuşur	( )	( )	( )
35. Bana gerçekten güvenir	( )	( )	( )
<u>36. Sorunlarımı çözmeme yardım eder</u>	( )	( )	( )
37. Bir haksızlığa uğradığımda beni gerçekten destekler	( )	( )	( )
38. Bana gerçekten değer verir	( )	( )	( )
<u>39. Bana doğru tavsiyelerde bulunur</u>	( )	( )	( )
40. Doğru kararlar vermeme yardım eder	( )	( )	( )
41. Hatalarımı nazikçe düzeltir	( )	( )	( )
<u>42. Beni gerçekten anlar</u>	( )	( )	( )
43. Üstün, güçlü yanlarımı vurgular	( )	( )	( )
44. Zaman ayırıp sıkıntılarımı gerçekten dinlemez	( )	( )	( )

EK 3

ERGENLERDE MİZAH ÖLÇEĞİ (EMÖ)

Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyunuz ve her satır için sağ tarafta yer alan kutucukların sadece 1 tanesini işaretleyerek yanıtlayınız. Kendinize en çok uyan yanıtı vermeye çalışınız.

No	Madde	ASLA	BAZEN	ÇOĞU ZAMAN	DAİMA
1	Ders çalışırken ya da ödev yaparken, aklıma konuyla ilgili komik örnekler gelir.				
2	Karşı cinsten birini etkilemek istediğimde ona komik bir şey söylemeyi tercih ederim.				
3	Sınavlardan önce komik şeyler düşünerek rahatlamaya çalışırım.				
4	Ders dinlerken, aklıma anlatılan konuyla ilgili komik şeyler gelir.				
5	Girdiğim grupları güldürdüğüm olur.				
6	Çok gergin olduğum zamanlarda gülmek beni rahatlatır.				
7	Bir nedeni olmadan da kafamda komik görüntülerin, sözlerin ya da öykülerin oluştuğu olur.				
8	Derslerde öğretmenlerimi güldürdüğüm olur.				
9	Kendimi mutsuz hissettiğimde, fıkra okumak, karikatürlere bakmak, komik filmler izlemek gibi etkinlikleri diğer etkinliklere tercih ederim.				
10	Derste geçen komik sözleri, diğer sözlerden daha iyi hatırlarım.				
11	Güldüğüm zamanlar asık yüzlü olduğum zamanlardan daha çoktur.				
12	Önemli sınavlardan önce beklerken kendimi tutamayıp güldüğüm olur.				

EK 4

SOSYAL BAĞLILIK ÖLÇEĞİ

Bu ölçek, insanların sosyal ilişki düzeylerini anlamak amacıyla geliştirilmiştir. Ölçekte bulunan ifadelere ne ölçüde katıldığınızı, maddeleri dikkatlice okuduktan sonra, size en uygun seçeneğe (X) işareti koyarak belirtiniz.

Kesinlikle   **Çoğunlukla**   **Çoğunlukla**   **Kesinlikle**
Katılıyorum   **Katılıyorum**   **Katılıyorum**   **Katılmıyorum**   **Katılmıyorum**   **Katılmıyorum**
1   **2**   **3**   **4**   **5**   **6**

		1	2	3	4	5	6
1.	Kendimi çevremden kopuk hissediyorum.						
2.	Tanıdık insanlarla birlikteyken bile, kendimi onlara ait hissetmiyorum.						
3.	Kendimi insanlara çok uzak hissediyorum.						
4.	Arkadaşlarımla birliktelik duygusuna sahip değilim.						
5.	Kendimi herhangi biriyle ilişkili hissetmiyorum.						
6.	Toplumla bütün bağlarımı kaybetmiş duygusuna kapılıyorum.						

EK 5

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1) Yaşınız: _____ 2) Cinsiyetiniz: _____

3) Nerede büyüdünüz? (birden fazlaysa, yaşamınızın çoğunu geçirdiğiniz yeri belirterek, yaşamış olduğunuz yerlerin hepsini işaretleyiniz)

Büyükşehir   Şehir   Merkezden uzak ilçe   Köy

4) Annenizin eğitim durumu:

Okuryazar değil

Okuma-yazma biliyor

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Yüksekokul mezunu

Üniversite mezunu

Yüksek lisans ve üzeri

5) Babanızın eğitim durumu:

Okuryazar değil

Okuma-yazma biliyor

İlkokul mezunu

Ortaokul mezunu

Lise mezunu

Yüksekokul mezunu

Üniversite mezunu

Yüksek lisans ve üzeri

6) Lütfen kardeş sayınızı ve evinizdeki kişi sayısını belirtiniz:

Kardeş Sayısı: ____ Evinizde birlikte yaşadığınız kişi sayısı: ____

7) Evinize giren aylık toplam geliriniz:

0 – 750   751-1500   1501-3000   3001-7500   7500'ün üstünde

8) Öğrenim gördüğünüz okulun türü: Ortaokul   Lise

9) Kaçınıcı sınıftasınız?: _____

ÖZGEÇMİŞ

CEREN METE

Tel: 0555 326 79 81

E-posta: ceren.m.91@gmail.com

EĞİTİM

2015-devam ediyor <i>Yüksek lisans</i>	Ege Üniversitesi, İzmir Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD.
2009 – 2014 <i>Lisans</i>	Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara Psikoloji Bölümü. (<i>Genel Akademik Ortalama: 3.64/4.00</i>)
2005-2009 <i>Lise</i>	Haydarpasa Anadolu Lisesi, İstanbul (<i>Genel Akademik Ortalama: 87,66/100</i>)

İŞ DENEYİMİ-STAJLAR

- 03/2012–01/2013 Kısmi Zamanlı Öğrenci Asistanı
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara
- 07/2012–08/2012 Stajyer
Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul

PROJELER

- 06/2016–Devam ediyor "Yetişkinlerde Travma Sonrası Gelişmenin Yordanması-Soma Maden Kazası Örneği" -16-EĞF-003 Projesi Veri Toplama Asistanı
Ege Üniversitesi, İzmir (Türkiye)
- 02/2014–09/2014 TÜBİTAK 113K222 Projesi Veri Toplama Asistanı
Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara (Türkiye)

ÖZET

Bu araştırmada İzmir'deki Roman ergenlerin psikolojik sağlamlıkları algılanan sosyal destek, sosyal bağlılık ve mizah kullanımını düzeyleri açısından incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini 2016-2017 yılında İzmir Konak ilçesindeki ortaokul ve liselerde öğretim gören 205 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları Ego Sağlamlığı Ölçeği, Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Ergenlerde Mizah Kullanımı Ölçeği, Sosyal Bağlılık Ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu'dur. Elde edilen veriler çoklu regresyon analizi ile analiz edilmiştir.

Araştırmanın bulguları, öğretmenlerden algılanan sosyal destek, sosyal bağlılık ve mizah düzeylerinin, Roman ergenlerde psikolojik sağlamlığı anlamlı ve olumlu yönde yordadığını göstermektedir. Bununla birlikte, aile ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek düzeyleri psikolojik sağlamlığı istatistiksel olarak anlamlı biçimde yordamamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik Sağlamlık, Ego Sağlamlığı, Romanlar, Ergenlik, Algılanan Sosyal Destek, Mizah, Sosyal Bağlılık.

ABSTRACT

In this study, resilience of Roma adolescents in Izmir were investigated through the levels of perceived social support, social connectedness and humor use.

The sample of the study was consisted of 205 students attending to middle and high schools in 2016-2017 academic year, Izmir, Konak. While collecting data, Ego Resilience Scale, Perceived Social Support Scale, Adolescent Humor Scale, Social Connectedness Scale and Demographical Information Form which was developed by the researcher were used. Data was analyzed with multiple regression analysis.

Findings of the study revealed that, perceived social support from teachers, social connectedness and humor levels of Roma adolescents were significant and positive predictors of their resilience levels. Nevertheless, perceived social support from family and peers did not predict the resilience level significantly.

Keywords: Resilience, Ego Resilience, Roma Adolescent, Youth, Perceived Social Support, Humor, Social Connectedness.